

**Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
w Białymstoku**

**PROGRAM
PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY
W RODZINIE
W WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM
NA LATA 2012-2015**

BIAŁYSTOK 2012

Spis treści

WPROWADZENIE	4
I. Podstawy prawne Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Województwie Podlaskim na lata 2012-2015	5
1. Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie i inne akty prawne	5
2. Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Województwie Podlaskim na lata 2012 – 2015 a wojewódzkie programy korelujące	6
a) Wojewódzka Strategia Polityki Społecznej na lata 2010-2018.....	6
b) Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w woj. podlaskim na lata 2009-2013.....	8
c) Monitoring realizacji programów w zakresie polityki społecznej na terenie gmin i powiatów woj. podlaskiego	9
II. Charakterystyka zjawiska przemocy w rodzinie.....	10
III. Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie	13
1. Skala zjawiska przemocy w rodzinie w Polsce i w województwie podlaskim	13
2. Charakterystyka zjawiska przemocy w rodzinie na terenie miast i wsi woj. podlaskiego	16
3. Skala zjawiska przemocy w rodzinie wobec:.....	17
a) dzieci	17
b) osób dorosłych	23
c) osób starszych	25
d) osób niepełnosprawnych	29
IV. System przeciwdziałania przemocy w rodzinie w woj. podlaskim.....	30
1. Działania profilaktyczne	39
2. Działania interwencyjne	41
3. Działania wspierające osoby doznające przemocy w rodzinie	46
4. Ochrona dziecka przed krzywdzeniem	54
5. Działania wobec osób stosujących przemoc w rodzinie	56
6. Cykl dla Lokalnych Zespołów Interdyscyplinarnych	61
7. Analiza SWOT	65
V. Podstawowe Założenia Programu	67
1. Adresaci programu	67
2. Miejsce realizacji programu	67
3. Koordynator programu.....	68
4. Podmioty współuczestniczące w realizacji programu.....	68
5. Finansowanie programu	69

VI. Cele strategiczne i cele operacyjne Programu	69
VII. Monitoring i ewaluacja działań programowych.....	82
Bibliografia	83
Spis tabel	85

WPROWADZENIE

Preambuła ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2005 r. Nr 180, poz. 1493, z późn. zm.) stanowi, że: „Przemoc w rodzinie narusza podstawowe prawa człowieka, w tym prawo do życia i zdrowia oraz poszanowania godności osobistej”.

Powyższa ustawa zawiera również definicję przemocy w rodzinie, zgodnie z którą należy przez nią rozumieć jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodzin (którymi w rozumieniu art. 115 § 11 k.k. są: małżonkowie, wstępni, zstępni, rodzeństwo, powinowaci w tej samej linii lub stopniu, osoby pozostające w stosunku przysposobienia oraz ich małżonkowie, a także osoby pozostające we wspólnym pożyciu oraz inne osoby wspólnie zamieszkujące lub gospodarujące), w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

Przemoc w rodzinie jest istotnym problemem społecznym, powodującym szerokie i tragiczne skutki w obszarze podstawowych praw. Jej następstwa, prowadzące do wykluczenia społecznego jednostki lub grupy przenoszone są z pokolenia na pokolenie.

Działania w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie należą do zadań i obowiązków szeregu instytucji i służb. Władze publiczne mają obowiązek zapewnić wszystkim obywatelom równe traktowanie i poszanowanie ich praw i wolności, a także zwiększać skuteczność przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Osobie dotkniętej przemocą w rodzinie udziela się bezpłatnej pomocy, w szczególności w formie poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego, zawodowego i rodzinnego, interwencji kryzysowej i wsparcia, ochrony przed dalszym krzywdzeniem, bezpiecznego schronienia w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, badania lekarskiego w celu ustalenia przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie oraz wydania zaświadczenia lekarskiego w tym przedmiocie, a także pomocy w uzyskaniu mieszkania, jeżeli osoba dotknięta przemocą w rodzinie nie ma tytułu prawnego do zajmowanego wspólnie ze sprawcą przemocy lokalu.

Z uwagi na złożoność problemu przemocy w rodzinie, najistotniejszą rolę w procesie jej przeciwdziałania odgrywa podejście interdyscyplinarne, a także stosowanie działań systemowych.

Samorząd Województwa Podlaskiego od lat prowadzi działania i projekty związane z ograniczaniem przemocy w rodzinie, również w zakresie rozwiązań interdyscyplinarnych i systemowych.

Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie jest wyrazem konsolidacji instytucji i służb zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie, a także dowodem aktywności administracji samorządowej w budowaniu partnerstwa i lokalnego systemu wsparcia i zapobiegania temu negatywnemu zjawisku.

I. Podstawy prawne Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Województwie Podlaskim na lata 2012-2015

1. Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie i inne akty prawne

Opracowanie i realizacja programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie woj. podlaskiego na lata 2012 – 2015 stanowi wypełnienie uregulowania zawartego w art. 6 ust. 6 pkt 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, zgodnie z którym należy to do zadań własnych Samorządu Województwa Podlaskiego. Jednocześnie Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, jako skoordynowany, kompleksowy i interdyscyplinarny plan działań instytucji i służb działających w tym obszarze, stanowi istotny element systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie na terenie województwa podlaskiego. Nieodzowna jest więc również spójność i oparcie programu na aktach prawnych, mających istotny wpływ na jego tworzenie. W Polsce zagadnienie przemocy w rodzinie regulują akty prawa krajowego i akty prawa międzynarodowego. Najważniejszym aktem prawa wewnętrznego jest **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.** (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.). Ponadto istotne znaczenie mają:

- **ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej** (tj. Dz. U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1362, z późn. zm.);
- **ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi** (Dz. U. z 1982 r. Nr 35, poz. 230, z późn. zm.);
- **ustawa z 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii** (Dz. U. z 2005r. Nr 179, poz. 1485, z późn. zm.);
- **ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji** (Dz. U. z 2007 r. Nr 43, poz. 277, z późn. zm.);
- **ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty** (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.);
- **ustawa z dnia 15 kwietnia 2011r. o działalności leczniczej** (Dz. U. z 2011 r. Nr 112, poz. 654);
- **ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych** (Dz. U. z 2008 r. Nr 164, poz. 1027, z późn. zm.);
- **ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego** (Dz. U. z 1994 r. Nr 111, poz. 535 z późn. zm.);
- **ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa** (Dz. U. z 2001r. Nr 142, poz. 1590, z późn. zm.);
- **ustawa z dnia 5 czerwca 1998r. o samorządzie powiatowym** (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1592, z późn. zm.);
- **ustawa z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym** (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.);
- **ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy** (Dz. U. z 1964 r. Nr 9, poz. 59, z późn. zm.);

- **ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny** (Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.);
- **ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego** (Dz. U. z 1997 r. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.);
- **ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego** (Dz. U. z 1964 r. Nr 43, poz. 296, z późn. zm.);
- **ustawa dnia 24 kwietnia 2003 roku o pożytku publicznym i wolontariacie** z (tj. Dz. U. z 2010 r. Nr 234, poz. 1536, z późn. zm.);

Założenia do Programu Przeciwdziałania Przemocyw Rodzinie opierają się także na następujących dokumentach:

1. Krajowym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie;
2. Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej na lata 2010-2018;
3. Programie Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w woj. podlaskim na lata 2009-2013;
4. Programie w zakresie pomocy społecznej i polityki prorodzinnej w woj. podlaskim na lata 2009-2013;
5. Programie Przeciwdziałania Narkomanii w woj. podlaskim na lata 2009-2013.

2. Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Województwie Podlaskim na lata 2012 – 2015 a wojewódzkie programy korelujące

a) Wojewódzka Strategia Polityki Społecznej na lata 2010-2018

Celem Strategii jest zapewnienie, w warunkach ciągłych przemian, kompleksowego wsparcia osobom i grupom społecznym oraz stałe i efektywne dostarczanie profesjonalnych rozwiązań umożliwiających zapobieganie i rozwiązywanie problemów społecznych, w oparciu o posiadaną wiedzę i zdobyte doświadczenie kadr oraz wysoki poziom integracji społecznej. Jednym z istotnych problemów społecznych jest przemoc w rodzinie.

Wojewódzka Strategia Polityki Społecznej na lata 2010-2018, w obszarze korelującym z Programem Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, zawiera m.in.: charakterystykę rodzin podlaskich, analizę interwencji dotyczących przemocy w rodzinie w latach 2005-2009, analizę struktury pokrzywdzonych i sprawców przemocy w rodzinie oraz dostępność i charakterystykę instytucji pomagających ofiarom przemocy w rodzinie.

Katalog zidentyfikowanych problemów i potrzeb społecznych zawiera m.in. obszary strategiczne dotyczące:

- zaspakajania potrzeb rodzin podlaskich,
- wypełnienia funkcji rodzin,
- efektywnej pomocy społecznej.

W korelacji z Programem Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie istotne znaczenie mają następujące, zdiagnozowane w ramach w/w obszarów strategicznych problemy:

- niewystarczające zabezpieczenie potrzeb mieszkaniowych osób najuboższych i w kryzysach,
- niekonstruktywne postawy i model spędzania czasu wolnego wśród rodzin,
- mała aktywność zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych,
- niewystarczająca sieć placówek świadczących kompleksowe usługi na rzecz dzieci i młodzieży ze szczególnym uwzględnieniem obszarów wiejskich,
- izolacja społeczna osób starszych,

- niekonstrukttywne postawy dzieci i młodzieży,
- niska świadomość społeczna oraz niewystarczająca edukacja rodzin w zakresie bezpieczeństwa,
- niski rozwój aktywnych form pomocy i działań profilaktycznych,
- nierówny dostęp do pomocy specjalistycznej oraz usług socjalnych osób i rodzin w kryzysach (do poradnictwa, hostelu, środowiskowego wsparcia osób zaburzonych, mieszkań chronionych),
- niedostateczny rozwój infrastruktury i zasobów pomocy społecznej.

Istotne znaczenie mają również zdefiniowane w wyniku analizy przedstawionych problemów następujące cele strategiczne i cele operacyjne:

Wspieranie rodzin podlaskich w zaspakajaniu potrzeb życiowych w zakresie mieszkalnictwa, kultury i edukacji, w tym wdrażanie efektywnych programów budownictwa socjalnego oraz przeciwdziałających wykluczeniu społecznemu.

Wzmacnianie rozwiązań służących harmonijnemu funkcjonowaniu rodzin, w tym:

- profilaktyka rodzinna, realizowana m.in. poprzez: opracowanie i realizację programów/projektów profilaktycznych przez podmioty działające na rzecz rodziny, wspieranie zaradności i pobudzanie aktywności społecznej rodzin, wzrost innowacyjnych metod pracy z rodziną, integrację podmiotów stanowiących bezpośrednie otoczenie rodziny,
- wzmocnienie aktywności i integracji osób niepełnosprawnych, realizowane m.in. poprzez wspieranie rodzin w zapewnieniu realizacji obowiązku szkolnego, wspieranie działań przy tworzeniu warsztatów terapii zajęciowej, zakładów aktywizacji zawodowej, klubów i centrów aktywności lokalnej itp.,
- rozwój usług na rzecz rodzin, realizowany m.in. poprzez: kompensowanie deficytów zdrowotnych, edukacyjnych, wychowawczych, społecznych i materialnych rodzin i dzieci, promowanie modelu zdrowego stylu życia rodziny, integrację podmiotów stanowiących bezpośrednie otoczenie wychowawcze dziecka, rozwój profilaktyki alternatywnej, zagospodarowanie czasu wolnego/organizacja zajęć pozaszkolnych,
- rozwój usług socjalnych i edukacyjnych dla osób starszych, realizowany m.in. poprzez: rozwój placówek świadczących usługi opiekuńcze, rehabilitacyjne, specjalistyczne, tworzenie warunków dla zapewnienia ochrony, bezpieczeństwa i poszanowania godności osób starszych,
- wzmacnianie konstruktywnych postaw dzieci i młodzieży, realizowane m.in. poprzez: inspirowanie i wdrażanie programów dotyczących prawidłowych postaw wychowawczych, prowadzenie działań interdyscyplinarnych ukierunkowanych na promocję zachowań pozytywnych, systematyczną wymianę informacji między instytucjami,
- podnoszenie poziomu świadomości i wrażliwości społecznej oraz rozwój współpracy międzyinstytucjonalnej w zakresie bezpieczeństwa, realizowane m.in. poprzez podnoszenie wrażliwości społecznej wobec przemocy w rodzinie, ułatwienie dostępu do wiedzy i zaplecza oraz możliwości korzystania z pomocy, tworzenie Lokalnych Zespołów Interdyscyplinarnych, edukację dzieci, młodzieży i dorosłych w zakresie konsekwencji stosowania przemocy, inspirowanie wprowadzenia do programów

szkolnych treści uświadamiających zagrożenia i upowszechniających pozytywne postawy w rodzinie.

Efektywna pomoc społeczna, w tym rozwój wsparcia, aktywności pomocowych i integracji, realizowane m.in. poprzez zapewnienie możliwości kompetentnej pomocy i wzrost rodzin usamodzielnionych, wspieranie rozwoju infrastruktury pomocy społecznej.

Harmonogram realizacji Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej w latach 2010-2011, w obszarze związanym z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie, przewiduje realizację następujących zadań:

1. Podnoszenie wrażliwości społecznej wobec przemocy w rodzinie.
2. Edukację dzieci, młodzieży i dorosłych w zakresie konsekwencji stosowania przemocy.
3. Tworzenie Lokalnych Zespołów interdyscyplinarnych.

b) Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w woj. podlaskim na lata 2009-2013

Ogólne założenia „Programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w województwie podlaskim na lata 2009-2013” opracowane zostały w oparciu o ustawę o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi oraz Narodowy Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Samorząd województwa realizuje zadania w zakresie wychowania w trzeźwości i przeciwdziałania alkoholizmowi poprzez odpowiednie kształtowanie polityki społecznej, m. in.:

- tworzenie warunków sprzyjających realizacji potrzeb, których zaspokajanie motywuje powstrzymanie się od spożywania alkoholu,
- działalność wychowawcza i informacyjną,
- leczenie, rehabilitację i reintegrację osób uzależnionych od alkoholu,
- zapobieganie negatywnym następstwom nadużywania alkoholu i ich usuwanie,
- przeciwdziałanie przemocy w rodzinie.

Istnieje silna zależność pomiędzy nadużywaniem alkoholu a stosowaniem przemocy w rodzinie. Do czasu wejścia w życie nowelizacji ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, działania związane z tym obszarem na terenie województwa podlaskiego zostały ujęte w niniejszym Programie, poprzez określenie przeciwdziałania przemocy w rodzinie jako jednego z celów strategicznych programu oraz następujących celów operacyjnych:

- I. Rozwój systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinach z problemem alkoholowym przy współpracy instytucji realizujących zadania w tym zakresie.
- II. Zapewnienie profesjonalnej pomocy interwencyjnej i terapeutycznej dzieciom - ofiarom przemocy oraz ich rodzinom.

W ramach programu problem przemocy w rodzinie jest monitorowany poprzez:

- zbieranie i opracowywanie danych statystycznych dotyczących problemu przemocy w rodzinie,
- dokonanie profesjonalnej diagnozy opartej na cyklicznych, rzetelnych badaniach problemów i zjawisk związanych z przemocą w rodzinie,
- pozyskiwanie danych za pośrednictwem Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku nt. liczby interwencji domowych oraz liczby przestępstw związanych z przemocą w rodzinie,
- współpracę z innymi instytucjami zajmującymi się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie w celu pozyskania danych niezbędnych do diagnozy problemu.

Realizacja zadań gminy, związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych, jest prowadzona w postaci gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, stanowiącego część strategii rozwiązywania problemów społecznych, uchwalanego corocznie przez radę gminy. W celu realizacji programu wójt (burmistrz, prezydent miasta) mogą powołać pełnomocnika oraz powołują gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych. Główne zadania gmin obejmują prowadzenie profesjonalnej działalności profilaktycznej i edukacyjnej, zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej dla osób uzależnionych od alkoholu, szczególnie zaś udzielanie pomocy prawnej i psychospołecznej rodzinom, w których występują problemy alkoholowe.

c) Monitoring realizacji programów w zakresie polityki społecznej na terenie gmin i powiatów woj. podlaskiego

W okresie 2010/2011 Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku w ramach funkcjonowania Obserwatorium Integracji Społecznej przeprowadził ocenę stopnia realizacji w 2009 roku czterech programów dotyczących rozwiązywania problemów społecznych na terenie województwa podlaskiego:

- Programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w województwie podlaskim na lata 2009 - 2013
- Programu przeciwdziałania narkomanii w województwie podlaskim na lata 2009 - 2013
- Programu na rzecz poprawy warunków życia społecznego i zawodowego osób niepełnosprawnych w województwie podlaskim na lata 2009 - 2013
- Programu w zakresie pomocy społecznej i polityki prorodzinnej w województwie podlaskim na lata 2009 - 2013.

Głównym celem badania była weryfikacja i ocena stopnia wdrażania i wykonywania poszczególnych zadań na terenie gmin i powiatów województwa podlaskiego. Monitoring przeprowadzono na podstawie badań ankietowych skierowanych do wszystkich gmin i powiatów województwa. Wyniki przeprowadzonego badania oraz wnioski i rekomendacje zawiera „Raport z realizacji programów w zakresie polityki społecznej na terenie województwa podlaskiego w roku 2009”¹. Jednym z monitorowanych obszarów jest przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. W oparciu o przeprowadzone badanie opracowano następujące rekomendacje w tym obszarze:

1. Realizacja działań z zakresu przemocy w rodzinie na terenie województwa podlaskiego odbywa się w ograniczonym zakresie. Należy przeprowadzić identyfikację potrzeb w tym obszarze i stosownie do zdiagnozowanych potrzeb wdrożyć odpowiednie działania.
2. Wskazane jest diagnozowanie zapotrzebowania dzieci – ofiar przemocy oraz ich rodzin na pomoc interwencyjną i terapeutyczną a następnie dostosowanie świadczeń do potrzeb pokrzywdzonych.

¹ „Raport z realizacji programów w zakresie polityki społecznej na terenie województwa podlaskiego w roku 2009” – dostępny na stronie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku: www.rops-bialystok.pl

II. Charakterystyka zjawiska przemocy w rodzinie

Pomimo ogromnych zmian w świadomości społecznej, przemoc w rodzinie jest nadal problemem bardzo wstydlwym, trudnym i obarczonym głęboko tkwiącymi stereotypami. Czynniki utrudniające jej rozpoznawanie to zakorzenione wciąż przekonania i obawy charakteryzujące osoby uwikłane w przemoc: lęk przed zemstą, wstyd przed oceną społeczną, minimalizowanie skali, zależność finansowa, wartości religijne, tradycja kulturowa, a także wszelkiego rodzaju ograniczenia służb i instytucji udzielających wsparcia i pomocy.

Warunkiem skutecznego przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest zrozumienie jej przyczyn, mechanizmów, form jakie przemoc przyjmuje oraz świadomość wpływu jaki wywiera ona na życie – nie tylko samych osób doświadczających przemocy, w tym przede wszystkim dzieci, ale również całego społeczeństwa. Również rozpoznawanie i zapobieganie przemocy powinno być analizowane na bazie informacji uzyskanych od różnych instytucji i osób, z którymi osoby uwikłane w przemoc mają styczność. Dopiero ten wszechstronny, wielowymiarowy obraz daje pełną diagnozę i realne możliwości trwałej, pozytywnej zmiany sytuacji problemowej.

W literaturze przedmiotu funkcjonują różne definicje przemocy. Przemocą w rodzinie najczęściej definiowana jest jako każde zachowanie skierowane wobec osoby bliskiej, którego celem jest utrzymanie nad nią kontroli i władzy. Przemoc w rodzinie to zamierzone, wykorzystujące przewagę sił działanie przeciwko członkowi rodziny, naruszające jego godność oraz podstawowe prawa i wolności, powodujące cierpienie i szkody. Przemoc w rodzinie charakteryzuje się tym, że:

- jest intencjonalna – jako zamierzone, celowe działanie człowieka,
- nakierowana jest na kontrolowanie i podporządkowanie ofiary,
- odbywa się w warunkach nierównowagi sił – sprawca ma i wykorzystuje przewagę (fizyczną, psychiczną lub ekonomiczną) nad ofiarą. Źródłem dysproporcji sił zazwyczaj są wiek, płeć, stan zdrowia, różne zależności np. finansowe,
- prowadzi do naruszenia podstawowych praw i wolności ofiary,
- powoduje cierpienie oraz naraża zdrowie i życie ofiary.²

Przemoc w rodzinie przybiera różne formy:

- przemoc fizyczna - są to wszelkiego rodzaju działania bezpośrednie z użyciem siły fizycznej, np. popychanie, przytrzymywanie, policzkowanie, bicie, kopanie, szarpanie, wykręcanie rąk itp.,
- przemoc psychiczna – są to działania wykorzystujące świadome wpływanie jednej osoby na drugą, w szczególności na tok myślowy, postępowanie, sposób życia drugiej osoby bez jej przyzwolenia, za pomocą takich narzędzi jak np. wyśmiewanie, wyzywanie, poniżanie, stosowanie gróźb, szantażowanie, krytykowanie, kontrolowanie, izolowanie, wmawianie choroby psychicznej, ciągłe niepokojenie itp. W odniesieniu do dzieci określa się ją mianem przemocy emocjonalnej jako rozmyślne, nie zawierające aktów przemocy fizycznej, zachowania dorosłych wobec dzieci, które powodują znaczące obniżenie możliwości prawidłowego rozwoju dziecka, np.: odrzucenie emocjonalne, nadmierne oczekiwania, chorobliwa nadopiekuńczość, deprecjonowanie osiągnięć.

² „Przemoc wobec kobiet w rodzinie. Niezbędnik kuratora” Zespół Centrum Praw Kobiet, Warszawa 2009, s. 27

- przemoc seksualna – jest to wymuszanie różnego rodzaju niechcianych zachowań w celu zaspokojenia potrzeb seksualnych, np. wymuszanie pożycia seksualnego, nieakceptowanych form współżycia seksualnego, gwałt, demonstrowanie zazdrości, wyśmiewanie ciała, krytyka zachowań seksualnych itp. W odniesieniu do dzieci określa się ją jako wykorzystywanie seksualne tj. każde zachowanie, które prowadzi do seksualnego zaspokojenia kosztem dziecka,
- przemoc ekonomiczna – mająca na celu uzależnienie finansowe od osoby stosującej przemoc, np. ograniczanie dostępu do wspólnych środków finansowych, niezaspokajanie podstawowych potrzeb materialnych rodziny, okradanie, odbieranie zarobionych pieniędzy, uniemożliwianie podjęcia pracy zarobkowej, zaciąganie kredytów wbrew woli współmałżonka itp.,
- zaniedbanie - np. żywieniowe, higieniczne, medyczne..., jako stanu wynikającego z braku dbałości czy też opieki, stosowanego najczęściej wobec dzieci, osób starszych, niepełnosprawnych, chorych.

Najczęściej przemoc nie jest incydem jednorazowym, ale ma charakter długotrwały i cykliczny, jako powtarzający się wzorec zachowań osoby stosującej przemoc i wynikający z tego wzorec zachowań ofiary we wspólnym związku. Specyficzny cykl przemocy składa się z trzech powtarzających się faz:

- I. Fazy budowania napięcia. Istotą tej fazy cyklu jest stopniowy wzrost napięcia i agresywności sprawcy.
- II. Fazy eskalacji – gwałtownej przemocy, zagrażającej zdrowiu i życiu ofiary.
- III. Fazy miesiąca miodowego, w której sprawca wyraża żal i przeprasza za swoje zachowanie.

Cykl przemocy powtarza się często w krótszych okresach, przyjmując coraz brutalniejsze formy!

Na przemoc w rodzinie można spojrzeć z perspektywy prawnej, moralnej, psychologicznej i społecznej. Z punktu widzenia prawa przemoc w rodzinie to przestępstwo, którego odmiany określone są w różnych kodeksach i odpowiednio karane. W polskim kodeksie karnym nie istnieje jedno przestępstwo o nazwie „przemoc w rodzinie”, a wymienionych jest szereg przestępstw, które mogą zostać popełnione z jej użyciem np. naruszenie czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia – art. 157 k.k., ciężki uszczerbek na zdrowiu – art. 156 k.k., znęcanie się fizyczne i psychiczne – art. 207 k.k., groźby karalne – art. 190 k.k., zmuszanie do określonego zachowania – art. 191 k.k., zgwałcenie – art. 197 k.k. Najczęściej stosowany artykuł 207 § 1 k.k. „Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny...” przewiduje karę pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Perspektywa moralna pokazuje, że dokonywanie przemocy to krzywdzenie słabszego i jest złem moralnym. Sprawca powinien podlegać sankcjom własnego sumienia, a jeśli takich nie przejawia - potępieniu ze strony innych ludzi. Moralna ocena przemocy powinna powstrzymywać sprawców i motywować świadków do pomagania.

Psychologiczne spojrzenie na przemoc domową zwraca uwagę na cierpienie i bezradność ofiary, odsłania mechanizmy wewnętrzne i sytuacyjne sterujące przemocą oraz złożone procesy interakcji między sprawcą i ofiarą. Psychologiczne zrozumienie przemocy odgrywa podstawową rolę przy pomaganiu ofiarom w wyzwalaniu się od mechanizmów zawiadujących ich postawą i w naprawianiu szkód, jakie doznawana przemoc poczyniła w ich życiu.

Z perspektywy społecznej widać czynniki zawarte w obyczajach i postawach, które mogą sprzyjać przemocy lub ją usprawiedliwiać. Postępowanie sprawców często bywa wspierane przez czynniki kulturowe. Przemoc w stosunku do kobiet i dzieci przez wieki była akceptowana nie tylko obyczajowo ale i prawnie. Z drugiej strony w przeciwdziałanie przemocy w rodzinie mogą angażować się znaczące siły społeczne i wywierać wpływ na stan spraw publicznych.

Problematyka przeciwdziałania przemocy w rodzinie wymaga więc łączenia perspektyw i wynikających z nich kompetencji różnych grup zawodowych, takich jak: psycholodzy, pedagodzy, socjolodzy, terapeuci uzależnień, prawnicy, kuratorzy sądowi, pracownicy socjalni, funkcjonariusze policji, pracownicy ochrony zdrowia – lekarze, pielęgniarki, ratownicy medyczni, prokuratorzy, sędziowie.

Udzielanie pomocy osobom doświadczającym przemocy w rodzinie obejmuje zbiór oddziaływań, które mają na celu wsparcie w skutecznym zatrzymaniu przemocy. Objęcie poszczególnych osób kompleksową ofertą (pomoc psychologiczna, prawna, socjalna, inna pomoc specjalistyczna), jak również ich dzieci (konsultacje wychowawcze, zajęcia socjoterapeutyczne) prowadzi w wielu przypadkach do skutecznego powstrzymania przemocy.

W obraz osoby doświadczającej przemocy wpisany jest charakterystyczny sposób funkcjonowania, wynikający przede wszystkim z poziomu wiktylizacji, na jakim ta osoba się znajduje. Powinien on również być uwzględniany przy opracowywaniu planu pomocy i rozpoznawaniu dostępu do zasobów, którymi poszkodowany dysponuje. Specyfiką przemocy w rodzinie są także problemy współistniejące, takie jak: nadużywanie środków psychoaktywnych przez którąś ze stron, współuzależnienie osoby poszkodowanej, PTSD u ofiar, zaburzenia osobowości i choroby psychiczne oraz inne. Od kilkunastu lat przy pomaganiu ofiarom przemocy domowej rozpoznaje się specyficzną kategorię zaburzeń emocjonalnych, nazywaną zespołem zaburzeń stresu pourazowego, w skrócie PTSD. Do podstawowych objawów PTSD zalicza się: bolesne powracanie śladów doświadczeń urazowych, przeżywanie specyficznego paraliżu emocjonalnego, unikanie tego, co przypomina uraz.

Osoby doznające przemocy w rodzinie bardzo często nie szukają pomocy lub mają trudności z jej przyjęciem. Głównym powodem jest kontekst społeczny problemu oraz przekonania ofiar, prowadzące do przeżywania dużego dyskomfortu w związku z ujawnianiem przemocy w rodzinie, a także o bezskuteczności działań zarówno własnych jak i instytucjonalnych.

Psychologia sprawców przemocy nie jest jeszcze dziedziną bogatą w solidną wiedzę. Badania nad przemocą w rodzinie pozwoliły wyodrębnić najbardziej typowe zachowania sprawców przemocy, stosujących technikę prania mózgu, do których zalicza się: izolację, monopolizację uwagi, doprowadzanie do wyczerpania, wywoływanie lęku i depresji, naprzemienności kary i nagrody, demonstrowanie wszechmocy i wszechwładzy, wymuszanie drobnych przysług. Naganność ich postępowania i niechęć do zmiany, tak zewnętrznej (zaprzestania stosowania przemocy), jak i wewnętrznej (zrozumienie siebie i zmiany postaw) bardziej skłania do stosowania karania niż wnikliwego zastanowienia się, dlaczego tak się zachowują. W wielu przypadkach przemoc jest związana z nietrzeźwością sprawców, ale alkohol nie powinien być obarczany bezpośrednią i wyłączną odpowiedzialnością za przemoc. Niejednokrotnie osoby stosujące przemoc nie podejmują próby kontrolowania swego gniewu, a nawet z premedytacją go potęgują. Coraz częściej podejmowane są oddziaływania na sprawców, które zmierzają do nauczenia ich samokontroli i wyzwolenia spod wpływu nałogowej agresywności.

Rodzina jest najważniejszym środowiskiem w życiu człowieka - kształtuje osobowość, system wartości, poglądy, styl życia. Istotną rolę w prawidłowo funkcjonującej rodzinie odgrywają wzajemne relacje oparte na miłości i zrozumieniu. Przemoc dezorganizuje funkcjonowanie rodziny w obszarze realizacji podstawowych zadań prawidłowego wypełniania ról, norm zarówno moralnych jak i prawnych. Dzieci wzrastające wśród przemocy w domu, doświadczają jej nie tylko, gdy są bezpośrednio maltretowane lub zaniedbywane przez rodziców czy opiekunów. Cierpią i są krzywdzone także wtedy, gdy są świadkami przemocy dorosłych.³ Rodzice czy opiekunowie są wzorem dla dzieci. Przemoc doświadczana w dzieciństwie tworzy fundamenty pod wszelkie inne formy przemocy w życiu dorosłym na skutek mechanizmu identyfikacji ze sprawcą lub postawą ofiary i przynosi najczęściej dotkliwych i długotrwałych szkód dla dorosłego życia i ich najbliższych.

W Polsce obserwujemy systematyczny wzrost poziomu wiedzy o zjawisku przemocy, metodach pomagania, mamy coraz lepsze rozwiązania prawne w tej kwestii. Aby skutecznie przeciwdziałać przemocy w rodzinie należy koniecznie pracować zespołowo, ułatwiać przepływ informacji w środowisku oraz udzielać sobie nawzajem wsparcia jednostkowo i instytucjonalnie. Przemoc żywi się osamotnieniem i atomizacją* ofiar oraz pomagających. Dlatego tak ważne jest tworzenie lokalnych systemów przeciwdziałania przemocy w rodzinie.⁴

III. Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie

1. Skala zjawiska przemocy w rodzinie w Polsce i województwie podlaskim

Rodzina zajmuje szczególne miejsce w życiu każdego człowieka. Zjawisko przemocy domowej jest trudne do zbadania i określenia jej rozmiarów, gdyż należy do sfery prywatnej zarówno każdego z członków jak i rodziny jako całości. Ponadto rodzina stanowi ważną część własnego wizerunku, dlatego podświadomie dąży się do zaprezentowania jej jak w najlepszym świetle.⁵

W Polsce nie ma jednolitego systemu, który zawierałby dane dotyczące przemocy w rodzinie. Źródłem informacji na temat tego problemu są statystyki policyjne dotyczące liczby przeprowadzonych interwencji i prowadzonych postępowań przygotowawczych, dane wymiaru sprawiedliwości, placówek udzielających pomocy osobom krzywdzonym przez najbliższych oraz pracujących ze sprawcami, czy też badania opinii publicznej (ogólnopolskie i lokalne).

W oparciu o ogólnopolskie badania przeprowadzone przez TNS OBOP we wrześniu 2007 r. na zlecenie MPiPS problem przemocy w rodzinie jest zjawiskiem dostrzegalnym w polskim społeczeństwie i dotyczy on średnio ok. połowy rodzin. 64% Polaków zna w swoim otoczeniu, sąsiedztwie rodziny, o których słyszeli lub wiedzą, że dochodzi w nich do różnych form przemocy. Wśród znanych sobie rodzin, badani najczęściej dostrzegają występowanie przemocy psychicznej – 52% respondentów oraz fizycznej – 44%. Przypadki przemocy ekonomicznej – 26% i seksualnej - 9%, znane są mniejszej liczbie ankietowanych. Kiedykolwiek, jakiegokolwiek przemocy od członka rodziny doświadczył więcej niż co trzeci

³ Mellibruda J., *Charakterystyka zjawiska przemocy w rodzinie*, www.niebieskalinia.pl

⁴ Sasal H.D., *Przewodnik do procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie*, Wydawnictwo Edukacyjne PARPA, Warszawa 2005, s. 16-17

⁵ Halicka M., Halicki J., *Przemoc wobec ludzi starych*, Temida 2, Białystok, 2010, s. 19

* atomizacja – rozpad więzi społecznych, rozdrobnienie struktur

Polak (36%). Osób wielokrotnie krzywdzonych przez członków rodziny jest 11%. Najbardziej rozpowszechnioną formą przemocy jest przemoc psychiczna (31%). Rzadziej badani doświadczali przemocy fizycznej (17%), ekonomicznej (8%) oraz seksualnej (3%). Co piąty Polak (20%) był sprawcą przemocy wobec członków swojej rodziny. Do bycia ofiarami przemocy najczęściej przyznają się kobiety – 39% respondentów. Zdecydowanie więcej kobiet jest również w grupie osób, które doświadczyły więcej niż jednej formy przemocy (21%).⁶ Należy zwrócić uwagę, że w przedmiotowych badaniach mieszkańcy woj. podlaskiego aż w 72% deklarowali znajomość co najmniej jednej rodziny, w której występuje jedna lub więcej form przemocy.⁷ Był to najwyższy procent deklaracji w Polsce.

Pierwsze badania lokalne na temat: „Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie w województwie podlaskim. Przemoc jako przyczyna dysfunkcji rodzin”⁸ zostały przeprowadzone w 2011 roku przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku w ramach funkcjonowania Obserwatorium Integracji Społecznej. Celem tych badań było rozpoznanie skali i przyczyn zjawiska w rodzinie w województwie podlaskim oraz określenie postaw wobec problemu przemocy. Badanie zostało zrealizowane na próbie 850 dorosłych mieszkańców województwa, po 50 mieszkańców z każdego powiatu. Zdaniem 64% badanych zjawisko przemocy w rodzinie jest problemem społecznym często spotykanym w naszym województwie. Co szósty respondent często i bardzo często spotyka się ze zjawiskiem przemocy w rodzinie w swoim otoczeniu. W opinii respondentów grupą najczęściej doświadczającą przemocy w rodzinie są kobiety – 80% i dzieci – 76%. Osoby stosujące przemoc w rodzinie to głównie mężowie (83%) i ojcowie (63%). 94% badanych przemoc definiuje jako działanie z użyciem siły, 65% jako krzywdzenie przy pomocy oddziaływań psychologicznych, jedynie 23% jako formę przemocy traktuje zaniedbywanie potrzeb dziecka. 77% osób biorących udział w badaniu nie zna pojęcia przemocy ekonomicznej.

W ramach badań lokalnych dotyczących skali zjawiska przemocy w rodzinie w woj. podlaskim przeprowadzono ponadto:

- w latach 2006-2008 projekt badawczy pt. „Przemoc wobec ludzi starych w Polsce. Na przykładzie badań środowiskowych na Podlasiu” przez Zakład Andragogiki i Gerontologii Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku, we współpracy z Komendą Wojewódzką Policji w Białymstoku oraz Miejskim Ośrodkiem Pomocy w Rodzinie w Białymstoku. Wyniki tych badań przedstawiono w rozdziale dotyczącym skali zjawiska przemocy w rodzinie wobec osób starszych,
- w latach 2010/2011 badanie na temat „Problemy dzieci i młodzieży w kontekście wykluczenia społecznego w województwie podlaskim” przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku w ramach funkcjonowania Obserwatorium Integracji Społecznej. W badaniu obok rozmiarów przemocy rówieśniczej i skali uzależnień zawarto

⁶ TNS OBOP dla MPiPS, *Polacy wobec zjawiska przemocy w rodzinie oraz opinie ofiar, sprawców i świadków o występowaniu i okolicznościach występowania przemocy w rodzinie*, Warszawa październik 2007 r., s. 5-10

⁷ TNS OBOP dla MPiPS, *Polacy wobec...*, op. cit., s. 19

⁸ Raport z badania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku, *Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie w województwie podlaskim. Przemoc jako przyczyna dysfunkcji rodzin*, Białystok, 2011 r. - dostępny na stronie: www.rops-bialystok.pl

również pytania dotyczące przemocy w rodzinie i eurosieroctwa. Szczegółowe wyniki badań przedstawiono w rozdziale dotyczącym skali przemocy w rodzinie wobec dzieci. Przystawiając ogólnie skalę zjawiska przemocy w rodzinie w Polsce i woj. podlaskim w 2010 roku posłużono się danymi dotyczącymi liczby sporządzonych „Niebieskich kart” (w Policji i jednostkach pomocy społecznej), liczby stwierdzonych pokrzywdzonych i sprawców oraz liczby rodzin objętych pomocą społeczną z powodu przemocy w rodzinie i w ramach interwencji kryzysowej.

Tabela nr 1. Liczba stwierdzonych pokrzywdzonych i sprawców przemocy w rodzinie oraz liczba rodzin objętych pomocą społeczną

ROK 2010	Liczba sporządzonych NK (przez Policję i jednostki pomocy społecznej)	Liczba pokrzywdzonych ogółem	Liczba sprawców ogółem	Liczba rodzin objęta przyznaniem pomocy społecznej z powodu przemocy w rodzinie	Liczba rodzin objęta pomocą w ramach interwencji kryzysowej
Polska	83.488/14.647	134.866	83.390 ⁹	15.163	37.009
woj. podlaskie	3.476/588	6.348	3.489	211	910 ¹⁰
% udział woj. podlaskiego	4,2%/ 4%	4,7%	4,2%	1,4%	2,5%

Źródło: opracowanie własne

Celem zobrazowania skali przemocy w rodzinie w województwie podlaskim posłużono się danymi statystycznymi:

- Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku. Dane dotyczące liczby stwierdzonych faktów przemocy domowej zbierane są przez policję w oparciu o procedurę „Niebieskie Karty”. Dotyczą one sytuacji podczas interwencji domowych, które mogły się w poszczególnych rodzinach wielokrotnie powtarzać. Ponadto gromadzone są dane w systemie statystyki policyjnej „Temida”, zawierające informacje o wszczętych i zakończonych postępowaniach przygotowawczych. Na potrzeby programu wykorzystano dane dotyczące postępowań w kierunku art. 207 k.k.,
- wymiaru sprawiedliwości z Sądów i Prokuratur Okręgowych w Białymstoku, Łomży i Suwałkach,
- jednostek pomocy społecznej zawartych w sprawozdaniach z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

Szczegółowe dane obrazujące skalę zjawiska przemocy w rodzinie na terenie woj. podlaskiego ujęto w poszczególnych rozdziałach programu.

⁹ Sprawozdanie z realizacji przez jednostki organizacyjne Policji w 2010 roku procedury „Niebieskie karty”, Warszawa 2011

¹⁰ Strona internetowa:

<http://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoeczna/raporty-i-statystyki/statystykipomocy-spoecznej/statystyka-za-rok-2010/> z dnia 2.09.2011 r.

2. Charakterystyka zjawiska przemocy w rodzinie na terenie miast i wsi województwa podlaskiego

Prowadzone badania opinii publicznej oraz dostępne dane statystyczne dotyczące skali zjawiska przemocy w rodzinie na terenie miast i wsi wskazują na różnice w charakterystyce problemu uzależnione od miejsca jego występowania. Odgrywa to istotne znaczenie w ustalaniu właściwych działań profilaktycznych i interwencyjnych w tym obszarze.

W oparciu o jakościowe badania TNS OBOP przeprowadzone w listopadzie 2010 roku, pt. „Zjawisko przemocy w rodzinie wobec kobiet i mężczyzn”¹¹ osoby z obszarów wiejskich dotknięte problemem przemocy w rodzinie, są w trudniejszej sytuacji od mieszkańców miast z co najmniej trzech powodów. Po pierwsze, funkcjonuje tam mniej ośrodków, które udzielają pomocy i wsparcia. Po drugie, jest mniejsza świadomość problemu i silniej oddziałują tradycyjne przekonania i stereotypy. Po trzecie, osoba doznająca przemocy w rodzinie ma trudności z wyprowadzeniem się z miejsca, gdzie jest wobec niej stosowana przemoc. Inna jest też sytuacja materialna osób doznających przemocy w rodzinie na wsi, gdyż w wielu przypadkach źródłem utrzymania jest wspólne gospodarstwo rolne.

Z przeprowadzonych na terenie woj. podlaskiego badań dotyczących diagnozy zjawiska przemocy w rodzinie wśród osób, które przyznały się do bycia ofiarą przemocy w rodzinie 22 % stanowili mieszkańcy wsi, a 78% mieszkańcy miasta.¹² Potwierdza się to również w badaniach osób starszych, z których wynika, że przemoc skierowana wobec seniorów dotyczy ich częściej w mieście (54,7%) aniżeli na wsi (30,7%). Jednakże zdaniem respondentów dla dużej części badanych na terenie wsi seniorów nie jest jasne, na czym polega przemoc wobec osób starszych. Taką opinię wyraża 33,2% respondentów, przy czym na wsi odsetek ten jest znacznie wyższy (46,2%) niż w mieście (20,1%). W badaniach tych wykazano, iż istotny wpływ na sytuację osób starszych ma fakt, że czują się niepotrzebne. Poczucie takie częściej towarzyszyło osobom starszym na terenach wiejskich (19,5%) niż miejskich (12,8%).¹³

Przedstawiciele instytucji pomocowych w wywiadach przeprowadzonych w ramach badań lokalnych dotyczących diagnozy zjawiska przemocy w rodzinie zwrócili uwagę na niepokojący fakt występowania na terenach wiejskich przemocy ekonomicznej i zaniedbania wobec starzejących się rodziców.¹⁴

Do zobrazowania skali zjawiska przemocy w rodzinie na terenie miast i wsi w woj. podlaskim posłużono się danymi dotyczącymi liczby sporządzonych notatek urzędowych o przemoc w rodzinie według miejsca zamieszkania ofiary, ujętych w sprawozdaniach KWP w Białymstoku:

¹¹ *Zjawisko przemocy w rodzinie wobec kobiet i mężczyzn* – jakościowa część badania, s. 12

Strona internetowa:

http://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/_public/3_2010_Raport%20z%20badania%20jakosciowego_01-03-11.pdf z dnia 9.09.2011

¹² Raport z badania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku, *Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie ...*, op. cit., s. 129

¹³ Halicka M., Halicki J., *Przemoc wobec ...*, op. cit., s. 164

¹⁴ Raport z badania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku, *Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie ...*, op. cit., s. 93

Tabela nr 2. Liczba sporządzonych NK – miasto, wieś

ROK	Liczba sporządzonych NK ogółem	Miasto	% udział	Wieś	% udział
2006	3.790	2.389	63%	1.401	37%
2008	3.333	2.167	65%	1.166	35%
2010	3.476	2.047	59%	1.429	41%

Źródło: opracowanie własne

Ponadto, z dostępnych danych statystycznych Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, celem zobrazowania skali zjawiska przemocy na terenie miast i wsi w woj. podlaskim posłużono się danymi dot. przyznania pomocy społecznej z powodu przemocy w rodzinie.

Tabela nr 3. Liczba osób objętych pomocą społeczną z powodu występowania przemocy w rodzinie – miasto, wieś

ROK	Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu przemocy w rodzinie ogółem	Miasto	% udział	Wieś	% udział
2006	439	258	59%	181	41%
2008	246	151	61%	95	39%
2010	211	109	52%	102	48%

Źródło: opracowanie własne

Dane statystyczne potwierdzają, iż udział działań interwencyjnych i pomocowych na terenie wsi jest mniejszy w porównaniu do działań prowadzonych w miastach, przy czym widoczny jest wzrost procentowego udziału działań podejmowanych na wsi.

3. Skala zjawiska przemocy w rodzinie wobec:

a) dzieci

Rodzina jest podstawową komórką społeczną. Dobrej rodziny nie może zastąpić żadna inna instytucja. Od tego jak funkcjonuje rodzina, będzie zależał osobisty rozwój jednostki i późniejsza wartość społeczeństwa.¹⁵ Rodzina dotknięta problemem przemocy funkcjonuje w sposób wadliwy. Najczęściej ofiarami przemocy są osoby najsłabsze, które nie są w stanie skutecznie się obronić, a więc również i dzieci. Wiele osób zajmujących się problemem przemocy w rodzinie wskazuje, że pierwszym sygnałem świadczącym, iż w rodzinie występują poważne problemy jest zmiana zachowania dzieci. Niekoniecznie mówiąc o kłopotach wprost, dają pewne sygnały pozawerbalne, np. poprzez zachowanie, postawę, a także w zabawie. Akty przemocy stosowane wobec najmłodszych są trudne do przyjęcia, z tego względu, iż sprawcą nie jest osoba obca, tylko rodzic – obiekt miłości i zaufania dziecka - osoba naturalnie predysponowana do zapewniania dziecku poczucia bezpieczeństwa i wsparcia we wszystkich trudnych chwilach. Z tego powodu sytuacja

¹⁵ Ferenc B., Przemoc w rodzinie - zespół dziecka maltretowanego, strona internetowa: www.edukacja.edux.pl/p-1363-przemoc-w-rodziniezespoldzieckamaltretowanego.php z dnia 9.08.2011 r.

dziecka źle traktowanego jest bolesna w dwójnasób. Nie tylko przez fakt przeżywania przykrych doświadczeń, ale dodatkowo, ze względu na odczuwaną bezradność i osamotnienie.

Przemoc wobec dziecka jest zjawiskiem, które w naszym świecie jest powszechnie znane. Długo nie poświęcano mu jednak systematycznych studiów, gdyż nie rozumiano długofalowego wpływu skutków doświadczania jej w dzieciństwie a stosowaną surowość, a nawet okrucieństwo w traktowaniu dziecka uważano za skuteczny środek chroniący młodych przed demoralizacją, wykołajaniem i zejściem na złą drogę. Prawdziwa i zasadnicza zmiana stosunku rodziców do dzieci i w konsekwencji społeczeństwa dorosłych w stosunku do dzieci, dokonała się głównie dzięki rozwojowi psychologii, która ukazała, że zasadnicze podstawy przyszłej osobowości kształtują się przede wszystkim w okresie wczesnego dzieciństwa, w kontakcie z rodziną i w oparciu o wzajemne z nią więzi uczuciowe.

Współczesne rozumienie pojęcia krzywdzenia dzieci kształtowało się od około pięćdziesięciu lat i zapoczątkowane zostało w środowiskach lekarskich. Obecnie określane jest jako syndrom dziecka maltretowanego, przez które rozumiemy każde zamierzone lub niezamierzone działanie osoby dorosłej, społeczeństwa lub państwa, ujemnie wpływające na zdrowie, rozwój fizyczny i psychospołeczny dziecka. Rozróżniamy maltretowanie fizyczne, seksualne, emocjonalne i zaniedbywanie do porzucenia łącznie. Istnieją również inne formy „krzywdzenia dziecka”, którymi są zmuszanie do prostytucji, żebractwa, ciężkiej pracy i handel dziećmi.¹⁶ Dzieci, które są świadkami przemocy domowej, a nie doznają jej bezpośrednio są również jej ofiarami, gdyż skutki psychologiczne bycia świadkiem przemocy są takie same jak jej bezpośredniego doznawania.

Ofiary długoletniego maltretowania dotknięte są swoistym syndromem, który charakteryzuje się nagromadzeniem wielu bolesnych, trudnych, niemożliwych do zniesienia uczuć (...) lęk, strach, poczucie winy, bezradność, poczucie beznadziejności, chęć zemsty. Dzieci podświadomie kodują zachowania, konkretną sytuację, przenosząc je w dorosłym życiu do swoich własnych rodzin. Jest to tzw. cykl depriwacyjny, polegający na tym, iż osoby, które doznały przemocy w domu rodzinnym w okresie dzieciństwa lub też były jej świadkami, mają większe skłonności do ekspresji tego typu zachowań we własnych małżeństwach czy rodzinach.¹⁷ Wyniki prowadzonych badań opinii publicznej potwierdzają, że doświadczenie przemocy w rodzinie wpływa na jej stosowanie wobec członków rodziny - 13% Polaków to jednocześnie ofiary i sprawcy przemocy.¹⁸ Osoby bite w dzieciństwie często biją własne dzieci - 35% bitych rodziców przynajmniej raz uderzyło swoje dziecko.¹⁹ Również w ramach przeprowadzonych badań lokalnych dotyczących zjawiska przemocy w rodzinie w woj. podlaskim - 74% respondentów uważa, że dziecko, które doznaje przemocy w rodzinie bywa w szkole częściej agresywne niż inne dzieci, 77,5% badanych cechuje przekonanie, że przemoc może powtarzać się w następnych pokoleniach a 80% badanych zgadza się ze

¹⁶ Czerkawska M., Markiewicz M., *Przemoc wobec dzieci*. Strona internetowa: www.mcps.mazovia.pl/plik.php?plik=mat20081229_8.doc Podobne – z dnia 29.09.2011 r.

¹⁷ Halicka M., Halicki J., *Przemoc wobec ...* op. cit., s. 39, 40

¹⁸ TNS OBOP dla MPiPS, *Polacy wobec...*, op. cit.

¹⁹ TNS OBOP dla MPiPS „*Badanie dotyczące zjawiska przemocy w rodzinie wobec dzieci. Opinie ofiar, sprawców i świadków o występowaniu i okolicznościach występowania przemocy w rodzinie wobec dzieci.*” Raport z badania. Warszawa, lipiec 2008 r.

stwierdzeniem, że najbliższe środowisko/otoczenie może być czynnikiem, które wpływa w znacznym stopniu na występowanie przemocy.²⁰

Skala zjawiska przemocy w rodzinie wobec dzieci jest szczególnie trudna do ustalenia. W programie oparto się na wynikach dostępnych badań społecznych (ogólnopolskich i przeprowadzonych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku) oraz, celem zdiagnozowania skali zjawiska w woj. podlaskim, na danych statystycznych:

- Policji udostępnionych przez Komendę Wojewódzką Policji w Białymstoku,
- ujętych w „Sprawozdaniach z realizacji w woj. podlaskim Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie”,
- sądów okręgowych w Białymstoku dotyczących liczby spraw o ingerencję we władzę rodzicielską,
- rejestrowanych w DSK w Białymstoku, przedstawiających zdiagnozowane przypadki zespołu dziecka maltretowanego.

Z badań przeprowadzonych w 2009 roku przez Centrum Badania Opinii Społecznej „Przemoc i konflikty w domu” wynika, że niemal jedna piąta rodziców mających dzieci do 19 roku życia (19%) przyznaje, że czasem bije lub biła dziecko, najczęściej – według nich – miało to miejsce dawno temu. Ponad dwie trzecie rodziców deklaruje, że ich dzieci nigdy nie były bite. Na uwagę zwraca fakt, że duża grupa osób nie pamięta takich zdarzeń. Być może są to, przynajmniej w części, osoby niechące się przyznać do stosowania tego rodzaju kar.

²¹

Z raportu z badań wynika, że od jedenastu lat systematycznie zmniejsza się grupa rodziców, którzy przyznają, że czasem biją dzieci, rośnie natomiast odsetek respondentów twierdzących, że ich dziecko nigdy nie dostało lania (w 1998 roku było ich 43%, obecnie – 69%). Nawet jeśli ten trend po części wynika z rosnącej ostrożności w deklaracjach, to pokazuje on, że świadomość społeczna systematycznie się zmienia – spada przyzwolenie na przemoc wobec dzieci.

W 2008 roku na zlecenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej przeprowadzono badanie, dotyczące zjawiska przemocy w rodzinie wobec dzieci²². Z raportu z badań wynika, że: 15% Polaków posiadających dzieci do 18 roku życia stosowało wobec nich przemoc przynajmniej raz, 12% - więcej niż raz, 1% - wiele razy. Według raportu „Krzywdzenie Dzieci w Polsce” 44% Polaków zna w swoim otoczeniu, w sąsiedztwie - przynajmniej jedną rodzinę, o której słyszało lub wie, że dochodzi w niej do przemocy wobec dzieci, podczas gdy 56% społeczeństwa nie zna takiej rodziny. Ponadto 1/3 ankietowanych (31%) ma w swoim otoczeniu przynajmniej jedną rodzinę o której wie, że wobec dzieci stosowana jest tam przemoc psychiczna. Tyle samo respondentów twierdzi, że zna przynajmniej jedną rodzinę, w której stosuje się przemoc fizyczną, 17% Polaków słyszało o rodzinie, w której stosowana jest przemoc ekonomiczna, a 5% potrafi wskazać w swojej okolicy rodzinę, o której słyszał lub wie, że dzieci są tam wykorzystywane seksualnie. Kolejne badanie, prowadzone przez Fundację Dzieci Niczyje we współpracy z firmą Gemius Polska dotyczyło skali doświadczeń przemocy i wykorzystywania nastolatków (zjawisko to zwane jest wiktymizacją) w wieku 15 - 18 lat w ciągu ostatnich 12 miesięcy.²³ Badania pokazały, że w 2010 r. ponad 80% nastolatków w wieku 15-18 lat doświadczyło jakiejś formy wiktymizacji:

²⁰ Raport z badania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku, *Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie ...*, op. cit., s. 123 -124

²¹ *Przemoc i konflikty w domu* Komunikat z badań, Warszawa, marzec 2009 ,s. 13

²² Raport *Krzywdzenie Dzieci w Polsce*. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej; Warszawa 2008 r.

²³ Strona internetowa: <http://fdn.pl/co-trzeci-polski-nastolatek-doswiadczy-przemocy>, z dnia 9.08.2011r.

- 17% nastolatków doświadczyło przemocy fizycznej ze strony osoby dorosłej – w większości przypadków sprawcami byli członkowie rodziny;
- 4% zostało zgwałconych lub siłą zmuszanych do kontaktów seksualnych;
- 11% padło ofiarą rozboju – odebrano im ich własność przy użyciu siły lub groźby;
- 9% dziewcząt i 6% chłopców miało kontakty seksualne z osobami dorosłymi przed ukończeniem 15 roku życia.

Według danych z badania - co trzeci młody człowiek doświadczył czterech lub więcej form wiktylizacji - w tej kwalifikowanej kategorii znalazła się zdecydowana większość ofiar bezpośredniej przemocy fizycznej i seksualnej ze strony dorosłych. Znaczna część badanych pesymistycznie ocenia możliwość otrzymania pomocy w trudnych sytuacjach życiowych. 37% młodych ludzi nie ma nadziei, że ktoś pomógłby im, gdyby doświadczali przemocy w rodzinie. Jedna trzecia badanych myśli, że byłiby pozostawieni sami sobie w sytuacji wymuszania na nich kontaktów seksualnych przez znajomą osobę dorosłą. Blisko połowa (44%) respondentów sądzi, że nie znaleźliby pomocy, gdyby padli ofiarą cyberprzemocy ze strony swoich rówieśników. Wyniki badań wiktylizacji pokazują, że mimo rosnącego zainteresowania problemem przemocy wobec dzieci ze strony polityków, profesjonalistów i polskiego społeczeństwa znaczna liczba dzieci i młodzieży wciąż doświadcza różnych form przemocy – fizycznej, psychicznej i seksualnej.²⁴

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku w ramach funkcjonowania Obserwatorium Integracji Społecznej w latach 2010/2011 przeprowadził badanie na temat „Problemy dzieci i młodzieży w kontekście wykluczenia społecznego w województwie podlaskim”. Badanie odbyło się w 80 losowo wytypowanych szkołach województwa podlaskiego, w tym 40 szkołach podstawowych, 20 gimnazjach i 20 szkołach średnich. Udział w nim wzięło 1648 uczniów klas: VI szkół podstawowych, II gimnazjum, I szkół ponadgimnazjalnych. Badanie zostało przeprowadzone przy zastosowaniu ankiety kwestionariuszowej. Pytania badawcze dotyczyły czterech bloków tematycznych, w tym na potrzeby przedmiotowego programu dotyczące: przemocy w rodzinie i eurosieroctwa.

Z badań wynika, że z przemocą fizyczną osobiście spotyka się 7% badanych dzieci, a z przemocą psychiczną – 8,6%. Wskaźnik procentowy dotyczący doznawania przemocy przez osoby najbliższe (rodzeństwo i osoby dorosłe), w przypadku przemocy fizycznej wobec rodzeństwa wynosi 2,9% badanych, a osób dorosłych 3,7%. W przypadku przemocy psychicznej, którą spotyka rodzeństwo – 1,2%, a osób dorosłych 1,6%. Zdecydowanie wyższy jest odsetek wskazań w sytuacji, kiedy przemoc dotyka kolegów/koleżanek tj. w przypadku przemocy fizycznej stanowi 37,6%, a przemocy psychicznej 42,4%. Wnioskować można, że dzieci chętniej mówią o tym co widziały (wysoki procent ankietowanych odpowiedziało, że przemoc dotyka ich rówieśników) niż o sytuacjach, które dotyczą ich osobiście bądź osób im najbliższych. Świadczyć to może o chęci ukrywania przemocy domowej przez badanych. 38,1% badanych stwierdziło, że nie spotkało się z przemocą fizyczną, a z przemocą psychiczną 52,3%.

Spośród określonych form przemocy fizycznej respondenci najczęściej spotykali się osobiście z zabieraniem rzeczy (7%) i popychaniem (6,6%). Następnie z szarpaniem (4,9%), biciem (4,3%) i niszczeniem rzeczy (3,8%). W przypadku przemocy psychicznej – najczęściej z wyśmiewaniem (8,6%) i poniżaniem (6%). Bardzo niski odsetek wskazywał na stosowanie

²⁴ Strona internetowa: www.fdn.pl/co-trzeci-polski-nastolatek-doswiadczylpzemocy, z dnia 9.08.2011 r.

wobec dzieci i młodzieży zakazu kontaktowania się (2,5%) i zamykania w pomieszczeniu (2,2%).

W badaniu ujęto miejsca, w których dzieci i młodzież doznają przemocy wskazując: dom, szkołę, podwórko, ulicę, internet, inne miejsca. Z przemocą fizyczną w domu spotyka się 2,3% badanych i największy odsetek wskazał, że jest to bicie, następnie zabieranie rzeczy – 2,2%, niszczenie rzeczy – 1,9% oraz szarpanie -1,6% i popychanie 0,9%. Najczęściej z przemocą fizyczną w domu spotykają się gimnazjaliści – ok. 5%. Z przemocą psychiczną w domu spotyka się 4,7% respondentów, przy czym dotyczy to zakazu kontaktowania się, następnie zamykania w pomieszczeniu - 2,4%. Najczęściej z tymi formami przemocy psychicznej w domu spotykają się uczniowie szkół ponadgimnazjalnych. Najrzadziej spotykaną formą przemocy w domu jest wyśmiewanie i poniżanie - dla wszystkich grup wiekowych i nie przekracza ono 1%. W porównaniu do szkoły, z przemocą fizyczną na jej terenie spotyka się 35,3% (najczęściej popychanie), a z przemocą psychiczną - 37,6% (wyśmiewanie).

Jako sprawców przemocy badani najczęściej wskazywali kolegów – 15,3% respondentów, następnie rodzeństwo, przy czym brat – 6,1%, siostra 3%, i dotyczyło to bicia. Najrzadziej wskazywani byli rodzice. Przy czym matka najczęściej wg badanych stosowała zakaz kontaktowania się - 2,1% uzyskanych odpowiedzi. Przemoc fizyczna stosowana przez matki wskazywana była marginalnie – 0,4%. Ojciec jako sprawca przemocy fizycznej wskazany został przez 1,1 % badanych.

W badaniu wzięło również udział 77 pedagogów: 38 zatrudnionych w szkołach podstawowych, 27 w gimnazjach i 12 w szkołach ponadgimnazjalnych. Z danych uzyskanych podczas badania wynika, że ankietowani pedagodzy, w przypadku przemocy w rodzinie uzyskiwali informację o jej stosowaniu od uczniów z badanych szkół najniższego szczebla (42% pedagogów ze szkół podstawowych), najmniej ze szkół ponadgimnazjalnych (25%)²⁵.

Kolejnym problemem społecznym poddanym badaniom przez Obserwatorium Integracji Społecznej ROPS w Białymstoku, dość dotkliwym i widocznym w funkcjonowaniu rodziny jest zjawisko tzw. eurosieroctwa, wiążące się z zaniedbywaniem dzieci. Ministerstwo Edukacji Narodowej definiuje eurosieroctwo jako „sytuację, w której emigracja zarobkowa rodziców/rodzica powoduje burzenie podstawowych funkcji rodziny, takich jak zapewnienie ciągłości procesu socjalizacji, wsparcia emocjonalnego dziecka i transmisji kulturowej”. Przeprowadzone badanie regionalne pn. „Eurosieroctwo – skala zjawiska w województwie podlaskim” przedstawia obraz wyjazdów migracyjnych rodziców, których dzieci uczęszczają do szkół z terenu województwa podlaskiego. Z zebranych informacji wynika, że problem eurosieroctwa jest zjawiskiem dosyć powszechnie znanym. Uzyskane wyniki pokazują, że 83% ankietowanych pedagogów zna uczniów, których rodzice przebywają poza granicami kraju. Dotyczy on 8% uczniów VI klas szkół podstawowych, 8% uczniów II klas gimnazjalnych i 12% uczniów I klas ponadgimnazjalnych. Migracje zarobkowe mieszkańców Podlasia wychowujących dzieci w wieku szkolnym nie mają więc masowego charakteru. Jednakże czas pobytu rodziców poza granicami kraju, trwający ponad 5 lat (co stwierdziła zdecydowana większość uczniów), jest niepokojącym faktem, który nie powinien być bagatelizowany. Ogólnie rzecz biorąc zjawisko wyjazdów zarobkowych nie jest zjawiskiem negatywnym. Należy jednak wskazać, że konsekwencje takich wyjazdów najbardziej

²⁵ Strona internetowa: <http://www.rops-bialystok.pl/downloads/ois-raport-przemoc.pdf> *Problemy dzieci i młodzieży w kontekście wykluczenia społecznego- Przemoc wobec dzieci i młodzieży w środowisku rówieśniczym i rodzinnym – skala zjawiska w woj. podlaskim* z dnia 14.09.2011 r.

odczuwalne są dla rodziny, a szczególnie dla dzieci, które niejednokrotnie pozostają bez opieki.²⁶

Statystyki prowadzone przez Policję wskazują, że dzieci stanowią, obok kobiet, najliczniejszą grupę pokrzywdzonych przemocą w rodzinie. Dane zawarte w sprawozdaniu z realizacji procedury „Niebieskie Karty” zawierają informacje dot. dwóch grup wiekowych – dzieci do 13 roku życia i w wieku 13-18 lat. Na przestrzeni lat sytuacja przedstawia się następująco:

- rok 2006 - dzieci do 13 r. ż. – 2.311 (co stanowiło 31,78% w ogólnej liczbie pokrzywdzonych), w wieku 13-18 lat - 953 (13,10%), w tym podczas interwencji 14 dzieci przewieziono do szpitala, placówki lub oddano pod opiekę osoby spokrewnionej,
- rok 2008 - dzieci do 13 r. ż. – 1.715 (28,63%), w wieku 13-18 lat – 775 (12,94%), w tym podczas interwencji 30 dzieci przewieziono do szpitala, placówki lub oddano pod opiekę osoby spokrewnionej
- rok 2010 – dzieci do 13 r. ż. – 1.481 (23,33%), w wieku 13-18 lat – 797 (12,55%), w tym podczas interwencji 18 dzieci przewieziono do szpitala, placówki lub oddano pod opiekę osoby spokrewnionej.

Tabela nr 4. Liczba dzieci pokrzywdzonych w wyniku przemocy w rodzinie

ROK	OGÓLNA LICZBA OSÓB POKRZYWDZONYCH W WYNIKU PRZEMOCY DOMOWEJ	w tym MAŁOLETNI DO LAT 13	% udział	w tym MAŁOLETNI W WIEKU 13 - 18 LAT	% udział
2006	7.270	2.311	31,78	953	13,10
2008	5.989	1.715	28,63	775	12,94
2010	6.348	1.481	23,33	797	12,55

Źródło: Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku

Analiza danych dotyczących realizacji procedury NK wskazuje, iż dzieci stanowią drugą (obok kobiet) pod względem liczebności grupę osób doznających przemocy (blisko 36%). W ramach interwencji kryzysowej oraz całodobowego schronienia gminy i powiaty woj. podlaskiego udzieliły pomocy:

- w 2006 roku – 221 dzieciom (gminy – 93, powiaty – 128) oraz powiaty pomoc w formie całodobowego schronienia – 66 dzieciom,
- w 2008 roku – 536 dzieciom (gminy – 241, powiaty – 295) oraz powiaty pomoc w formie całodobowego schronienia – 101 dzieciom,
- w 2010 roku – 490 dzieciom (gminy – 328, powiaty – 162) oraz powiaty pomoc w formie całodobowego schronienia – 85 dzieciom.

²⁶ Strona internetowa: <http://www.rops-bialystok.pl/downloads/ois-raport-przemoc.pdf> Problemy dzieci i młodzieży w kontekście wykluczenia społecznego- Eurosieroctwo– skala zjawiska w woj. podlaskim z dnia 14.09.2011 r.

Tabela nr 5. Liczba dzieci, którym udzielono pomocy

ROK	LICZBA OSÓB, KTÓRYM UDZIELONO POMOCY w formie interwencji kryzysowej ogółem		DZIECIOM			LICZBA OSÓB, KTÓRYM UDZIELONO POMOCY całodobowej ogółem		DZIECIOM		
	G	P	G	P	% udział do liczby osób ogółem (G+P)	G	P	G	P	% udział do liczby osób ogółem (G+P)
2006	1.197	811	93	128	11%	0	155	0	66	43%
2008	1.321	1.395	241	295	20%	910	224	0	101	45%
2010	950	1.804	328	162	18%	0	178	0	85	48%

Źródło: Dane OPS i PCPR zawarte w rocznych sprawozdaniach z realizacji Programu²⁷

W oparciu o dane z Sądów Okręgowych w Białymstoku, Łomży i Suwałkach w 2010 roku przeprowadzono łącznie 751 spraw o ingerencję we władzę rodzicielską orzekając pozbawienie, ograniczenie lub zawieszenie władzy rodzicielskiej. Wśród pokrzywdzonych przestępstwem z art. 207 k.k. odnotowano 137 małoletnich, co stanowi 26 % ogólniej liczby pokrzywdzonych (535 osób).

Z danych udostępnionych przez DSK w Białymstoku, liczba dzieci z woj. podlaskiego leczonych w placówkach medycznych w latach 2006-2008, z powodu następstw zjawisk patologicznych przedstawia się następująco:

- zespół dziecka krzywdzonego – 67 przypadków,
- zatrucie alkoholem, lekami, narkotykami – 728 przypadków,
- skutki agresji (urazy) – 324 przypadki.

b) osób dorosłych

Spośród badanych mieszkańców województwa podlaskiego 25,3% zna w swoim otoczeniu osoby będące ofiarami przemocy w rodzinie, tzn. że 215 osób spośród 850 wybranych losowo mieszkańców styka się z ofiarami przemocy w rodzinie. Świadczyć to może o znacznym problemie. Do bycia ofiarą przemocy w rodzinie przyznaje się 12,6% badanych.²⁸

Ofiarą przemocy w rodzinie może stać się każda osoba – bez względu na płeć, wiek, czy stopień pokrewieństwa ze sprawcą. Zgodnie z ustawową definicją, przemoc domowa to przemoc stosowana wobec członków rodziny, tj.: małżonków, wstępnych, zstępnych, rodzeństwa, powinowatych w tej samej linii lub stopniu, osób pozostających w stosunku przysposobienia oraz ich małżonków, a także wobec osób pozostających we wspólnym pożyciu oraz innych osób wspólnie zamieszkujących lub gospodarujących. Przybliżony obraz skali zjawiska przemocy w rodzinie wobec osób dorosłych (zawierających stopień

²⁷ Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, zwany dalej zamiennie 'KPPPW'

²⁸ Raport z badania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku, *Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie* ..., op. cit., s. 125-126, 128

pokrewieństwa) przedstawiają jedynie dane zawarte w sprawozdaniach z realizacji w woj. podlaskim Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie – w zakresie liczby osób, które uzyskały pomoc w formie interwencji kryzysowej oraz liczby osób, które skorzystały z pomocy całodobowej. Dane te zawierają też jako jedyne liczbę osób pokrzywdzonych przemocą w rodzinie w wieku powyżej 60 lat, które otrzymały w/w pomoc.

Tabela nr 6. Liczba osób dorosłych, które uzyskały pomoc w formie interwencji kryzysowej

ROK	LICZBA OSÓB, KTÓRYM UDZIELONO POMOCY ogółem		WSPÓŁMAŁŻONKOM LUB PARTNEROM W ZWIĄZKACH NIEFORMALNYCH		INNYM OSOBOM W RODZINIE		w tym INNYM OSOBOM W RODZINIE W WIEKU POW. 60 LAT	
	G	P	G	P	G	P	G	P
2006	1.197	811	957	599	94	84	10	70
2008	1.321	1.395	910	886	170	214	53	108
2010	950	1.804	441	1.319	181	323	29	89

Źródło: Dane OPS i PCPR zawarte w rocznych sprawozdaniach z realizacji KPPPwR

Tabela nr 7. Liczba osób dorosłych, które skorzystały z pomocy całodobowej

ROK	LICZBA OSÓB, KTÓRYM UDZIELONO POMOCY ogółem		WSPÓŁMAŁŻONKOM LUB PARTNEROM W ZWIĄZKACH NIEFORMALNYCH		INNYM OSOBOM W RODZINIE		W tym INNYM OSOBOM W RODZINIE W WIEKU POW. 60 LAT	
	G	P	G	P	G	P	G	P
2006	155		75		14		12	
2008	224		77		46		4	
2010	178		75		18		8	

Źródło: Dane OPS i PCPR zawarte w rocznych sprawozdaniach z realizacji KPPPwR

Pozostałe dostępne dane statystyczne oraz badania przedstawiają skalę zjawiska przemocy w rodzinie wobec osób dorosłych z wyodrębnieniem płci.

W listopadzie 2010 roku przeprowadzone zostały badania TNS OBOP, których celem było poznanie opinii na temat przemocy w rodzinie wobec kobiet i mężczyzn - osób, które zawodowo związane są z tym problemem.²⁹ W opinii respondentów kobiety są częściej ofiarami przemocy w rodzinie, głównie przemocy fizycznej. Osobami doświadczającymi przemocy w rodzinie są również mężczyźni. Do niedawna takie przypadki nie były prawie ujawniane, z uwagi na silnie oddziałujący wstyd i jeszcze większe bariery w zgłaszaniu takich aktów przemocy. Kobiety są częściej osobami stosującymi przemoc psychiczną, natomiast mężczyźni – przemoc seksualną.

Dane statystyczne KWP w Białymstoku dot. realizacji procedury „Niebieskie Karty” zawierają dane dot. liczby dorosłych pokrzywdzonych z podziałem na płeć na terenie woj. podlaskiego:

²⁹ Zjawisko przemocy w rodzinie wobec..., op. cit.

Tabela nr 8. Liczba kobiet i mężczyzn pokrzywdzonych w wyniku przemocy w rodzinie

ROK	OGÓLNA LICZBA OSÓB POKRZYWDZONYCH W WYNIKU PRZEMOCY DOMOWEJ	w tym KOBIETY	% udział	w tym MĘŻCZYŹNI	% udział
2006	7.270	3.610	49,65	396	5,44
2008	5.989	3.138	52,39	361	6,02
2010	6.348	3.482	54,85	588	9,26

Źródło: Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku

Powyższe dane statystyczne potwierdzają wyniki przeprowadzonych badań ogólnopolskich w zakresie wzrostu zgłaszalności przypadków stosowania przemocy w rodzinie wobec mężczyzn, jednakże kobiety w ogólnej liczbie dorosłych pokrzywdzonych przemocą domową stanowią przeważającą większość ok. 55%.

Proporcjonalnie odwrotnie przedstawiają się dane dotyczące sprawców przemocy domowej. Niepokojący jest wzrost przypadków przemocy w rodzinie niepełnoletnich dzieci w stosunku do rodziców. Mężczyźni stanowią ok. 96% sprawców przemocy w rodzinie.

Tabela nr 9. Liczba sprawców przemocy w rodzinie

ROK	LICZBA SPRAWCÓW PRZEMOCY DOMOWEJ ogółem	w tym KOBIETY	% udział	w tym MĘŻCZYŹNI	% udział	w tym NIELETNI	% udział	Osoby stosujące przemoc pod wpływem alkoholu
2006	3.800	126	3,31	3.663	96,39	11	0,28	2.812
2008	3.353	112	3,34	3.222	96,09	19	0,56	2.058
2010	3.489	136	3,89	3.339	95,70	14	0,40	2.123

Źródło: Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku

c) osób starszych

W światowej literaturze gerontologicznej przemoc rozumienia jest jako złe traktowanie ludzi starych, które przejawia się pod postacią nadużyć i zaniedbań. W literaturze podkreśla się na ogół, że częstość nadużyć wobec osób starszych jest mniejsza niż nadużyć wobec dzieci i kobiet. Jednakże prognozuje się, że już w niedługim czasie problem agresji i przemocy wobec ludzi starszych, nasila się jeszcze bardziej. Przyczynią się do tego m.in. zmiany w zakresie wieku ludności, rosnąca liczba ludzi starszych wymagających długoterminowej opieki. Ponadto zmienia się pojmowanie „odpowiedzialności” osób, na których spoczywa obowiązek opieki nad ludźmi starymi. Należy również podkreślić, iż osoby w starszym wieku są o wiele bardziej skłonne ukrywać istnienie przemocy w rodzinie niż osoby młode i w średnim wieku.³⁰

³⁰ Halicka M., Halicki J., *Przemoc wobec ...* op. cit., s. 19, 23

Celem zobrazowania skali przemocy w rodzinie wobec osób starszych w niniejszym Programie oparto się na badaniach przeprowadzonych przez Zakład Andragogiki i Gerontologii Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku, we współpracy z Komendą Wojewódzką Policji w Białymstoku oraz Miejskim Ośrodkiem Pomocy w Rodzinie w Białymstoku w ramach realizowanego w latach 2006-2008 projektu badawczego własnego pt. „Przemoc wobec ludzi starych w Polsce. Na przykładzie badań środowiskowych na Podlasiu”. Badania były realizowane na obszarach miejskich i wiejskich pogranicza polsko-białoruskiego, wybranych celowo ze względu na środowiskowe zróżnicowania pod względem statusu społecznego, a także pod względem etnicznym i kulturowym.³¹ Celem poznawczym badań było uzyskanie wiedzy na temat zjawiska przemocy wobec osób starszych, w wieku 60 i więcej lat, w warunkach domowych i środowisku społecznym oraz ocena występowania tego zjawiska. Badania przeprowadzono w 3 etapach:

- I etap – sondaż diagnostyczny. Za pomocą kwestionariusza ankiety zbadano opinię 560 osób: studentów, policjantów dzielnicowych, pracowników socjalnych i pielęgniarek;
- II etap – badania środowiskowe wybranych drogą losową 619 osób w wieku 60 i więcej lat, mieszkających w środowiskach miejskich i wiejskich;
- III etap – studium przypadku, opisujące w sposób bardziej pogłębiony nadużycia i zaniedbania wobec osób starszych. Wywiadem pogłębionym objętych zostało 47 osób – deklarowanych ofiar przemocy, w tym 28 kobiet i 19 mężczyzn. Większość ofiar przemocy (27 osób) było w wieku 60-74 lat, pozostałe to osoby w późnej starości.

Zgodnie z badaniami czynniki ryzyka, które wpływają na wzrost ryzyka cierpienia ludzi starych z powodu nadużyć i zaniedbań wobec nich, obejmują osłabienie poznawcze lub fizyczne oraz izolację społeczną, a także pewne zmiany kulturowe związane z utratą tradycyjnych ról ludzi starych, rozpad rodziny i więzi społecznych, a także wysokie bezrobocie.³² Ludzie starzy izolują się w pewnym sensie od środowiska, uznając siebie za bezużytecznych i niepotrzebnych. W opinii badanych pracowników socjalnych ofiarami przemocy są osoby, które korzystają ze świadczeń pomocy społecznej w związku z bezrobociem, alkoholizmem, ubóstwem, bezradnością czy chorobą psychiczną. Sytuacja społeczna i ekonomiczna badanych osób starszych może stanowić jeden z ważnych czynników doświadczania przez nich zaniedbań i nadużyć. Większość osób uczestniczących w badaniach to kobiety.³³

Sprawcą przemocy wobec ludzi starszych okazuje się być najczęściej członek rodziny, z którym człowiek starszy związany jest uczuciowo. Inną grupę sprawców przemocy wobec najstarszego pokolenia stanowią osoby świadczące profesjonalną pomoc lub wsparcie osobom starszym, z którymi ofiary przemocy związane są zależnością wynikającą ze sprawowania nad nimi opieki. Więcej aktów przemocy stosują zestresowani i przemęczeni opiekunowie, którzy nie otrzymują wsparcia ze strony innych ludzi i instytucji. Konsekwencje przemocy wobec osób starszych często są bardzo poważne. Rekonwalescencja osób w okresie późnej dorosłości trwa dłużej ze względu na fakt, że są słabsi psychicznie i fizycznie.³⁴

³¹ Halicka M., Halicki J., *Przemoc wobec ...op. cit.*, s. 45

³² Tamże, s. 41

³³ Tamże, s. 84

³⁴ Tamże, s. 86

W przedmiotowych badaniach opinii policjantów, pracowników socjalnych, pielęgniarek oraz studentów na temat postrzegania przemocy wobec osób starszych oraz sposobów jej zapobiegania udział wzięło: 66,9% studentów, 33,1 % profesjonalistów, z czego pracownicy socjalni stanowili 7,9%, policjanci dzielnicowi – 12,3%, pielęgniarki – 12,9%. Badani to najczęściej studenci między 18 a 24 rokiem życia (72,5%). Osoby powyżej 24 roku życia to przede wszystkim profesjonaliści.

Osoby badane najczęściej utożsamiały przemoc z agresją fizyczną i psychiczną (63%), dalsze 16,6% respondentów pod pojęciem przemocy rozumiało jedynie agresję fizyczną, a 34,2% czynienie szkody szeroko rozumianej krzywdy innej osobie. W opinii badanych ofiarami przemocy są najczęściej kobiety (64,6%) oraz ludzie słabi i bezbronni (52,3%). Zdaniem respondentów rzadziej agresji fizycznej i psychicznej doświadczają dzieci i młodzież (35,4%) oraz ludzie starsi (26,9%).³⁵

Z przemocą wobec ludzi starszych zetknęło się 38% badanych. Najliczniejszą grupą są policjanci (74,5%) oraz pracownicy socjalni (68,2%). Pozostałe badane grupy to pielęgniarki – 35,1%, i studenci - 28,5%. Respondenci, którzy zetknęli się z przemocą wobec osób starszych, twierdzili, że tego rodzaju sytuacja najczęściej miała miejsce w trakcie wykonywania obowiązków zawodowych (42,1%). Co czwarty respondent stwierdził, że ze zjawiskiem przemocy wobec osób starszych zetknął się wśród znajomych (26,8%). Z opinii badanych wynika też, że najrzadziej mają do czynienia z opisywanym zjawiskiem w swoich rodzinach, gdyż jedynie 15,3% z nich wskazało swój dom jako miejsce działań agresywnych wobec starszych wiekiem członków rodziny. Bezpośrednio z agresją wobec osób starszych nie zetknął się co czwarty respondent (26,4%), ale o takich zdarzeniach słyszał od innych osób, był świadkiem takich zachowań na ulicy itp.³⁶

Zdaniem respondentów przemoc wobec osób starszych najczęściej przybiera postać agresji fizycznej (19,6%). Było to popychanie i szturchanie (11,3%) oraz bicie (9,6%). Zdecydowanie rzadszymi zasłyszczanymi formami zachowań agresywnych było ograniczenie wolności (3,6%), wyganianie z domu (5,7%), oraz zastraszanie starszej osoby (7,6%). Zdarzenia agresywne zdarzają się zarówno po spożyciu alkoholu (10,8%), jak i bez alkoholu (11,5%). Kolejnym wskazywanym przez respondentów przejawem przemocy to nadużycia finansowe (14,4%). Z podanych w kwestionariuszu 11 form nadużyć wobec osób starszych najczęściej występujące to: zabieranie pieniędzy bez wiedzy i zgody właściciela, zabieranie renty i emerytury (12,5% w mieście i 14% na wsi), zabieranie przedmiotów osobistych, wymuszanie pieniędzy lub zakupów. Również często wskazywana jest przemoc psychiczna (13,8%). Należy zwrócić tu uwagę na problem podejmowania decyzji za osoby starsze przez inne osoby. Problem ten częściej dotyczy starszych mężczyzn (15,1%) niż kobiet (9,9%).³⁷ Na kolejnym miejscu plasują się zaniedbania w sferze opiekuńczej i emocjonalnej (9,3%). W kategorii „inne” przemoc wobec ludzi starszych to zdaniem badanych też niezgoda w rodzinie, alkoholizm (6,8%). Największym problemem pojawiającym się w rodzinach seniorów były kłótnie, które miały związek z wykształceniem, formą zamieszkania, relacjami rodzinnymi, wsparciem finansowym oraz problemami alkoholowymi.³⁸ Jak wynika z powyższych analiz opartych na wypowiedziach osób starszych, przemoc widziana jest bardziej w kategoriach podjętych działań niż ich braku.³⁹ Z analizy odpowiedzi na pytanie

³⁵ Halicka M., Halicki J., *Przemoc wobec ...*op. cit., s. 88

³⁶ Tamże, s. 89

³⁷ Tamże, s. 165

³⁸ Tamże, s. 174

³⁹ Tamże, s. 111-116

o nadużywanie alkoholu wynika, że z taką sytuacją borykali się bardziej seniorzy mieszkający z rodzinami (16%) lub tylko dziećmi (22,8%) niż mieszkający samotnie (8,2%). Oznaczać to może, iż problemem alkoholowym dotknięte były głównie dzieci osób starszych, a nie same osoby starsze. W rodzinach, w których nadużywano alkoholu (27,3%) częściej niż w rodzinach niedotkniętych tym problemem (8,5%), osoby starsze gorzej oceniają stosunki z najbliższymi. Niepokój wzbudza fakt, iż w rodzinach, które zmagają się z problemem alkoholowym seniorzy wskazywali, że sami także piją alkohol (21,8%), gdy w rodzinach niedotkniętych tym problemem odsetek osób wskazujących na picie alkoholu był mniejszy (10,2%).⁴⁰ Ponadto uzyskane wyniki badań potwierdziły powszechne przekonanie, iż nadużycia związane są z uzależnieniem od alkoholu.

Zdaniem respondentów przemoc wobec osób starszych prowadzi najczęściej do interwencji policji (48,2%) bądź innych następstw (39%), takich jak np.: sprawa sądowa, depresja u osoby poszkodowanej, odwiezienie osoby stosującej przemoc do izby wytrzeźwień, ucieczka z domu, obrażenia ciała oraz założenie „Niebieskiej Karty”. Pobyt w szpitalu jako skutek przemocy wskazało 23,6% respondentów.

W badaniach jakościowych ofiarami przemocy były niemal wyłącznie kobiety. Mężczyźni na Podlasiu znacznie częściej byli ofiarami przemocy ze strony znajomych (biesiady alkoholowe, kłótnie o przysłowiową „miedzę”).⁴¹ W trakcie indywidualnych rozmów ze starszymi kobietami – ofiarami nadużyć i zaniedbań, ustalono, że ich sytuacja była bardzo trudna, a niekiedy tragiczna. Doświadczwały one wszystkich form przemocy, agresja wobec nich przybierała okrutne formy, także te bezpośrednio zagrażające życiu. Przeprowadzone rozmowy wskazywały, iż przemoc, której doświadczały ze strony małżonków, w chwili prowadzenia badań w większości przypadków nie miała już miejsca, jednak pamięć trudnych dni była wciąż żywa. Pięć z nich uwolniło się od agresji dopiero z chwilą śmierci mężów, którzy prawie do końca życia stosowali przemoc. Trzech mężczyzn zmieniło postępowanie na skutek choroby, gdyż stali się uzależnieni od codziennego wsparcia i pomocy. Tylko jedna kobieta wskazała, że rozwiódła się z mężem, gdyż nie była już w stanie wytrzymać istniejącej w domu sytuacji. O swojej sytuacji w domu starsze kobiety nie informowały nawet najbliższych, gdyż w wielu przypadkach to rodzice zmuszali córki do zamążpójścia, później do posłuszeństwa wobec męża. Większość z nich funkcjonowała w atmosferze strachu, najczęściej starały się przeczekać zachowanie męża. Czasem zdarzało się, że wyjściem była ucieczka z domu. Starsze kobiety, które przez lata doświadczały przemocy, nie brały pod uwagę innego sposobu reagowania na sytuacje przemocy, jakim było odejście od męża. Konsekwencje przemocy były bardzo uciążliwe i zawsze pozostawiały ślad nie do usunięcia. Jednym z nich były zachwiane i osłabione relacje rodzinne, ponadto pogorszenie stanu fizycznego na skutek urazów, ale przede wszystkim zły stan psychiczny. W odniesieniu do dwóch starszych kobiet stan psychiczny był na tyle zły, że pojawiały się u nich myśli samobójcze.⁴²

Osoby starsze, równie często jak ze strony współmałżonka, doświadczały nadużyć i zaniedbań ze strony własnych dzieci. Zaznaczyć należy, iż jeśli żyli oboje starsi rodzice, to przemoc skierowana była w stosunku do nich dwojga. Nie zdarzyło się, by tylko jedno z nich doświadczało agresji ze strony dzieci. W opinii osób starszych bezpośrednią przyczyną

⁴⁰ Halicka M., Halicki J., *Przemoc wobec ...* op. cit., s. 161

⁴¹ Tamże, s. 192

⁴² Tamże, s. 182-186

przemocy ze strony dzieci były na ogół problemy alkoholowe dzieci, natomiast w czterech przypadkach nieporozumienia spowodowane były podziałem majątku.⁴³

Sprawcami przemocy wobec osób starszych w przeprowadzonych badaniach okazali się najczęściej: współmałżonek oraz dorosłe dzieci. Syn był sprawcą w stosunku do osób starszych deklarujących problemy zdrowotne, niskie wykształcenie oraz w rodzinach z problemami alkoholowymi. Cóрка natomiast wskazywana była jako sprawca nadużyć i zaniedbań głównie wobec matek o niskim wykształceniu. Ponadto osoby stosujące przemoc wobec ludzi starych to najczęściej osoby uzależnione od swoich ofiar w sensie finansowym, mieszkaniowym, opiekuńczym, emocjonalnym.⁴⁴

d) osób niepełnosprawnych

W Polsce brak jest reprezentatywnych, wiarygodnych danych odnośnie rozmiarów przemocy wobec osób niepełnosprawnych. Badania TNS OBOP wskazują, że 5% Polaków zamieszkuje gospodarstwa domowe, w których ofiarą jest osoba starsza lub niepełnosprawna. Badania raportu na temat przemocy w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych z 2009 roku wskazują, że statystyki dotyczące tego zjawiska mogą być zaniżone, ponieważ osoby niepełnosprawne mają mało kontaktów społecznych, często nie zgłaszają aktów przemocy wobec nich z powodu ograniczeń w komunikowaniu się, zrozumieniu procedur, słabej mobilności oraz strachu przed zmianą warunków życia⁴⁵. Niepełnosprawność zwiększa ryzyko pojawienia się negatywnych zachowań. W stosunku do osób silnie zależnych mamy częściej do czynienia ze specyficznym rodzajem przemocy w rodzinie, który związany jest z zaniedbaniem i zaniechaniem pewnych działań. Z dostępnych wyników badań uzyskujemy jeszcze informację, że osoby chore i niepełnosprawne (13%) doświadczają dwukrotnie częściej niż osoby zdrowe (7%) przemocy ekonomicznej. Osoby chore i niepełnosprawne (16%) oraz uskarżające się na poważniejsze dolegliwości (14%) są także częściej narażone na stanie się ofiarą wielokrotnych przypadków przemocy niż osoby zdrowe (7%).⁴⁶

⁴³ Halicka M., Halicki J., *Przemoc wobec ...* op. cit., s. 187

⁴⁴ Tamże, s. 211

⁴⁵ Jaszcak-Kuźmicka D., Michalska, K., *Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych*, „Poradnik pierwszego kontaktu”, Warszawa 2010, s. 82

⁴⁶ TNS OBOP dla MPiPS, *Polacy wobec...*, op. cit., s. 8

IV. System przeciwdziałania przemocy w rodzinie w woj. podlaskim

Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie jest wyzwaniem dla każdego, kto z racji wykonywanej profesji, pełnionej funkcji czy osobistego bądź zawodowego zaangażowania podejmuje trud przeciwstawienia się ogromowi krzywd, jakich doświadcza wiele rodzin w swoich domach. Podejmowanie działań w takich sytuacjach wymaga wiedzy, profesjonalnych umiejętności, tak aby skutecznie powstrzymać sprawców przemocy i nie przyczyniać się do pogarszania sytuacji ofiar.⁴⁷ W pomaganiu w sytuacji przemocy domowej nie ma szybkich rozwiązań ani prostych recept – wyjście z kryzysu jest procesem, którego nie można przyspieszyć.⁴⁸

Na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie pracują organy administracji rządowej i samorządowej, liczne instytucje, organizacje pozarządowe. Funkcjonują akty prawne i programy jej zapobiegania i pomocy osobom jej doznającym.

W oparciu o badania przeprowadzone przez TNS OBOP we wrześniu 2007 r. na zlecenie MPiPS z pomocy różnych instytucji i organizacji najczęściej korzystały rodziny, w których wystąpił problem przemocy fizycznej – 20% i psychicznej – 19%. Niewiele rzadziej po pomoc zgłaszały się rodziny, w których doszło do przemocy seksualnej – 17%, natomiast najrzadziej – rodziny dotknięte przemocą ekonomiczną – 14%. Oznacza to, że spośród rodzin dotkniętych przemocą tylko nieliczne (łącznie – co piąta) zgłaszały się po pomoc instytucjonalną. Zdecydowana większość pozostawała bez pomocy - z żadnej formy pomocy nie korzystało aż 80% rodzin z problemem przemocowym. Zazwyczaj wsparcie, z jakiego korzystają rodziny dotknięte przemocą, ogranicza się do zwrócenia do Policji. Z pomocy Policji korzystało 14% rodzin, w których wystąpiła przemoc fizyczna, 12% tych, w których wystąpiła przemoc psychiczna, 10% - przemoc seksualna i 7% w przypadku przemocy ekonomicznej. Oprócz wsparcia otrzymywanego od Policji, stosunkowo częsta jest pomoc kuratora, sądu czy prokuratury. Bardzo rzadkie jest niestety korzystanie przez respondentów z pomocy terapeutycznej lub psychologicznej. Taka forma wsparcia dotyczy od 2% do 5% rodzin, w których występuje przemoc. 2% rodzin, w których występowała przemoc psychiczna oraz 3%, w których występowała przemoc ekonomiczna, fizyczna lub seksualna, korzystało z pomocy pracownika socjalnego, ośrodka pomocy rodzinie itp. Otrzymana pomoc zazwyczaj oceniana była jako przynajmniej częściowo skuteczna. Jako skuteczną w pełni oceniło ją 42% osób korzystających z pomocy różnych organizacji w związku z wystąpieniem przemocy seksualnej, 39%, gdy chodziło o przemoc psychiczną, 36% w sytuacjach przemocy fizycznej oraz 34% - przemocy ekonomicznej.⁴⁹

W ramach przeprowadzonych badań lokalnych dotyczących skali zjawiska przemocy w rodzinie znajomość instytucji udzielających wsparcia osobom doznającym przemocy deklaruje jedynie 28% respondentów. Osobą, na której pomoc najbardziej mogą liczyć ofiary przemocy, poza rodziną, jest terapeuta/psycholog. Instytucją postrzeganą jako najmniej przydatną pod tym względem jest ochrona zdrowia. 29% respondentów słyszało o procedurze „Niebieska Karta”. Niespełna 40% ankietowanych w momencie wystąpienia zjawiska przemocy w rodzinie wezwała pomoc. Prawie połowa z poszukujących pomocy źle oceniła instytucję, do której się zwrócili.⁵⁰

⁴⁷ Sasal H.D., *Przewodnik do procedury* ...op. cit., s. 9-10

⁴⁸ Halicka M., Halicki J., *Przemoc wobec* ...op. cit., s. 47

⁴⁹ TNS OBOP dla MPiPS, *Polacy wobec...*, op. cit., s. 47

⁵⁰ Raport z badania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku, *Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie* ...,op. cit., s. 130

Na uwagę zasługują również opinie respondentów w zakresie skuteczności form zapobiegania, przeciwdziałania i wsparcia w sytuacji występowania przemocy w rodzinie wobec osób starszych.

Wśród instytucji, które przeciwdziałają przemocy w rodzinie wobec osób starszych, respondenci (zarówno w mieście jak i na wsi) na pierwszym miejscu wymieniają policję (ponad 71% wskazań). Na kolejnych miejscach plasują się: rodzina (ok. 44%), pomoc społeczna (ok. 30%) i Kościół katolicki (26,9%), wymiar sprawiedliwości (22%) i wspólnota sąsiedzka (18,8%), ochrona zdrowia (15,9%) oraz władza samorządowa (10,6%). A zatem przeciwdziałanie przemocy w opinii badanych to przede wszystkim reagowanie na skutki tego zjawiska. Do działań długofalowych (wychowanie, upominanie) respondenci przywiązują mniejszą wagę.⁵¹ Podkreślić należy, że połowa osób starszych (50,6%) z wybranych środowisk Podlasia nie reagowała na zachowania agresywne członków rodziny, uważając, że nie była to przemoc.⁵²

Niepokojące są wyniki dotyczące reakcji osób badanych na przemoc. Blisko 40% respondentów, stykając się z przemocą wobec osób starszych, w żaden sposób nie reagowała na opisywane zjawisko. Najczęściej podawaną przyczyną takiego zachowania był strach przed sprawcą oraz odczuwana bezradność. Negocjacji (rozmowy) ze sprawcą podjęło się 32% badanych, natomiast 40,2% zawiadomiło odpowiednie służby. Reakcje na przemoc są zróżnicowane w zależności od badanej grupy zawodowej. Studenci stanowili grupę, która najczęściej nie reagowała na przemoc w stosunku do ludzi starszych (74,7%). Także 43,5 % pielęgniarek przyznało, że nie reagują w przypadku wystąpienia aktów przemocy wobec osób starszych. Zdecydowanie inaczej w sytuacji agresji zachowują się pozostałe dwie grupy respondentów tj. policjanci i pracownicy socjalni, którzy najczęściej stykają się z przemocą. Ich postawa w takich sytuacjach jest jednoznaczna, a reakcja zdecydowana.⁵³

Działania wychowawcze i edukacyjne znalazły dość duże poparcie wśród badanych grup. Świadczy o tym fakt, iż 44,7% respondentów wskazało je jako sposób na przeciwdziałanie przemocy wobec osób starszych. Kolejnym środkiem zapobiegawczym, zdaniem badanych osób, jest doraźna interwencja słowna, którą zaznaczyło 25,9% badanych. Leczenie sprawców – wg opinii respondentów – nie stanowi skutecznej możliwości przeciwdziałania przemocy wobec ludzi starszych. Taką możliwość wskazało tylko 6,1% badanych.⁵⁴

Uzyskany wysoki odsetek wskazań kary jako możliwości zapobiegania przemocy świadczy o preferencji działań doraźnych. Okazuje się bowiem, że doświadczenia wielu społeczeństw potwierdzają, że najczęściej wymieniane przez respondentów sposoby w rzeczywistości nie stanowią najskuteczniejszych form przeciwdziałania przemocy. Przynoszą bowiem jedynie chwilową poprawę sytuacji pokrzywdzonych, często nie eliminując trwale zachowań agresywnych. W powszechnej opinii, co potwierdzają także prezentowane wyniki, kary są jednak uznawane za najprostszy sposób zapobiegania przemocy, przynoszący w najkrótszym czasie efekty.⁵⁵

Zdaniem wszystkich badanych najważniejszą rolę w przeciwdziałaniu przemocy wobec osób starszych odgrywa Policja (54,4%). Okazuje się więc, iż ponad połowa respondentów przekonana jest o skuteczności działań tej służby. W następnej kolejności wymienione były

⁵¹ Halicka M., Halicki J., *Przemoc wobec...* op. cit., s. 132

⁵² Tamże, s. 180

⁵³ Tamże., s. 94

⁵⁴ Tamże, s. 96

⁵⁵ Tamże, s. 95,96

organizacje pomocowe z uwzględnieniem ośrodków terapeutycznych (44,5%) oraz pomoc społeczna (38%). Co piąty respondent wskazał na szkołę, 15,1% badanych – kościół, ok. 10% badanych - ochronę zdrowia, a organy wymiaru sprawiedliwości (sądy, prokuratura, kuratela sądowa) 7%. Rzadko wymieniany był natomiast samorząd terytorialny oraz inne instytucje, bowiem wskazało na nie odpowiednio 3,8% i 3,6% badanych. Wśród kategorii „inne” wymieniana była przede wszystkim rodzina.⁵⁶

Działania w zakresie zapobiegania przemocy w rodzinie podejmowane są zarówno na szczeblu centralnym, jak też przez samorząd województwa, samorządy powiatowe i gminne oraz organizacje pozarządowe. Obowiązki i podział zadań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie zostały określone w ustawie z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Zadania te są realizowane na zasadach określonych w przepisach tej ustawy oraz ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej lub ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi.

Do zadań wojewody należy w szczególności:

- 1) opracowywanie materiałów instruktażowych, zaleceń, procedur postępowania interwencyjnego w sytuacjach kryzysowych związanych z przemocą w rodzinie dla osób realizujących te zadania;
- 2) monitorowanie zjawiska przemocy w rodzinie;
- 3) powoływanie i odwoływanie Wojewódzkiego Koordynatora Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie;
- 4) monitorowanie realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie przy pomocy Wojewódzkiego Koordynatora Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie;
- 5) nadzór nad realizacją zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie realizowanych przez samorząd gminny, powiatowy i województwa;
- 6) kontrola realizacji zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie wykonywanych przez podmioty niepubliczne na podstawie umów z organami administracji rządowej i samorządowej.

Do zadań własnych samorządu województwa należy w szczególności:

- 1) opracowanie i realizacja programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie;
- 2) inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie;
- 3) opracowywanie ramowych programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz ramowych programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie;
- 4) organizowanie szkoleń dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

Do zadań własnych powiatu należy w szczególności:

- 1) opracowanie i realizacja powiatowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie;
- 2) opracowanie i realizacja programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie;
- 3) zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia;
- 4) zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach interwencji kryzysowej.

Do zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiat należy w szczególności:

⁵⁶ Halicka M., Halicki J., *Przemoc wobec...* op. cit., s. 99

- 1) tworzenie i prowadzenie specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie;
- 2) opracowywanie i realizacja programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

Do zadań własnych gminy należy w szczególności tworzenie gminnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w tym:

- 1) opracowanie i realizacja gminnego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie;
- 2) prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w szczególności poprzez działania edukacyjne służące wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych kompetencji rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie;
- 3) zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia;
- 4) tworzenie zespołów interdyscyplinarnych.

Istotnym elementem systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie na szczeblu naszego województwa jest „Zespół doradczy koordynujący na terenie województwa podlaskiego działania służb zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie” powołany Zarządzeniem Nr 44/09 Wojewody Podlaskiego z dnia 16 kwietnia 2009 r. Do zadań Zespołu należy:

- 1) ustalenie sposobów komunikacji i współpracy pomiędzy samorządem województwa, Ośrodkami Pomocy Społecznej, Powiatowymi Centrami Pomocy Rodzinie, Komendą Wojewódzka Policji, Strażą Miejską, Prokuraturą, Sądem Rodzinnym i Komisjami Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, tj. sprawozdawczości, prewencji, monitoringu i szybkiej reakcji na przypadki przemocy i zaniedbywania dzieci;
- 2) wypracowanie procedur postępowania dla samorządu terytorialnego w celu zwiększenia skuteczności działań podejmowanych na rzecz zmniejszenia zjawiska przemocy w rodzinie, zwłaszcza stosowanej wobec dzieci.

Infrastrukturę instytucji pomagających ofiarom przemocy w rodzinie na terenie woj. podlaskiego przedstawiono w oparciu o „Sprawozdania z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie”, opracowanego w Wydziale Polityki Społecznej Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku. Poniżej opisane instytucje funkcjonujące w obszarze pomocy społecznej nie są jedynymi placówkami działającymi na terenie województwa podlaskiego, zajmującymi się udzielaniem pomocy ofiarom przemocy w rodzinie. Udzielaniem jej zajmują się również podmioty niepubliczne, które nie są dotychczas ujmowane w sprawozdaniu składanym do Wojewody Podlaskiego przez gminy i powiaty.

W województwie podlaskim w ramach instytucji pomagających ofiarom przemocy w rodzinie, prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego – wyszczególnionych w druku sprawozdania – funkcjonują: punkty konsultacyjne, ośrodki interwencji kryzysowej, specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.

Punkty Konsultacyjne

W punktach konsultacyjnych, prowadzonych najczęściej w strukturach ośrodka pomocy społecznej, bądź komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, udzielana jest pomoc osobom w kryzysie, m.in. dotkniętym przemocą w rodzinie, w formie informacji i poradnictwa psychologicznego, prawnego, socjalnego itp.

Na terenie województwa podlaskiego funkcjonowało:

- w 2006 roku - 28 punktów konsultacyjnych, których podmiotem prowadzącym była gmina i 1 punkt konsultacyjny, którego podmiotem prowadzącym był powiat;
- w 2008 roku – 45 punktów konsultacyjnych, których podmiotem prowadzącym była gmina i 7 punktów konsultacyjnych, których podmiotem prowadzącym był powiat;
- w 2010 roku – 32 punkty konsultacyjne, których podmiotem prowadzącym była gmina i 10 punktów konsultacyjnych, których podmiotem prowadzącym był powiat.

Punkty konsultacyjne prowadzone były przez gminy w 2010 roku w następujących powiatach:

- białostockim – 7
- monieckim – 6
- suwalskim – 4
- augustowskim, sokólskim – 3
- hajnowskim, kolneńskim – 2
- bielskim, grajewskim, łomżyńskim, sejneńskim, siemiatyckim – 1.

Natomiast w powiatach: zambrowskim i wysokomazowieckim gminy nie prowadziły żadnych punktów konsultacyjnych. W 2010 roku punkty konsultacyjne prowadzone były na terenie 31 gmin co stanowi zaledwie 26% w skali woj. podlaskiego.

Punkty konsultacyjne, dla których podmiotem prowadzącym był powiat w 2010 roku działały w powiatach:

- powiat miejski Białystok – 4
- suwalski – 3
- bielski, hajnowski, zambrowski – 1.

Z pomocy punktów konsultacyjnych prowadzonych przez gminy w 2010 roku skorzystało w następujących powiatach:

- monieckim – 346 osób,
- białostockim – 119 osób
- kolneńskim – 114 osób,
- augustowskim – 51 osób,
- sokólskim – 50 osób,
- hajnowskim – 47 osób,
- suwalskim, łomżyńskim, sejneńskim – pow. 30 osób
- siemiatyckim, grajewski – pon. 20 osób.

Natomiast z pomocy punktów konsultacyjnych prowadzonych przez powiaty w 2010 roku najczęściej korzystali mieszkańcy powiatów:

- powiatu miejskiego Białystok – 219
- zambrowskiego – 141
- bielskiego – 39
- hajnowskiego - 30
- suwalskiego – 18.

Tabela nr 10. Punkty konsultacyjne

ROK	GMINA		POWIAT	
	liczba jednostek	liczba osób korzystających	liczba jednostek	liczba osób korzystających
2006	28	2.511	1	28
2008	45	1.520	7	134
2010	32	853	10	417

Źródło: Dane OPS i PCPR zawarte w rocznych sprawozdaniach z realizacji KPPW

Ośrodki Interwencji Kryzysowej

Prowadzenie ośrodka interwencji kryzysowej jest zadaniem własnym powiatu. Zasadniczym zadaniem OIK jest profilaktyka oraz interwencja w sytuacjach kryzysowych, a także pomoc psychologiczna osobom w stanie nagłego lub przewlekłego kryzysu spowodowanego m.in. brakiem wsparcia społecznego, bezradnością życiową i doświadczeniami traumatycznymi oraz przygotowanie tych osób do samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie.

Do zadań OIK należy w szczególności:

- udzielanie specjalistycznego poradnictwa (psychologicznego, socjalnego, prawnego, pedagogicznego)
- prowadzenie grup terapeutycznych, grup wsparcia, grup socjoterapeutycznych
- poradnictwo telefoniczne
- interwencje w środowisku
- zapewnienie całodobowego schronienia.

W województwie podlaskim w 2006 r. funkcjonowało łącznie 7 ośrodków interwencji kryzysowej, w 2008 r. – 8, a w 2010 r. 9 OIK, prowadzonych przez powiaty (w tym 7 z miejscami całodobowymi):

- powiat miejski Białystok (15 miejsc całodobowych)
- powiat miejski Łomża (9 miejsc całodobowych)
- powiat miejski Suwałki (13 miejsc całodobowych)
- białostocki (8 miejsc całodobowych)
- bielski (4 miejsca całodobowe)
- hajnowski (funkcjonował do XI 2010 r.)
- moniecki (2 Ośrodki), (10 miejsc całodobowych)
- suwalski

Placówki dysponowały łącznie 59 miejscami całodobowego pobytu. Z różnorodnej pomocy ośrodków interwencji kryzysowej skorzystało w 2010 r. 1 050 osób (w tym 141 osób uzyskało pomoc w formie całodobowego schronienia):

- powiat miejski Białystok – 670 (100 ze schronienia)
- powiat miejski Łomża - 174 (17)
- powiat miejski Suwałki - 92 (20)
- białostocki - 24 (4)
- bielski – 26 (0)
- hajnowski - 30
- moniecki - 0 (0)
- suwalski – 34.

Tabela nr 11. Ośrodki Interwencji Kryzysowej

ROK	LICZBA JEDNOSTEK	w tym Z MIEJSCAMI CAŁODOBOWEGO SCHRONIENIA	LICZBA MIEJSC CAŁODOBOWYCH	LICZBA OSÓB KORZYSTAJĄCYCH ogółem	w tym LICZBA KORZYSTAJĄCYCH ZE SCHRONIENIA
2006	7	6	66	744	155
2008	8	7	65	1.602	171
2010	9	7	59	1.050	141

Źródło: Dane OPS i PCPR zawarte w rocznych sprawozdaniach z realizacji KPPpWR

Specjalistyczne Ośrodki Wsparcia dla Ofiar w Rodzinie

Specjalistyczne Ośrodki Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie są jednostkami ukierunkowanymi na udzielanie specjalistycznej pomocy osobom doświadczającym przemocy w rodzinie. Tworzenie i prowadzenie Specjalistycznych Ośrodków Wsparcia dla Ofiar Przemocy w rodzinie należy do zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiat (art. 6 ust. 4 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie). Zadanie to finansowane jest ze środków budżetu państwa. Standard usług świadczonych w SOW określony został w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2011 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływanie korekcyjno-edukacyjne (Dz. U. z 2011 r. Nr 50, poz. 259).

Pomoc osobom dotkniętym przemocą w rodzinie realizowana jest w SOW w trzech obszarach: interwencyjnym, zaspokojenia potrzeb bytowych oraz w zakresie terapeutyczno-wspomagającym.

Specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie na terenie woj. podlaskiego od 2008 r. funkcjonują w powiatach kolneńskim i suwalskim, w strukturach PCPR. W 2006 r. funkcjonował jeden ośrodek (wzrost o jeden). Zasięgiem działania SOW obejmują cały kraj. Dysponują łącznie 24 miejscami całodobowego pobytu. W zakresie standardu usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie w województwie podlaskim, obie placówki spełniają podstawowe wymagania wynikające z przepisów.

Specjalistyczne ośrodki wsparcia udzieliły łącznie pomocy:

- w 2008 r. – 103 osobom, 53 osoby skorzystały z pomocy w formie całodobowego schronienia;
- w 2010 r. – 242 osobom, 37 osób skorzystało z pomocy w formie całodobowego schronienia.

Tabela nr 12. Specjalistyczne Ośrodki Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie

ROK	LICZBA JEDNOSTEK	w tym Z MIEJSCAMI CAŁODOBOWEGO SCHRONIENIA	LICZBA MIEJSC CAŁODOBOWYCH	LICZBA OSÓB KORZYSTAJĄCYCH ogółem	w tym LICZBA KORZYSTAJĄCYCH ZE SCHRONIENIA
2006	1	1	10	0	0
2008	2	1	10	103	53
2010	2	2	24	242	37

Źródło: Dane OPS i PCPR zawarte w rocznych sprawozdaniach z realizacji KPPpWR

W systemie przeciwdziałania przemocy w rodzinie istotne znaczenie odgrywa wymiar sprawiedliwości. Wyniki przeprowadzonych badań lokalnych dotyczących przemocy wobec osób starszych, wskazują, iż wśród policjantów, pracowników socjalnych, pielęgniarek i studentów funkcjonuje przekonanie, że najbardziej skutecznym sposobem zapobiegania przemocy są kary stosowane wobec sprawców przemocy. Stwierdziło tak 66,3% badanych. Ponad połowa respondentów (55,5%) wskazała możliwość izolacji od sprawcy jako skuteczny sposób przeciwdziałania aktom przemocy.⁵⁷ Co piąty badany nie dostrzegł żadnych konsekwencji przemocy w rodzinie.

Na podstawie danych dotyczących spraw o przestępstwo znęcania się nad członkami rodziny, udostępnionych przez Prokuratury Okręgowe w Białymstoku, Łomży i Suwałkach w 2010 roku na terenie woj. podlaskiego:

- zarejestrowano ogółem 2.071 postępowań przygotowawczych w kierunku art. 207 k.k.,
- 1.277 spraw zakończono wydaniem postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania (co stanowi 62 % w stosunku do ogółu prowadzonych spraw),
- 285 spraw zakończono wydaniem postanowienia o umorzeniu postępowania (co stanowi ok. 14 % w stosunku do ogółu prowadzonych spraw),
- 471 sprawy zakończono skierowaniem aktu oskarżenia do sądu (co stanowi 23% w stosunku do ogółu prowadzonych spraw),
- w 54 sprawach skierowano wnioski do sądu o tymczasowe aresztowanie (co stanowi 2,6 % w stosunku do ogółu prowadzonych spraw).

Na podstawie danych dotyczących spraw o przestępstwo znęcania się nad członkami rodziny, udostępnionych przez Sądy Okręgowe w Białymstoku, Łomży i Suwałkach w 2010 roku na terenie woj. podlaskiego:

- przeprowadzono łącznie 441 spraw (nie odnotowano spraw z art. 207 § 2 k.k. i art. 207 §3 k.k.),
- ogółem osądzono z art. 207 § 1 k.k. 431 osób,
- skazano 365 osób,
- skazano 352 sprawców na karę pozbawienia wolności, w tym 316 skazanych z warunkowym zawieszeniem jej wykonania,
- wobec 248 osób orzeczono dozory kuratora.

⁵⁷ Halicka M., Halicki J., *Przemoc wobec ...* op. cit., s. 95

Tabela nr 13. Dane dotyczące spraw o przestępstwo znęcania się nad członkami rodziny w 2010 r.

ROK 2010	Liczba postępowań w kierunku art. 207 k.k.	Liczba postanowień o odmowie wszczęcia postępowania	% udział	Liczba postanowień o umorzeniu postępowania	% udział	Liczba skierowanych aktów oskarżenia	% udział	Liczba wniosków o tymczasowe aresztowanie	Liczba spraw z art. 207 k.k. w sądach	Osądzeni ogółem	Skazani ogółem	Pozbawienie wolności		
												razem	w tym warunkowe zawieszenie	w tym dozory kuratora sądowego
Białystok	947	553	58%	166	18%	183	19%	39	200	200	172	171	146	121
Łomża	793	602	76%	57	7%	119	15%	4	110	112	98	87	80	54
Suwałki	331	122	37%	62	19%	169	51%	11	131	119	95	94	90	73
woj. podlaskie	2.071	1.277	62%	285	14%	471	23%	54	441	431	365	352	316	248

Źródło: opracowanie własne

1. Działania profilaktyczne

Profilaktyka eliminuje ryzyko wystąpienia sytuacji przynoszących szkody. Wyniki wielu badań dowodzą wyższości profilaktyki nad działaniami naprawczymi. Ponadto profilaktyka jest rozwiązaniem mniej kosztownym niż długotrwałe działania naprawcze. W aspekcie problematyki krzywdzenia dzieci działania profilaktyczne mają szansę ochronić dziecko przed przemocą i pozwalają na uniknięcie rozległych konsekwencji krzywdzenia, zapewniając jego prawidłowy rozwój. Jednakże profilaktyka – niezależnie od tego, jakiej dotyczy dziedziny – z trudem zdobywa właściwe miejsce zarówno w życiu jednostki, jak i społeczeństwa. Większość programów zapobiegawczych ma charakter długofalowy, a efekty skuteczności takich działań są widoczne w dalszej perspektywie czasowej. Szczególnie trudne w procesie przeciwdziałania są te zjawiska, których powstanie uwarunkowane jest zbieżnością wielu czynników, a do takich należą m.in.: patologiczne wzorce zachowań rodzinnych, różnorodne formy uzależnień, przemoc domowa, w tym także zamierzone i niezamierzone krzywdzenie dzieci.⁵⁸

Szczególny nacisk na rozwój profilaktyki jako formy zapobiegania przemocy w rodzinie oraz zmianę podejścia społeczeństwa do tego problemu przewiduje nowelizacja ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z dnia 10 czerwca 2010 r. Ustawa obecnie nakłada na gminy obowiązek opracowania i realizacji programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz obowiązek tworzenia zespołów interdyscyplinarnych składających się ze współpracujących ze sobą przedstawicieli służb zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie. Profilaktyka została włączona do zadań własnych województw, w których odpowiedzialny za monitorowanie realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie jest Wojewódzki Koordynator Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Wojewoda nadzoruje realizację przez samorządy zadań związanych z zapobieganiem przemocy. Do zadań własnych samorządu województwa należy w szczególności opracowanie i realizacja programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz opracowywanie ramowych programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz ramowych programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

Warunkiem skutecznej pracy profilaktycznej jest skoordynowanie działań we wszystkich obszarach jej funkcjonowania. Działania profilaktyczne powinny być skierowane na najważniejsze czynniki ryzyka tkwiące zarówno w jednostce jak i jej otoczeniu społecznym. W zależności od stopnia zagrożenia wyróżnia się trzy poziomy profilaktyki: pierwszorzędową, drugorzędową i trzeciorzędową. Na wszystkich poziomach oddziaływań profilaktycznych stosowane są następujące strategie: informacyjne, edukacyjne, alternatywne, interwencyjne i zmniejszania szkód. Ponadto działania o charakterze profilaktycznym cechuje olbrzymia różnorodność.

Na terenie województwa podlaskiego działania profilaktyczne realizowane są w oparciu o wspólne działania podmiotów, instytucji i służb zaangażowanych w przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Do najistotniejszych działań zaliczyć należy:

- udział w ogólnopolskich kampaniach społecznych np.: „Kocham. Nie biję”, „Kocham. Reaguję”, „Ogólnopolskiej Kampanii Społecznej na Rzecz Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie wobec Osób Starszych i Niepełnosprawnych”, „Zły dotyk”, „Dziecko – świadek szczególnej troski”, „16 Dni Przeciw Przemocy Ze Względu Na Płeć”, „Bicie jest głupie”. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku w 2010 roku został ambasadorem II

⁵⁸ Kwartalnik „Dziecko krzywdzone” Nr 2 (27)2009 wyd. Fundacja Dzieci Niczyje, s. 111

edycji ogólnopolskiej kampanii społecznej „Zły dotyk” pod hasłem „Dzieci skrzywdzone przez zły dotyk chcą stać się niewidoczne”;

- organizacja kampanii wojewódzkich/lokalnych, np. *„Czy wiesz, z kim jest teraz Twoje dziecko?”*, *„Męski – to znaczy delikatny wobec każdej kobiety”*, *„Jesteśmy, żyjemy, czujemy”*;
- organizacja wojewódzkich/lokalnych konferencji, seminariów naukowych, m.in. pn. *„Ofiary przestępstw. Poznaj swoje prawa, poznaj prawa innych”*, *„Chrońmy dzieci przed złym dotykiem”*, *„Przemoc w rodzinie a przemoc rówieśnicza”*, *„W poczuciu odpowiedzialności za osobę”*, *„Przemoc – historie prawdziwe”*, *„Przemoc nie skończy się sama”*, *„Jak rozumieć i pomóc dziecku”*, *„Zmiany w systemie przeciwdziałania przemocy w rodzinie”*, *„Wychowuj miłością, nie przemocą”*, *„Działania koalicji na rzecz osób znajdujących się w sytuacjach kryzysowych w powiecie suwalskim”*;
- organizacja konkursów np.: *„Policjant Który mi pomógł”*, *„Najlepszy Dzielnicowy Miasta Białegostoku”*;
- realizacja programów profilaktycznych skierowanych do różnych grup odbiorców: *„Razem Bezpieczniej”*, *„Bezpieczny Przedszkolak”*; *„Stop Patologiom”* (w ramach programu realizacja projektów edukacyjno-informacyjnych – *„Widzę, wiem, reaguję”*, *„Sięgnij PoMOC”*), *„Straszy Brat Starsza Siostra”*, *„Dramat i tragedię pozostaw teatrowi”*, *„Już się nie boję”*;
- organizacja szkoleń dla różnych grup zawodowych, w tym pracowników socjalnych, kuratorów sądowych, psychologów, pedagogów, pracowników placówek oświaty i opiekuńczo – wychowawczych, pracowników ochrony zdrowia, członków komisji ds. rozwiązywania problemów alkoholowych, przedstawicieli organizacji pozarządowych, pracowników instytucji zajmujących się pracą z osobami uwięzłymi w przemoc, np. *„Diagnoza i interwencja w sytuacji podejrzenia zjawiska przemocy wobec dziecka. Analiza prawidłowej realizacji zajęć dot. przeciwdziałania przemocy wobec dzieci”*, *„Przemoc - diagnoza, interwencja, pomoc”*, *„Budowanie zespołu interdyscyplinarnego ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie”*, *„Praca metodą Lokalnych Zespołów Interdyscyplinarnych w świetle nowelizacji ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie”*, *„Przemoc w rodzinie. Charakterystyka osób uwięzłymi w przemoc”*, *„Interdyscyplinarna pomoc rodzinom w kryzysie”*, *„Randka bez przemocy”*;
- przygotowywanie i dystrybucja materiałów o przedmiotowym charakterze (ulotki, broszury, poradniki), przekazy medialne i wystąpienia w mediach np. *„Niezbędnik LZI”*, *„Informator pracownika ochrony zdrowia – postępowanie w sytuacji podejrzenia występowania przemocy w rodzinie”*, *„Przemoc nie jest oznaką siły lecz słabości. Kochasz? Nie bij”*;

Głównymi koalicjantami realizacji działań profilaktycznych w obszarze przeciwdziałania przemocy w na szczeblu wojewódzkim są: Podlaski Urząd Wojewódzki, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku, Kuratorium Oświaty w Białymstoku, Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku oraz organizacje pozarządowe zajmujące się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie. Przy wsparciu organów wymiaru sprawiedliwości każdego roku na terenie woj. podlaskiego organizowany jest *„Tydzień Pomocy Ofiarom Przestępstw”*, w ramach którego osobom pokrzywdzonym na skutek przestępstw udzielane są bezpłatne porady o przysługujących im uprawnieniach.

W ramach prac nad Programem Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie zwrócono uwagę na potrzebę wdrożenia działań informacyjno-edukacyjnych skierowanych do świadków przemocy w rodzinie oraz opracowanie programów profilaktycznych skierowanych do młodzieży, celem

zmian postaw i zapewnienia właściwej reakcji na przypadki przemocy. Istotne znaczenie ma również świadomość społeczna w zakresie realizacji programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie. Zwrócono uwagę na ograniczony zasób wiedzy w tym obszarze, zarówno osób uwikłanych w przemoc jak i przedstawicieli podmiotów działających w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

2. Działania interwencyjne

Pierwszym i podstawowym krokiem w zatrzymaniu przemocy i procesie pomagania rodzinie, poprzez zapewnienie poczucia bezpieczeństwa, wsparcia emocjonalnego i zredukowanie lęku jest interwencja, którą może i powinien podjąć każdy, kto jest świadkiem przemocy lub uzyskał informację o jej stosowaniu. Podjęcie interwencji i udzielenie wsparcia to przede wszystkim ustawowy obowiązek określonych instytucji i służb. Działania przedstawicieli służb i instytucji są podporządkowane procedurze, a zakres i sposób ich przeprowadzania wynika z kompetencji tych podmiotów, które reprezentują.

W ustawie o przeciwdziałaniu przemocy pojawiają się pojęcia: interwencja/interwencja kryzysowa, wsparcie. Są one pokrewne, mają jednak zupełnie inne znaczenie w rozumieniu ustawodawcy. Interwencja w znaczeniu cytowanej powyżej ustawy to ogół czynności podejmowanych i realizowanych w środowisku wobec rodziny dotkniętej przemocą przez przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, policji, oświaty i ochrony zdrowia w oparciu o procedurę „Niebieskie Karty”. Interwencja kryzysowa to konkretna forma pomocy psychologicznej „polegająca na kontakcie terapeutycznym, skoncentrowanych na problemie wywołującym kryzys, czasowo ograniczonym, w którym dochodzi do konfrontacji osoby z kryzysem i do jego rozwiązania. W wyniku redukcji symptomów i przywrócenie równowagi psychicznej zapobiega dalszej dezorganizacji.” Wsparcie to pojęcie z zakresu psychologii i socjologii, różnie definiowane. Uważa się je za „pomoc dostępną dla jednostki w sytuacjach trudnych, zasoby dostarczane jednostce przez interakcję z innymi ludźmi, konsekwencje przynależności człowieka do społeczeństwa, zaspokojenie potrzeb w trudnych sytuacjach przez osoby znaczące i grupy odniesienia”.⁵⁹

Procedura interwencji wobec przemocy w rodzinie „Niebieskie Karty” jest jednym z zadań w systemie przeciwdziałania przemocy w rodzinie i narzędziem ułatwiającym jej rozpoznanie oraz podjęcie najpotrzebniejszych działań chroniących ofiary i powstrzymujących sprawców. Podejmowanie działań interwencyjnych bardzo często jest niezbędnym czynnikiem doprowadzającym osoby stosujące przemoc do szukania pomocy w zakresie zmiany swojego zachowania i poszukiwania innych możliwości rozwiązywania sytuacji konfliktowych w rodzinie. „Niebieskie Karty” w pierwszej kolejności opracowano dla Policji, następnie dla pomocy społecznej i komisji rozwiązywania problemów alkoholowych. Obecnie procedura ta realizowana jest przez przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty i ochrony zdrowia w związku z uzasadnionym podejrzeniem zaistnienia przemocy w rodzinie,⁶⁰ zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 roku w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz. U. z 2011 r. Nr 209, poz. 1245). Jest to procedura, wskazująca jak przerwać błędne koło przemocy i zatroszczyć się o wieloaspektowe interesy ofiar. Służy ona uporządkowaniu podejmowanych interwencji oraz takiemu opisowi sytuacji,

⁵⁹ Teczka procedur przeciwdziałania przemocy w rodzinie, Wydawnictwo FORUM 2010 r. rozdział 6/2.3 s.1-2

⁶⁰ art. 9d ust.1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie

który umożliwia kontynuowanie działań przeciwdziałających przemocy domowej i zapewnia współdziałanie pomiędzy różnymi służbami.⁶¹ Niebieska Karta jest także materiałem dowodowym w procesie sądowym. Wg nowych uregulowań procedura „Niebieskie Karty” nierozzerwalnie związana jest z funkcjonowaniem zespołu interdyscyplinarnego. W zakresie działań interwencyjnych można wyróżnić uprawnienie zespołu do powoływania dla rozwiązania problemów związanych z przemocą w konkretnych rodzinach grup roboczych i monitorowania ich działalności, a oprócz tego inicjowanie interwencji poprzez działania w ramach procedury „Niebieskiej Karty” i monitorowanie działań pomocowych przez podmioty wskazane w ustawie do realizacji tej procedury. Do zespołu interdyscyplinarnego napływają informacje od instytucji i osób o konieczności udzielenia konkretnym rodzinom pomocy w postaci powołania i świadczenia pomocy przez grupę roboczą oraz informacje o założonych przez poszczególne instytucje Niebieskich Kartach i przebiegu realizacji procedury. Analiza tych danych pozwoli członkom zespołu za pomocą innych narzędzi sformułować diagnozę skali zjawiska przemocy w rodzinie w danej gminie, a także rozpoznać potrzeby lokalne w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.⁶²

Celem interwencji jest:

- zapewnienie bezpieczeństwa wszystkim członkom rodziny (izolacja, procedury prawne),
- otoczenie szczególną uwagą kwestii bezpieczeństwa i dobra dzieci przebywających w danym środowisku,
- zebranie informacji na temat sytuacji w rodzinie,
- dostarczanie informacji o: zjawisku przemocy, konsekwencjach prawnych, możliwościach szukania pomocy – zarówno dla osób doświadczających, jak i stosujących przemoc.⁶³

Należy podkreślić, że działania przedstawicieli cywilnych służb i instytucji różnią się od interwencji policyjnych: okolicznościami, sposobem i czasem przeprowadzania, ale także i jej celem. Podejmując interwencje wobec przemocy w rodzinie policjanci muszą pamiętać, że zadaniem Policji jest ochrona życia, zdrowia i mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra, a także inicjowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw, ich wykrywanie i ściganie sprawców.⁶⁴ W głównej mierze celem tej interwencji jest wkroczenie w niebezpieczną sytuację i przywrócenie porządku, następnie monitorowanie sytuacji rodziny. Bezpieczeństwo osób doznających przemocy jest zawsze priorytetem w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Interwencja, jaką podejmują przedstawiciele innych służb, bliższa jest działaniom prowadzonym w sytuacji silnego, długotrwałego kryzysu, a jej celem jest wprowadzenie zmian w funkcjonowaniu poszczególnych osób i całej rodziny tak, aby wyjść z kryzysu, uporać się z jego skutkami i zacząć normalnie funkcjonować.⁶⁵ Zgodnie z art. 47 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej interwencja kryzysowa stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. Zasadnicze elementy procesu interwencyjnego to: określenie problemu kryzysowego z perspektywy klienta, zapewnienie bezpieczeństwa psychologicznego i fizycznego klienta,

⁶¹ Sasal H.D., *Przewodnik do procedury* ...op. cit., s. 13

⁶² Teczek procedur ...op.cit., rozdział 2/3, s.3

⁶³ „Jak pracować z osobami stosującymi przemoc” Centrum Podejścia Skoncentrowanego na Rozwiązaniach, Tomasz Świtek – www.centrumpsr.eu (01.08.2011r.), s. 5

⁶⁴ art. 1 ust. 2 pkt 3 i 4 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji

⁶⁵ Sasal H.D., *Przewodnik do procedury* ...op. cit., s. 154

wsparcie, ocena stanu klienta i rozmiaru kryzysu, zebranie i analiza zasobów klienta, sformułowanie planów działania oraz zobowiązanie klienta do realizacji ustalonych planów. W modelu interwencji kryzysowej dotyczącej przemocy domowej nadrzędnym celem jest:

- bezpieczeństwo osób doświadczających przemocy,
- komfort emocjonalny osób poszkodowanych,
- zrozumienie przez interwenta specyfiki mechanizmów rządzących przemocą,
- dążenie do aktywizacji i uruchomienia zasobów osoby będącej w kryzysie,
- przywracanie poczucia kontroli i wpływu na swoje życie,
- przywracanie poczucia bezpieczeństwa: udzielanie schronienia, odizolowanie od sprawcy,
- umożliwienie doświadczania bezpiecznego kontaktu.⁶⁶

Poprzez analizę liczby podejmowanych interwencji wobec przemocy w rodzinie w zakresie realizacji procedury „Niebieskie Karty”, od szeregu lat określa się skalę przemocy domowej na danym terenie. Statystyki prowadzone przez policję obejmują wyłącznie zgłoszone przypadki, czyli takie, w których doszło do interwencji domowej i sporządzenia tzw. Niebieskiej Karty. Obrazują one zaledwie „czubek góry lodowej” a nie rzeczywistą skalę tego zjawiska.⁶⁷ Na potrzeby niniejszego programu przedstawiono dane statystyczne Policji oraz Ośrodków Pomocy Społecznej woj. podlaskiego w zakresie realizacji procedury „Niebieskie Karty”.

Według danych uzyskanych przez Komendę Wojewódzką Policji w Białymstoku na podstawie „Niebieskich Kart” policja wypełniła:

- w 2006 r. - 3.790 Niebieskich Kart, co stanowiło 11,7% udziału w ogólnej liczbie przeprowadzonych interwencji domowych (32.416);
- w 2008 r. – 3.333 Niebieskich Kart, co stanowiło również 11,7 % udziału w ogólnej liczbie przeprowadzonych interwencji domowych (28.544);
- w 2010 r. - 3.476 Niebieskich Kart, co stanowiło 18,2 % udziału w ogólnej liczbie przeprowadzonych interwencji domowych (19.111).

Pomimo istotnego spadku ogólnej liczby interwencji domowych podejmowanych przez policję, liczba interwencji dotyczących przemocy w rodzinie utrzymuje się na tym samym poziomie, a procentowy udział tych interwencji wyraźnie wzrasta. W oparciu o powyższe można wnioskować, że obecnie podczas interwencji domowych policjanci coraz częściej stwierdzają występowanie przemocy w rodzinie.

Według danych uzyskanych z jednostek pomocy społecznej - zawartych w sprawozdaniach z realizacji w woj. podlaskim Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, gminy i powiaty procedurę „Niebieskie Karty”, dotyczącą przemocy w rodzinie, stanowiącą załącznik do kwestionariusza wywiadu środowiskowego wszczęły:

- w 2006 r. – gminy - 353 „NK”, powiaty - 304 „NK”, łącznie 657 „NK”;
- w 2008 r. – gminy 274 „NK”, powiaty - 213 „NK”, łącznie 487 „NK”;
- w 2010 r. - gminy - 412 „NK”, powiatów - 176 „NK”, łącznie 589 „NK”.

⁶⁶ Teczek procedur ...op. cit., rozdział 6/2.3, s. 3, 9

⁶⁷ J. Różyńska, Niezbędnik pracownika socjalnego. Przemoc wobec kobiet w rodzinie, Warszawa 2007, str. 47

Tabela nr 14. Liczba NK

ROK	Policja		**Liczba NK ogółem sporządzonych przez jps	Gmina	Powiat
	*LICZBA INTERWENCJI DOMOWYCH ogółem	w tym: liczba NK		liczba NK	liczba NK
2006	32.416	3.790	657	353	304
2008	28.544	3.333	487	274	213
2010	19.111	3.476	589	412	176

Źródło: * Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku,

** dane OPS i PCPR zawarte w rocznych sprawozdaniach z realizacji KPPW

W ramach działań interwencyjnych podejmowanych w stosunku do osób stosujących przemoc w rodzinie na podstawie w/w materiałów sprawozdawczych ustalono:

- 1) podczas interwencji wobec przemocy w rodzinie na terenie KWP w Białymstoku policjanci zatrzymali:
 - w 2008 r. – 1.226 sprawców przemocy domowej, w tym 18 kobiet, 1.207 mężczyzn, 1 osobę nieletnią; 685 osób przewieziono do Izby Wyrzeźwień, natomiast 541 do policyjnych pomieszczeń dla osób zatrzymanych do wyrzeźwienia ;
 - w 2010 r. – 1.535 sprawców przemocy domowej, w tym 39 kobiet, 1.495 mężczyzn, 1 osobę nieletnią; 626 osób przewieziono do Izby Wyrzeźwień, natomiast 905 do policyjnych pomieszczeń dla osób zatrzymanych do wyrzeźwienia.
- 2) gminy woj. podlaskiego podjęły ogółem działania interwencyjne wobec:
 - w 2006 r. – 328 sprawców przemocy domowej, w tym w 8 przypadkach działanie polegało na izolowaniu sprawcy od ofiary, w 3 przypadkach zastosowano eksmisję z lokalu, w 2 przypadkach skierowano sprawcę do wykonywania prac społecznie użytecznych;
 - w 2008 r. – 88 sprawców przemocy domowej, w tym w 6 przypadkach działanie polegało na izolowaniu sprawcy od ofiary;
 - w 2010 r. – 49 sprawców przemocy domowej, w tym w 1 przypadku działanie polegało na izolowaniu sprawcy od ofiary i w 1 przypadku skierowano sprawcę do wykonywania prac społecznie użytecznych;
- 3) powiaty woj. podlaskiego podjęły ogółem działania interwencyjne wobec:
 - w 2006 r. – 79 sprawców przemocy domowej, w tym w 6 przypadkach działanie polegało na izolowaniu sprawcy od ofiary, 121 sprawców objęto programami korekcyjno-edukacyjnymi;
 - w 2008 r. – 438 sprawców przemocy domowej, w tym w 88 przypadkach działanie polegało na izolowaniu sprawcy od ofiary, 197 sprawców objęto programami korekcyjno-edukacyjnymi;
 - w 2010 r. – 323 sprawców przemocy domowej, w tym 164 sprawców objęto programami korekcyjno-edukacyjnymi.

Tabela nr 15. Działania podejmowane w stosunku do osób stosujących przemoc w rodzinie

ROK	DZIAŁANIA INTERWENCYJNE ogółem		izolowanie sprawców od ofiar		eksmisja z lokalu		prace społecznie użyteczne wykonywane przez sprawców		PROGRAMY KOREKCYJNO - EDUKACYJNE	
	G	P	G	P	G	P	G	P	G	P
2006	328	79	8	6	3	0	2	0	0	121
2008	88	438	6	88	0	0	0	0	0	197
2010	49	323	1	0	0	0	1	0	0	164

Źródło: Dane OPS i PCPR zawarte w rocznych sprawozdaniach z realizacji KPPWwR

Niezwykle ważnym aspektem dotychczasowej realizacji procedury „Niebieskie karty” była kwestia przekazywania w ramach procedury informacji dotyczących rodzin, w których dochodzi do przemocy do innych służb i specjalistycznych placówek oraz podmiotów, które statutowo zajmują się organizowaniem i udzielaniem pomocy osobom pokrzywdzonym przemocą w rodzinie. Na podstawie analizy tych danych można określić poziom i zaangażowanie we współpracę międzyinstytucjonalną podmiotów realizujących zadania w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Obecnie zadanie to realizowane będzie poprzez funkcjonowanie zespołu interdyscyplinarnego.

Na podstawie danych uzyskanych z Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku policjanci przekazali informacje o wszczęciu procedury „NK” w następujący sposób:

- w 2006 r. – łącznie: 2.473, w tym do:
 - ✓ ośrodków pomocy społecznej – 1.077,
 - ✓ komisji rozwiązywania problemów alkoholowych – 848,
 - ✓ organizacji pozarządowych – 58,
 - ✓ placówek szkolno-wychowawczych – 35,
 - ✓ placówek ochrony zdrowia – 2,
 - ✓ „innych”, do których zaliczają się placówki oświatowe, specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, etc. – 453.
- w 2008 r. – łącznie: 4.271, w tym do:
 - ✓ ośrodków pomocy społecznej – 2.134,
 - ✓ komisji rozwiązywania problemów alkoholowych – 820,
 - ✓ organizacji pozarządowych – 284,
 - ✓ placówek szkolno-wychowawczych – 42,
 - ✓ placówek ochrony zdrowia - 17
 - ✓ „innych”, do których zaliczają się placówki opiekuńcze, specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, etc. – 947.
- w 2010 r. – łącznie: 6.013, w tym do:
 - ✓ ośrodków pomocy społecznej – 2.563,
 - ✓ komisji rozwiązywania problemów alkoholowych – 863,
 - ✓ organizacji pozarządowych – 674
 - ✓ placówek szkolno-wychowawczych – dane zawarte w innych,
 - ✓ placówek ochrony zdrowia – brak danych,

- ✓ „innych”, do których zaliczają się placówki oświatowe, placówki opiekuńczo-wychowawcze, specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, etc. –1.913.

Gminy i powiaty prowadzące „NK”, przekazały je instytucjom działającym na rzecz osób pokrzywdzonych w następujący sposób:

- w 2006 r. – gminy przekazały 245 Kart, powiaty - 60 Kart, łącznie przekazanych 305 „NK”;
- w 2008 r. – gminy przekazały 53 Karty, powiaty – 11 Kart, łącznie - 64 „NK”;
- w 2010 r. - gminy przekazały 64 Karty, powiaty 16 Kart, łącznie 80 „NK”.

Interwencja prowadzi również w kierunku stworzenia sytuacji w której osoba stosująca przemoc zacznie ponosić szeroko rozumiane konsekwencje prawno-instytucjonalne swoich zachowań. W sytuacji, gdy przemoc w rodzinie wyczerpuje znamiona przestępstwa z art. 207 k.k. wszczęte zostaje postępowanie przygotowawcze w sprawie. Na terenie woj. podlaskiego, w oparciu o prowadzoną procedurę „Niebieskie Karty” jednostki Policji wszczęły w przedmiotowym kierunku:

- w 2006 r. – 474 postępowania oraz ogółem (ze wszystkich zgłoszeń) – 1022,
- w 2008 r. – 621 postępowania oraz ogółem (ze wszystkich zgłoszeń) – 799,
- w 2010 r. – 552 postępowania oraz ogółem (ze wszystkich zgłoszeń) – 636.

Przestępstwa stwierdzone z art. 207 k.k. stanowią blisko 2% liczby wszystkich przestępstw stwierdzonych na terenie woj. podlaskiego. W 2010 roku w ponad 90% przestępstw stwierdzonych prowadzona była procedura „NK”⁶⁸

3. Działania wspierające osoby doznające przemocy w rodzinie

Problem przemocy w rodzinie jest niezwykle trudny, ponieważ u jego podstaw leży więź rodzinna i fundamentalna zależność uczuć i wartości. Osoby doznające przemocy często nie chcą się przyznać do jakichkolwiek problemów, tym samym odrzucają wszelką możliwą pomoc.⁶⁹ Długotrwałe pozostawanie ofiary przemocy w traumatycznych warunkach kształtuje jej funkcjonowanie w sposób niezrozumiały dla otoczenia, jako niekonsekwentne, a nawet całkowicie nieracjonalne. Prowadzone działania w kierunku upowszechnienia tego problemu zwiększają świadomość społeczną i sprawiają, iż jest to sprawa coraz mniej wstydliva, co wpływa na większą ujawnialność przypadków przemocy i umożliwia dotarcie z pomocą dla osób doznających przemocy w rodzinie.

Osoby doznające przemocy w rodzinie charakteryzuje: niska samoocena, bierne strategie radzenia sobie ze stresem, silna zależność, lęk, obniżony nastrój, izolacja społeczna, skłonność do obwiniania siebie. Ofiary przeżywają silne poczucie winy związane z przypisywaniem sobie odpowiedzialności za akty przemocy, są przekonane, że to ich działanie spowodowało przemoc. Postrzegają siebie jako osoby, które nie mają żadnej kontroli nad własnym życiem i otoczeniem, często doświadczają też głębokiej i trwałej nieufności wobec innych. Intensywna, powtarzająca się, zagrażająca życiu przemoc powoduje, że ofiary są w stanie analizować tylko aktualną sytuację. Cały wysiłek skupiają na przetrwaniu, a nie na poszukiwaniu długofalowych rozwiązań problemu. Obawiają się, że ujawnienie przemocy może zagrazić ich życiu. Osoby doznające przemocy nie widzą możliwości zmiany istniejącego stanu rzeczy, a jeśli takowe się pojawiają,

⁶⁸ „Sprawozdanie z zakresu rozpoznania i profilaktycznej pracy policji na rzecz zapobiegania demoralizacji nieletnich oraz patologiom społecznym” Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku; Temida II i III dla woj. podlaskiego, s. 15

⁶⁹ *Zjawisko przemocy w rodzinie wobec ...* op. cit.,

nisko oceniają szanse ich realizacji. Badania potwierdzają, że ofiary przemocy w rodzinie zgłaszają się po pomoc dopiero wtedy, gdy ich problemy przybierają niezwykle poważny charakter. Działania osoby stosującej przemoc powodują też u ofiary przemocy zanik funkcjonowania w obszarze niezbędnym dla prowadzenia postępowań prawnych – decyzyjności. Skutkuje to wycofywaniem się ofiary z postępowań prawnych, w wyniku postawy sprawcy, który dowiedział się o podjętych przez ofiarę działaniach i poczuł się zagrożony. Szczególne funkcjonowanie ofiary przemocy występującej w charakterze świadka prowadzi do błędnej oceny wiarygodności zeznań ofiary – niedawania jej wiary.⁷⁰

Pomaganie ofiarom przemocy należy traktować jako działanie zmierzające do odbudowania ich osobistej mocy. Efektywność pomocy ofiarom można mierzyć poprzez ich zmiany wewnętrzne, które warunkują skuteczne, konstruktywne działanie i pożądane zmiany życiowe. Podstawowe cele pomocy ofiarom przemocy w rodzinie to zapewnienie bezpieczeństwa oraz odbudowanie poczucia mocy osobistej.⁷¹ Zgodnie z wytycznymi NICE (National Institute for Health and Clinical Excellence – Anglia) wszystkie osoby udzielające pomocy (w tym prawnej) powinny posiadać wiedzę na temat psychologicznego wpływu zdarzeń traumatycznych, oferować wsparcie praktyczne, społeczne i emocjonalne.⁷² Posiadanie takiej wiedzy i umiejętności przez osoby pomagające ofiarom przemocy – jest warunkiem skutecznego działania.

W ramach przeprowadzonych w listopadzie 2010 roku ogólnopolskich badań dot. opinii na temat przemocy w rodzinie - osób, które zawodowo związane są z tym problemem większość respondentów za najbardziej pożądaną formę pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie uznało terapię. Pomoc udzielana dorosłej ofierze przemocy winna być wieloetapowa, dostosowana do przebiegu terapii i oceny zagrożeń. Prawidłowo udzielana pomoc powinna obejmować:

- uruchomienie procedury „Niebieskie Karty”, powołanie zespołu interdyscyplinarnego/grupy roboczej,
- terapię, przywracającą decyzyjność ofierze. Do elementów składowych takiej terapii należeć powinno wstępne przedstawienie ofierze perspektyw prawnych wyjścia z sytuacji przemocy,
- gromadzenie dowodów,
- w przypadku problemu alkoholowego – uruchomienie działań gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych,
- zaopiekowanie się ofiarą przemocy w toku postępowań prawnych.⁷³

Osoba doznająca przemocy w rodzinie potrzebuje wsparcia, pomocy i zrozumienia. Zgodnie ze znowelizowaną ustawą o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie osobie dotkniętej przemocą w rodzinie udziela się bezpłatnej pomocy, w szczególności w formie:

- poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego, zdrowotnego i rodzinnego,
- interwencji kryzysowej i wsparcia,

⁷⁰ Polanowski J. *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Prawo i praktyka* PARPA, Warszawa 2008, s.90

⁷¹ „Zasady pomocy psychologicznej dla dorosłych ofiar przemocy w rodzinie”, Sylwia Kluczyńska, http://www.niebieskalinia.pl/przewodnik_ustawa/poradnik_eksperci_radza/02_Sylwia_Kluczynska.pdf (10.08.2011 r.)

⁷² Polanowski J. *Przeciwdziałanie przemocy... op. cit.*, s.90

⁷³ Tamże, s. 93

- ochrony przed dalszym krzywdzeniem, przez uniemożliwienie osobom stosującym przemoc korzystania ze wspólnie zajmowanego z innymi członkami rodziny mieszkania oraz zakazem kontaktowania się i zbliżania się do osoby pokrzywdzonej,
- badania lekarskiego w celu ustalenia przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie oraz wydania zaświadczenia lekarskiego w tym przedmiocie,
- zapewnienia osobie dotkniętej przemocą w rodzinie, która nie ma tytułu prawnego do zajmowanego wspólnie ze sprawcą przemocy lokalu, pomocy w uzyskaniu mieszkania.⁷⁴

Gminy i powiaty woj. podlaskiego w stosunku do osób doznających przemocy podejmowały (oprócz interwencji kryzysowej) następujące formy pomocy:

1) pracę socjalną i specjalistyczne doradztwo (socjalne lub prawne):

- w 2006 r. – w gminach pomoc uzyskało 1.197 osób (blisko 8% stanowiły dzieci, w powiatach 811 osoby (16% stanowiły dzieci);
- w 2008 r. – w gminach pomoc uzyskało 1.321 osób (blisko 19% stanowiły dzieci, w powiatach 1.840 osoby (20% stanowiły dzieci);
- w 2010 r. – w gminach pomoc uzyskało 950 osób w 546 rodzinach (blisko 35% stanowiły dzieci, w powiatach 1.804 osoby w 1.443 rodzinach (14 % stanowiły dzieci);

2) całodobowe schronienie (w ośrodkach interwencji kryzysowej i specjalistycznych ośrodkach wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie:

- w 2006 r. – w powiatach pomoc uzyskało 155 osób, w tym 66 stanowiły dzieci (ponad 42%);
- w 2008 r. – w powiatach pomoc uzyskało 224 osoby, w tym 101 stanowiły dzieci (ponad 45%);
- w 2010 r. – w powiatach pomoc uzyskało 178 osób, w tym 85 stanowiły dzieci (ponad 47%);

3) otrzymanie mieszkania socjalnego:

- w 2006 r. – w gminach pomoc uzyskały 3 osoby; w powiatach nie udzielono pomocy w tej formie,
- w 2008 r. – w gminach pomoc uzyskała 1 osoba, w powiatach 15 osób;
- w 2010 r. – w gminach nie udzielono tej formy pomocy, w powiatach pomoc uzyskały 23 osoby;

4) działania terapeutyczne ogółem:

- w 2006 r. – w gminach objęto nimi 263 osoby, w powiatach 737 osób;
- w 2008 r. – w gminach objęto nimi 613 osób, w powiatach 304 osoby;
- w 2010 r. – w gminach objęto nimi 86 osób, w powiatach 804 osoby;

5) opracowanie i realizacja programów ochrony ofiar przemocy (z udziałem Policji, prokuratury, kuratorów sądowych)

- w 2006 r. – w gminach objęto nimi 70 osób, w powiatach 24 osoby;
- w 2008 r. – w gminach objęto nimi 27 osób, w powiatach – nie udzielono pomocy w tej formie;
- w 2010 r. – w gminach objęto nimi 16 osób, w powiatach 37 osób;

6) opracowanie i realizacja programów terapeutycznych dla ofiar przemocy w rodzinie

⁷⁴ art. 3 ust. 1 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie

- w 2006 r. – w gminach objęto nimi 52 osoby, w powiatach 71 osób;
- w 2008 r. – w gminach objęto nimi 497osób, w powiatach 127 osób;
- w 2010 r. – w gminach objęto nimi 22 osoby, w powiatach 428 osób.

Powyższe dane liczbowe wskazują, że znacznie spada liczba ofiar przemocy w rodzinie objętych pomocą przez gminy, natomiast systematycznie wzrasta liczba tych osób objętych pomocą przez powiaty.

Tabela nr 16. Liczba osób, które uzyskały pomoc

ROK	Liczba osób, którym udzielono pomocy w formie interwencji kryzysowej		Liczba osób, które skorzystały z pomocy całodobowej		Liczba osób, które skorzystały z innych form pomocy ogółem		w tym pomoc w otrzymaniu mieszkania socjalnego		Działania terapeutyczne - ogółem		Program ochrony ofiar przemocy (z udziałem policji, prokuratury, kuratorów sądowych)		Program terapeutyczny	
	G	P	G	P	G	P	G	P	G	P	G	P	G	P
2006	1.197	811	0	155	598	708	3	0	263	737	70	24	52	71
2008	1.321	1.395	0	224	614	319	1	15	613	304	27	0	497	127
2010	950	1.804	0	178	136	842	0	23	86	804	16	37	22	428

Źródło: Dane OPS i PCPR zawarte w rocznych sprawozdaniach z realizacji KPPpWR

Istotne znaczenie w realizacji ochrony osób doznających przemocy w rodzinie ma prawnokarna odpowiedzialność sprawców przemocy, w tym izolacja od ofiary. Dlatego też w ramach działań skierowanych na ochronę i wsparcie ofiar przemocy należy wskazać na środki stosowane wobec sprawców przemocy, zmierzające do ich izolacji od rodziny. Znowelizowane przepisy ustawy rozszerzają katalog sankcji wobec osoby stosującej przemoc w rodzinie. Mogą być one stosowane przez policję, prokuraturę i sądy w celu zapewnienia skuteczniejszej ochrony ofiar przemocy. Dokonano zmian kodeksu karnego i kodeksu postępowania karnego, poprzez wprowadzenie nowych środków karnych, zmierzających do izolacji sprawców przemocy od rodziny tj.: zakazu zbliżania się do określonych osób oraz nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym. Wprowadzono także nowe uregulowanie części rozwiązań w zakresie środków probacyjnych (warunkowe umorzenie postępowania, zawieszenie wykonania kary). Na etapie postępowania przygotowawczego prokurator z urzędu lub na wniosek policji może nakazać oskarżonemu o przestępstwo z użyciem przemocy opuszczenie lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym. Warunkiem jego zastosowania musi być uzasadniona obawa, że oskarżony ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy lub groził jego popełnieniem. Jeżeli o zastosowanie tego środka wnioskuje policja, powinien on być złożony w ciągu 24 godzin od zatrzymania sprawcy, a prokurator rozpoznaje go w ciągu 48 godzin. Wprowadzony nakaz obowiązuje nie dłużej niż trzy miesiące. Sąd może jednak na wniosek prokuratora przedłużyć jego stosowanie na dalsze trzymiesięczne okresy, jeżeli nie ustały przesłanki do jego stosowania. Dodatkowo prokurator, wydając postanowienie o nakazie opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania, może na wniosek oskarżonego wskazać mu miejsce pobytu w placówkach zapewniających miejsca noclegowe. Nie mogą to być miejsca przeznaczone dla ofiar przemocy. W razie skazania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego oraz w razie skazania za umyślne przestępstwo z użyciem przemocy, w tym przemocy przeciwko osobie najbliższej zgodnie z art. 41a § 1 kk możliwe jest zastosowanie następujących środków karnych: obowiązku powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakazu kontaktowania się z określonymi osobami, zakazu zbliżania się do określonych osób, zakazu opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu, nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym. Sąd, orzekając zakaz zbliżania się do określonych osób, może wskazać odległość od osób chronionych, którą skazany sprawca przemocy będzie musiał zachowywać. W przypadku ponownego skazania za przestępstwo umyślne z użyciem przemocy zakaz zbliżania się, kontaktowania lub przebywania w określonych miejscach może być orzeczony na zawsze. Stosowanie tych środków karnych może być połączone z obowiązkiem zgłaszania się przez sprawcę do policji w określonych odstępach czasu.

Zakaz zbliżania i kontaktowania z pokrzywdzonymi osobami oraz nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym mogą być orzeczone przez sąd również w sytuacji, gdy następuje warunkowe zawieszenie wykonania kary lub warunkowe przedterminowe zwolnienie. Nadzór nad wykonywaniem tych środków sąd powierza zawodowemu kuratorowi sądowemu. Jeżeli sprawca ponownie użyje przemocy lub groźby bezprawnej wobec członka rodziny kurator ma prawo wystąpić do sądu o zarządzenie wykonania warunkowo zawieszanej kary pozbawienia wolności lub odwołanie warunkowego przedterminowego zwolnienia.

Osoba dotknięta przemocą może również żądać od sądu, aby zobowiązał do opuszczenia mieszkania członka rodziny, który swoim zachowaniem polegającym na stosowaniu przemocy, czyni szczególnie uciążliwym wspólne zamieszkiwanie. Sąd rozpoznaje taką

sprawę w trybie przepisów kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu nieprocesowym. Postanowienie zapada po przeprowadzeniu rozprawy, która powinna odbyć się w terminie miesiąca od dnia wpłynięcia wniosku.

Liczba orzeczonych powyższych środków wobec sprawców przemocy w rodzinie na terenie woj. podlaskiego wskazuje na potrzebę spowodowania znacznie szerszego ich stosowania.

Tabela nr 17. Liczba orzeczonych wobec sprawców przemocy środków karnych i probacyjnych

ROK 2010	Liczba postanowień sądu (art. 275a § 4 kpk*)	Liczba orzeczonych wobec sprawców przemocy w rodzinie środków karnych (art. 41a § 1 kk) w postaci:				Liczba orzeczonych wobec sprawców przemocy w rodzinie środków probacyjnych (art. 72 § 1 kk) w postaci:		
		zakaz kontaktowania się z określonymi osobami	zakaz zbliżania się do określonych osób	zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu	nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym	powstrzymania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym ...	powstrzymania się od zbliżania się do pokrzywdzonego...	opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym
Białystok	0	1	0	0	0	4	1	7
Łomża	0	0	0	0	0	0	1	6
Suwałki	1	0	0	0	0	4	0	2
woj. podlaskie	1	1	0	0	0	8	2	15

d) w przedmiocie przedłużenia stosowania środka zapobiegawczego w postaci nakazu opuszczenia lokalu wobec podejrzanego/oskarżonego o przestępstwo

popelnione z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, orzeczonego uprzednio przez prokuratora

Źródło: Sprawozdanie z realizacji zadań w 2010 roku z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie
Sądów Okręgowych w Białymstoku, Łomży, Suwałkach

4. Ochrona dziecka przed krzywdzeniem

Bezpieczeństwo dzieci i ich ochrona przed przemocą jest najwyższym priorytetem. Krzywdzenie dziecka staje się narastającym problemem współczesnego życia, budzącym silne reakcje emocjonalne i potępienie społeczne.

Dzieci posiadają szczególne prawa, gdyż nie potrafią same zadbać o siebie. Naturalnymi "strażnikami" praw dziecka są jego rodzice i opiekunowie. Jednakże potrzebuje ono też specjalnego zabezpieczenia w prawie stanowionym, gdyż jak wskazują badania i dane obrazujące skalę przemocy domowej, rodzina nie zawsze jest tym miejscem w którym dziecko jest kochane i chronione. Dom rodzinny może być miejscem niebezpiecznym, gdzie doznaje ono cierpień fizycznych i emocjonalnych, gdzie może być również wykorzystywane seksualnie.

W Polsce najważniejszymi aktami prawnymi odnoszącymi się do praw dziecka są: Konstytucja RP, Konwencja o Prawach Dziecka oraz Ustawa o Rzeczniku Praw Dziecka. Rzecznik stoi na straży praw dziecka z poszanowaniem odpowiedzialności, praw i obowiązków rodziców. Kieruje się dobrem dziecka oraz bierze pod uwagę, że naturalnym środowiskiem jego rozwoju jest rodzina. Ponadto ochronę dziecka zapewniają uregulowania kodeksu karnego, kodeksu postępowania karnego, kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Zarówno regulacje prawa karnego, jak i cywilnego wskazują na obowiązek zawiadomienia odpowiednich służb o krzywdzeniu dziecka. Prawie powszechna jest też w Polsce opinia, że pomaganie dzieciom – ofiarom przemocy w rodzinie jest obowiązkiem każdego człowieka.⁷⁵ Naczelną zasadą wszystkich działań podejmowanych przez instytucje i służby wobec dzieci jest działanie na rzecz ich dobra. Organem właściwym do rozpoznawania spraw osób małoletnich jest sąd rodzinny - Wydział Rodzinny i Nieletnich Sądu Rejonowego, który sprawuje nadzór nad wykonywaniem władzy rodzicielskiej. Kompetencje Sądu określa kodeks rodzinny i opiekuńczy z dnia 25 lutego 1964 r. Sąd ma możliwość ingerowania w sprawowanie władzy rodzicielskiej dla zapobieżenia zagrożenia dobru dziecka poprzez wydawanie odpowiednich zarządzeń. Art. 100 k.r.o. mówi, iż sąd opiekuńczy jest zobowiązany udzielać pomocy rodzicom, jeżeli jest ona potrzebna do należytego wykonywania władzy rodzicielskiej. Ingerencja sądu w sferę władzy rodzicielskiej jest określana jako nadzór sądu nad wykonywaniem władzy rodzicielskiej. Sąd może zwrócić się do właściwych organów administracji o udzielenie rodzicom pomocy w zakresie kompetencji danego organu, do szkoły by umożliwiła rodzicom kontakt z pedagogiem oraz skontaktować ze specjalistą z ośrodka diagnostyczno - konsultacyjnego.

W Polsce obowiązuje specjalna ochrona praw dzieci uczestniczących w procedurach prawnych, które doświadczyły wykorzystywania seksualnego i przemocy. Szczególna regulacja wprowadzona została co do zasad i trybu przesłuchiwanie kategorii małoletnich pokrzywdzonych przestępstwami przeciwko wolności seksualnej i obyczajowości oraz przeciwko rodzinie i opiece (czyli z rozdziałów XXV i XXVI k.k.), którzy w chwili przesłuchania nie ukończyli 15 lat (art. 185a k.p.k.). Kolejna zasada dotyczy świadka, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat - można go przesłuchać w warunkach określonych w art. 185a k.p.k. w sprawach o przestępstwa popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub o przestępstwa określone w rozdziale XXV k.k., jeżeli jego zeznania mogą

⁷⁵ Badania dot. zjawiska przemocy w rodzinie wobec dzieci. Opinie ofiar, sprawców i świadków o występowaniu i okolicznościach występowania przemocy w rodzinie wobec dzieci. Raport z badania TNS OBOP dla MSPiPS Warszawa, lipiec 2008

mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy (art. 185b § 1 k.p.k.). Przesłuchanie takie przeprowadza sąd, generalnie tylko raz, na posiedzeniu z udziałem biegłego psychologa. Protokół przesłuchania odczytuje się na rozprawie głównej; jeżeli został sporządzony zapis obrazu i dźwięku przesłuchania to następuje jego odtworzenie.

Ponadto, celem zapewnienia dzieciom – ofiarom wykorzystywania i przemocy, przyjaznych warunków przesłuchania utworzono tzw. „Niebieskie Pokoje”. Pozwalają one na zminimalizowanie stresu dziecka, a ich funkcją nadrzędną jest zapewnienie poczucia bezpieczeństwa, ograniczenie lęku i bezradności, związanych z ujawnianiem bolesnych doświadczeń. Na terenie województwa podlaskiego utworzonych zostało 9 „Niebieskich Pokoi”, w tym jedyny w Polsce na terenie Dziecięcego Szpitala Klinicznego w Białymstoku. Dwa spośród nich - w Sądzie Rejonowym w Sejnach i Komendzie Miejskiej Policji w Suwałkach, posiadają certyfikat Fundacji Dzieci Niczyje i Ministerstwa Sprawiedliwości, jako spełniające wysokie standardy dotyczące miejsca przesłuchiwanie dzieci.

Od 1 sierpnia 2010 r., kiedy weszła w życie nowelizacja ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, w Polsce obowiązuje zakaz stosowania kar cielesnych wobec dzieci. Zgodnie z art. 96¹ kodeksu rodzinnego i opiekuńczego osobom wykonującym władzę rodzicielską oraz sprawującym opiekę lub pieczę nad małoletnim zakazuje się stosowania kar cielesnych. Przepis ten wywołuje skutki także na gruncie innych gałęzi prawa, m.in. prawa karnego. Szczególne znaczenie ma rola, jaką zakaz stosowania kar cielesnych wywarł na zakres i obowiązywanie kontratypu pozaustawowego karcenia małoletnich tzn. okoliczność wyłączającą karną bezprawność czynu.

Dezaprobata i zakaz stosowania kar fizycznych wobec dzieci w rodzinie, szkole czy w innych instytucjach jest kluczową strategią w prewencji wszelkich form przemocy społecznej. Wyeliminowanie wszelkich kar cielesnych wobec dzieci wymaga jednak nie tylko zmian prawa ale również polityki ochronnej i prewencyjnej oraz innych, przede wszystkim edukacyjnych środków, by społeczeństwo przestało akceptować przemoc i upokarzające karanie. Zniesienie kar cielesnych wymaga rozwoju instytucji i służb zapobiegających przemocy, skutecznie chroniących dzieci i pomagających dzieciom – ofiarom przemocy. Dlatego też w/w nowelizacja ustawy wprowadziła do zadań własnych powiatu w szczególności m.in. opracowanie i realizację programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrażania prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie.

Kolejną, istotną zmianą w obszarze ochrony dzieci przed krzywdzeniem wprowadzoną nowelizacją ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (art. 12 a, b, c), jest nadanie pracownikowi socjalnemu uprawnień do natychmiastowego zabrania dziecka z domu, w którym w wyniku tej przemocy bezpośrednio zagrożone jest jego życie lub zdrowie.

Wczesna interwencja jest warunkiem niemal krytycznym zminimalizowania negatywnych konsekwencji, jakie niesie za sobą doświadczanie przez dziecko różnych zachowań lub zaniedbań ze strony rodziców. Znaczenie wczesnego wykrywania przypadków lub sytuacji wysokiego ryzyka krzywdzenia dzieci wzrosło w ostatnich latach wskutek ujawnienia w różnych badaniach medycznych, że maltretowanie dzieci powoduje szereg negatywnych neurofizjologicznych konsekwencji. Długotrwałe doświadczanie krzywdy przez małe dziecko, może powodować szkody nieodwracalne jako trwałe zmiany w budowie mózgu i jego fizjologii. Bardzo ważna we wczesnym wykrywaniu przypadków krzywdzenia dziecka, niesieniu mu pomocy, jak i w zapobieganiu krzywdzeniu jest rola pracowników ochrony zdrowia i oświaty. Pracownicy ci, a w szczególności lekarze, pielęgniarki i kadra pedagogiczna placówek oświatowych i opiekuńczo-wychowawczych, jako pierwsi

dostrzegają, że rodzina ma problemy z opieką nad dziećmi, potrzebuje pomocy lub że dziecku dzieje się krzywda. Zespół dziecka krzywdzonego diagnozują lekarze różnych specjalności, najczęściej chirurdzy dziecięcy. Powyższe stanowiło też przesłankę do rozszerzenia, poprzez nowelizację ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, obowiązku realizacji procedury „Niebieskie Karty” przez pracowników ochrony zdrowia i oświaty.

W oparciu o ustawę o pomocy społecznej⁷⁶ do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym należy tworzenie gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną oraz dożywianie dzieci. Nowe formy pomocy dla rodzin biologicznych niewydolnych wychowawczo oraz nowe zasady zakładania i wynagradzania rodzin zastępczych wprowadza także ustawa z 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Zawiera ona też zmiany dotyczące ośrodków adopcyjno-opiekuńczych, które mają usprawnić i ułatwić procedury przysposabiania dzieci.

Na terenie woj. podlaskiego funkcjonuje 28 placówek opiekuńczo-wychowawczych, w tym 4 placówki socjalizacyjne, 1 interwencyjna, 4 rodzinne, 8 wielofunkcyjnych i 10 wsparcia dziennego.⁷⁷ Pomoc i wsparcie dzieciom z rodzin, w których występuje przemoc (m.in. prowadzenie świetlicy) niosą również działające na terenie województwa organizacje pozarządowe: Stowarzyszenie Pomocy Rodzinie „Droga”, Fundacja „Cordis”, Katolickie Towarzystwo Służby Dzieciom, Społeczna Organizacja Przyjaciół Dzieci „Przystań”, Towarzystwo Przyjaciół Dzieci, Centrum Ochrony Dziecka i Rodziny w Białymstoku/PSPiA KLANZA Oddział Białostocki, Młodzieżowy Ośrodek Konsultacji i Terapii MOKiT, Stowarzyszenie Obrony Praw Dziecka, Młodzieży i Rodziny, Stowarzyszenie Pomocy Rodzinie i Dzieciom SZANSA, Stowarzyszenie na rzecz Dzieci i Młodzieży „Nie Jesteś Sam”, Fundacja „Sokółski Fundusz Lokalny Centrum Aktywności Społecznej „Pryzmat”, Suwalskie Stowarzyszenie „Wybór”.

23 lutego 2011 roku rozpoczęły się działania pierwszej w Polsce sieci przeciwdziałania przemocy wobec najmłodszych p.n. Krajowe Partnerstwo na rzecz Ochrony Dzieci przed Przemocą. Koalicja została powołana przez Fundację Dzieci Niczyje i objęta patronatem Ministra Sprawiedliwości, Rzecznika Praw Obywatelskich oraz Rzecznika Praw Dziecka. Jej głównym celem jest ochrona dzieci przed krzywdzeniem, poprzez wczesną profilaktykę i pracę z rodzicami małych dzieci. Do współpracy zostały zaproszone organizacje pozarządowe zajmujące się pomocą dzieciom krzywdzonym w różnych częściach kraju. Z terenu województwa podlaskiego członkiem koalicji jest PSPiA KLANZA Oddział Białostocki, które od 5 lat prowadzi Centrum Ochrony Dziecka i Rodziny – placówkę wsparcia dzieci krzywdzonych i ich rodzin z terenu miasta Białegostoku oraz woj. podlaskiego. Stowarzyszenie jest realizatorem wielu projektów w zakresie wsparcia rodziny, pomocy dzieciom czy podnoszenia świadomości społecznej w zakresie praw dziecka, zjawiska przemocy w rodzinie, przemocy wobec dzieci.

5. Działania wobec osób stosujących przemoc w rodzinie

Trudno jest nakreślić portret osoby stosującej przemoc, zarówno jeśli chodzi o wiek, wykształcenie, status społeczny czy cechy osobowości. W literaturze spotykamy wiele odmiennych podejść i koncepcji szukających wyjaśnienia stosowania przemocy.

⁷⁶ art. 17 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej,

⁷⁷ Wykaz placówek opiekuńczo- wychowawczych wpisanych do rejestru prowadzonego przez Wojewodę Podlaskiego, stan na dzień 17.01.2011 roku

Postępowanie sprawców często bywa wspierane przez czynniki kulturowe. W wielu przypadkach przemoc jest związana z nietrzeźwością sprawców, ale alkohol nie powinien być obarczony bezpośrednią i wyłączną odpowiedzialnością za przemoc. Wiemy, że nie jest on przyczyną przemocy, ale może wpływać na przemoc - wzmacnia czynniki ryzyka i potęguje ich działanie, chociaż nie jest za nie bezpośrednio odpowiedzialny. Wyeliminowanie go wcale nie musi oznaczać zlikwidowania przyczyn przemocy: trzeźwiejący alkoholicy nieraz nawet po paru latach abstynencji nie stają się mniej agresywni (może trochę bardziej się hamują, bo dzięki temu, że nie piją, łatwiej im dostrzec zagrożenie). Dlatego przejście typowego programu terapii uzależnienia nie zmienia istotnych czynników decydujących o przemoc.

Należy podkreślić, że przemoc rodzi przemoc. Prawie wszystkie osoby stosujące przemoc w dzieciństwie i/lub młodości byli krzywdzeni, zaniedbywani, bici czy molestowani seksualnie. To powoduje, że ich portret, oglądany z boku, jest straszny, lecz także i potwornie smutny.

Skuteczne przeciwdziałanie przemoc w rodzinie wymaga bezwzględnego karania osób stosujących przemoc oraz podejmowania innych działań mających na celu zapobieganie temu zjawisku. Przemoc wobec osób najbliższych jest przestępstwem. Sankcje dla osób stosujących przemoc przewidziane są w różnych artykułach kodeksu karnego, w zależności od tego jaką formę przybiera zachowanie sprawcy. Najczęściej stosowany artykuł 207 § 1 k.k. „Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny...” przewiduje karę pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Jednakże kary chociaż uznawane w opinii powszechnej za najprostszy sposób zapobiegania przemoc, przynoszący w najkrótszym czasie efekty, w rzeczywistości nie stanowią najskuteczniejszych form przeciwdziałania jej. Jest to bowiem środek stanowiący jedynie chwilową poprawę sytuacji pokrzywdzonych, często nie eliminujący trwale zachowań agresywnych. W związku z tym szczególnej wagi nabiera terapia sprawcy. Świadomość społeczna w zakresie skuteczności terapii sprawców przemocy w rodzinie jest bardzo niska np. w ramach lokalnych badań dot. skali przemocy wobec ludzi starszych leczenie sprawców – wg opinii respondentów – nie stanowi skutecznej możliwości przeciwdziałania przemoc wobec ludzi starszych. Taką możliwość wskazało tylko 6,1% badanych.⁷⁸

Wraz z rozwojem programów pomagania osobom doznającym przemocy coraz bardziej oczywista stawała się konieczność stworzenia programów pomocy osobom, które przemoc domową stosują, gdyż bez zmiany zachowań tych osób niemożliwa jest trwała zmiana sytuacji życiowej w rodzinie. Podejmowane działania o charakterze interwencyjno-prawnym, mimo oczywistej konieczności ich stosowania, często nie są wystarczającym bodźcem do zmiany w związku z przemocą domową.⁷⁹ Proponowane rozwiązania, jak separacja i uwięzienie sprawcy, często nie są żadnym rozwiązaniem, gdyż biorąc pod uwagę specyficzne więzi rodzinne ofiara po prostu tego nie chce i nigdy nie będzie do tego dążyła. Coraz częściej podejmowane są próby oddziaływania na sprawców, które zmierzają do nauczania ich samokontroli i wyzwolenia spod wpływu nałogowej agresywności. Obowiązek realizacji programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie określony został przepisami ustawy z dnia 29 lipca 2005 r.

⁷⁸ Halicka M., Halicki J., *Przemoc wobec ...op. cit.*, s. 96

⁷⁹ Świtek T. *Jak pracować z osobami stosującymi przemoc* Centrum Podejścia Skoncentrowanego na Rozwiązaniach, s. 2. Strona internetowa www.centrumpsr.eu z dnia 01.08.2011r.

o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Realizacja programów korekcyjno – edukacyjnych jest zadaniem z zakresu administracji rządowej realizowanym przez powiaty, finansowanym ze środków budżetu państwa. Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie zawiera „Wytyczne do tworzenia modelowych programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie” (załącznik nr 2 do Programu). Zgodnie z wytycznymi programy te powinny stanowić część całego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz uzupełniać różne formy interwencji prawnych i administracyjnych podejmowanych wobec sprawców. Działania korekcyjno-edukacyjne realizowane są w ramach strategii ukierunkowanych na zmianę postaw i zachowań sprawców i mają na celu zakończenie przemocy w rodzinie. Wymienione wytyczne przedstawiają różne modele programów dla sprawców: społeczno-kulturowy, przemocy rozpatrywanej z perspektywy systemu rodzinnego, przemocy rozpatrywanej z perspektywy podejścia skoncentrowanego na rozwiązaniu i integracyjny. Współcześnie w programach dla sprawców dominuje poszukiwanie modelu integracyjnego, tzn. łączącego wybrane elementy tradycyjnych modeli, takich jak:

- a. edukacji na temat kulturowo-obyczajowych zjawisk wspierających i przeciwstawiających się przemocy oraz konfrontowanie ze stereotypami promującymi przemoc,
- b. promocję wartości i idei wspierających godność osoby, dobro rodziny, równość płci oraz prawa kobiet i dzieci, a także odpowiedzialność za osobiste decyzje i gotowość ochrony słabszych,
- c. stosowania procedur behawioralno-poznawczych w celu korygowania postaw i zachowań związanych z przemocą,
- d. uczenia umiejętności konstruktywnej komunikacji interpersonalnej oraz samokontroli.⁸⁰

Program korekcyjno-edukacyjny dla osób stosujących przemoc w rodzinie ma więc charakter programu terapeutycznego, nastawionego na udzielenie pomocy psychologicznej osobom stosującym przemoc. Podstawowym celem działań korekcyjno-edukacyjnych jest zmiana zachowań i postaw sprawców przemocy w rodzinie, a także zwiększenie zdolności do samokontroli agresywnych zachowań. Uczestnicy programu rozwijają umiejętności konstruktywnego wyrażania uczuć i rozwiązywania konfliktów bez użycia agresji. Przykładowa tematyka programu korekcyjno-edukacyjnego dla osób stosujących przemoc w Ośrodku Interwencji Kryzysowej Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Białymstoku to: planowanie i rozwijanie samokontroli, komunikacja interpersonalna, problem władzy i kontroli w relacjach międzyludzkich, społeczno-kulturowe źródła i okoliczności towarzyszące przemocy, wpływ przemocy domowej na psychikę i zachowanie dzieci, poczucie własnej wartości.⁸¹

Obecnie najczęściej stosowanym programem korekcyjno-edukacyjnym wobec sprawców przemocy jest tzw. program z Duluth. Interwencje wobec sprawców w tym programie oparte są na „rygorystycznie zorganizowanych formach obowiązkowego uczestnictwa w sesjach edukacyjnych o tematyce związanej z ideą równości płci i prawami kobiet, z seksizmem i kulturowymi stereotypami promującymi męską dominację. Ponadto sprawcy są konfrontowani ze swoimi osobistymi tendencjami do korzystania z tych stereotypów oraz uczą się sprawowania skutecznej kontroli nad zachowaniami przemocowymi wobec

⁸⁰ Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie - „Wytyczne do tworzenia modelowych programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie” (załącznik nr 2 do Programu)

⁸¹ „Przemoc nie jest oznaką siły lecz słabości. Kochasz? Nie bij”, MOPR Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Białymstoku, broszura

partnerek”. Wobec pewnej dostrzegalnej niedoskonałości tego programu, niektóre ośrodki terapeutyczne wzbogacają go o elementy krótkoterminowej terapii sprawców przemocy.⁸²

Zasady prowadzenia działań korekcyjno-edukacyjnych zawiera Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2011 r., w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływanie korekcyjno-edukacyjne.

Zgodnie z powyższym oddziaływania korekcyjno-edukacyjne dla osób stosujących przemoc w rodzinie prowadzone są w celu:

- 1) powstrzymania osoby stosującej przemoc w rodzinie przed dalszym stosowaniem przemocy;
- 2) rozwijania umiejętności samokontroli i współżycia w rodzinie;
- 3) kształtowania umiejętności w zakresie wychowywania dzieci bez używania przemocy w rodzinie;
- 4) uznania przez osobę stosującą przemoc w rodzinie swojej odpowiedzialności za stosowanie przemocy;
- 5) zdobycia i poszerzenia wiedzy na temat mechanizmów powstawania przemocy w rodzinie;
- 6) zdobycia umiejętności komunikowania się i rozwiązywania konfliktów w rodzinie bez stosowania przemocy;
- 7) uzyskania informacji o możliwościach podejmowania działań terapeutycznych.

Oddziaływania korekcyjno-edukacyjne wobec osób stosujących przemoc w rodzinie są kierowane w szczególności do:

- 1) osób skazanych za czyny związane ze stosowaniem przemocy w rodzinie, odbywających karę pozbawienia wolności w zakładach karnych albo wobec których sąd warunkowo zawiesił wykonanie kary, zobowiązując je do uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych;
- 2) osób stosujących przemoc w rodzinie, które uczestniczą w terapii leczenia uzależnienia od alkoholu lub narkotyków, lub innych środków odurzających, substancji psychotropowych albo środków zastępczych, dla których oddziaływania korekcyjno-edukacyjne mogą stanowić uzupełnienie podstawowej terapii;
- 3) osób, które w wyniku innych okoliczności zgłoszą się do uczestnictwa w programie korekcyjno-edukacyjnym.

W 2010 r. programami korekcyjno - edukacyjnymi objęto 164 osoby stosujące przemoc w rodzinie. Programy były prowadzone w 7 powiatach (w tym 3 powiaty miejskie), co stanowi zaledwie 41%.

- powiat miejski Białystok – 32
- powiat miejski Łomża – 6
- powiat miejski Suwałki – 6
- powiat augustowski – 17
- powiat bielski – 6
- powiat kolneński – 20
- powiat suwalski – 77

⁸² Polanowski J. *Przeciwdziałanie przemocy... op. cit.*, s.122

Tabela nr 18 . Działania podejmowane w stosunku do osób stosujących przemoc w rodzinie

ROK	DZIAŁANIA INTERWENCYJNE ogółem	PROGRAMY KOREKCYJNO-EDUKACYJNE	% udział
2006	407	121	30%
2008	526	197	37%
2010	372	164	44%

Źródło: Dane OPS i PCPR zawarte w rocznych sprawozdaniach z realizacji KPPW

Tabela nr 19. Powiaty realizujące programy korekcyjno-edukacyjne dla osób stosujących przemoc

POWIAT/ ROK	2006	2007	2008	2009	2010
Białystok powiat miejski					
Łomża powiat miejski					
Suwałki powiat miejski					
augustowski					
białostocki					
bielski					
grajewski					
hajnowski					
kolneński					
łomżyński					
moniecki					
sejneński					
siemiatycki					
sokółski					
suwalski					
wysokomazowiecki					
zambrowski					
Liczba osób objętych programami ogółem	121	260	197	201	164

Źródło: Wydział Polityki Społecznej Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego

**Tabela nr 20 . Liczba orzeczonych wobec sprawców przemocy w rodzinie środków probacyjnych (art. 72§ 1 k.k.)
Zawieszając wykonanie kary, sąd może zobowiązać skazanego do:**

ROK 2010	Sąd Okręgowy w Białymstoku	Sąd Okręgowy w Łomży	Sąd Okręgowy w Suwałkach	Łącznie
Powstrzymywania się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających	123	72	103	298
Poddania się leczeniu, w szczególności odwykowemu lub rehabilitacyjnemu, albo oddziaływaniom terapeutycznym	29	8	49	86
Poddania się oddziaływaniom terapeutycznym	6	1	12	19
Uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych	–	1	28	29

Źródło: Sprawozdanie z realizacji zadań w 2010 roku z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie Sądów Okręgowych w Białymstoku, Łomży, Suwałkach

W Areszcie Śledczym w Białymstoku we współpracy z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Rodzinie w Białymstoku prowadzone są działania obejmujące skazanych za przestępstwo znęcania się nad rodziną programem korekcyjno-edukacyjnym dla osób stosujących przemoc. W 2010 roku w programie uczestniczyło 12 skazanych z art. 207 k.k. Po zakończeniu programu skazani nadal uczestniczą w cotygodniowych spotkaniach „grupy wsparcia”. Od 6 lat prowadzone są również ze skazanymi stosującymi przemoc, w tym wobec rodziny cykliczne zajęcia ART (treningu zastępowania agresji, kontroli złości i wnioskowania moralnego) przez wychowawców mających przeszkolenie w tym zakresie. W Zakładzie Karnym w Białymstoku jednym z zadań obligatoryjnych jest objęcie skazanych programami korekcyjno-edukacyjnymi dla osób stosujących przemoc w rodzinie. W 2010 roku takimi oddziaływaniami objęto łącznie 25 skazanych, przy czym 10 w programie w oparciu o „Modelu Duluth”. Jednostki penitencjarne podkreślają potrzebę oddziaływań korekcyjnych wobec sprawców przemocy w rodzinie po opuszczeniu zakładów karnych.

6. Cykl dla Lokalnych Zespołów Interdyscyplinarnych

Tworzenie zespołów interdyscyplinarnych jest procesem, opartym na zaangażowaniu, wiedzy, umiejętnościach i współpracy. Jako metoda pracy w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie, na terenie województwa podlaskiego powstawanie zespołów inicjowane było przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku we współpracy z Wydziałem Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku i Centrum Ochrony Dziecka i Rodziny Polskiego Stowarzyszenia Pedagogów i Animatorów „Klanza” Oddział Białostocki, od 2005 roku. Przeprowadzono pierwsze szkolenia interdyscyplinarne pracowników socjalnych, policjantów i kuratorów sądowych, dotyczące współpracy w ramach realizacji procedury „Niebieskie Karty”. Następnie w latach 2006 – 2009, we wszystkich powiatach województwa podlaskiego przeprowadzono cykl szkoleń pn. „Praca metodą Lokalnych Zespołów Interdyscyplinarnych”, jako proces doskonalenia zawodowego pracowników służb oraz instytucji pomocowych w obszarze pracy interdyscyplinarnej.

W oparciu o przeprowadzone szkolenia wyłoniono 7 podmiotów z terenu woj. podlaskiego do pełnienia funkcji tzw. Lokalnych Koordynatorów – jako wybranych placówek/institucji, mających wpływ na lokalną politykę profilaktyczną i pomocową, tj.:

- Katolicki Ośrodek Wychowania i Terapii Uzależnień „METANOIA” w Czarnej Białostockiej,
- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Augustowie,
- Centrum Ochrony Dziecka i Rodziny PSPiA KLANZA Oddział Białostocki,
- Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Łomży,
- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Suwałkach,
- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Suwałkach,
- Kolneńskie Stowarzyszenie „RODZINA” w Kolnie.

Wg obecnych uregulowań funkcję tę można porównać z zadaniami Przewodniczącego Zespołu Interdyscyplinarnego. Opracowano również „Niezbędnik” zawierający informacje merytoryczne, prawne i proceduralne, pomocne przy tworzeniu oraz prowadzeniu LZI. Praca metodą „Lokalnych Zespołów Interdyscyplinarnych” w w/w niezbędniku określona została jako przełomowe rozwiązanie, jeżeli chodzi o sposób podejścia do wykonywanych zadań przez podmioty zajmujące się działaniami pomocowymi, stanowiąc usprawnienie i nadanie formy ich współpracy. Punktem wyjścia tej metody pracy jest założenie, że w każdym środowisku lokalnym są instytucje, organizacje (szkoły, ośrodki pomocy społecznej, Policja itd.) czy osoby (pedagodzy, lekarze, kuratorzy itd.) działające na rzecz wsparcia dziecka i rodziny. Istnieje zatem konieczność systemowej i kompleksowej współpracy tych środowisk – wymiany informacji, spostrzeżeń w zakresie rozwiązywania lokalnych problemów. Współpraca w takim wymiarze stanowi zaplecze merytoryczne i wsparcie emocjonalne dla osób, które na co dzień samodzielnie realizują zadania pomocowe. Żaden pojedynczy specjalista ani instytucja nie są w stanie wszechstronnie i wyczerpująco zareagować na każdorazowe doniesienie o problemie. Stosowany bowiem przez zespół interdyscyplinarny wielopłaszczyznowy sposób podejścia do problemu obejmuje nie tylko wspólne badanie przypadku, ale również zespołowe pojmowanie decyzji, wykraczające poza pojedyncze możliwości i kompetencje. Tego rodzaju działania wymagają pełnego uczestnictwa i współpracy członków zespołu, którzy wnoszą swoją wiedzę, umiejętności oraz zdolności w pracę zespołową. Członkowie zespołu nadal odpowiedzialni są za realizację własnych ról zawodowych, jednocześnie jednak uczą się brać pod uwagę zadania i odpowiedzialność innych. Tworzenie zespołów interdyscyplinarnych podnosi efektywność działań w zakresie rozwiązywania problemów społecznych, skutkuje bowiem:

- zwiększeniem społecznego zaangażowania w sprawy przeciwdziałania zjawiskom negatywnym,
- podejmowaniem trafniejszych decyzji przez instytucje włączone w interwencję,
- ujednoliceniem procedur rozwiązywania problemów,
- bardziej efektywnym wykorzystaniem środków, jakimi dysponują instytucje oraz kompatybilnością ich zastosowania,
- poszerzeniem kompetencji i doświadczeń profesjonalistów,
- spowolnieniem procesu wypalania się zawodowego specjalistów,
- podnoszeniem prestiżu profesjonalistów w lokalnej społeczności.

Wszystkie powyższe cechy charakteryzujące pracę metodą LZI znalazły swoje odzwierciedlenie w uregulowaniach zmiany ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Zespół Interdyscyplinarny w przedmiotowym rozumieniu to grupa współpracujących ze sobą, w sposób skoordynowany i systematyczny, specjalistów

z różnych dziedzin, reprezentujących wymienione w ustawie instytucje lokalne – odpowiedzialne za realizację zadań w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Obowiązek tworzenia zespołów został określony na poziomie gminy, tak aby pomoc i wsparcie rodziny były dostępne w jej najbliższym otoczeniu. W skład gminnego zespołu interdyscyplinarnego wchodzi więc przedstawiciele:

- jednostek organizacyjnych pomocy społecznej,
- gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych,
- Policji,
- oświaty,
- ochrony zdrowia,
- organizacji pozarządowych,
- oraz kuratorzy sądowi.

Ponadto w skład zespołu mogą wchodzić prokuratorzy oraz przedstawiciele innych niż w/w podmiotów działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w zależności od uwarunkowań i możliwości lokalnych. Ustawa określiła formalną procedurę tworzenia i podstawy funkcjonowania gminnego zespołu interdyscyplinarnego. Tryb i sposób powoływania i odwoływania członków zespołu interdyscyplinarnego oraz szczegółowe warunki jego funkcjonowania określa Rada Gminy w drodze uchwały. Podstawą do powołania i funkcjonowania zespołu interdyscyplinarnego jest zawarcie porozumień między wójtem, burmistrzem albo prezydentem miasta a podmiotami wchodzącymi w skład zespołu interdyscyplinarnego. Zawarcie porozumienia ma istotny wpływ na działanie zespołu interdyscyplinarnego w kontekście zapisu, iż członkowie zespołu wykonują zadania w ramach obowiązków służbowych i zawodowych. Dlatego też porozumienie stanowi jednocześnie formę zobowiązania do zapewnienia i stworzenia możliwości udziału w posiedzeniach i pracach zespołu wytypowanych przedstawicieli, właśnie w ramach wykonywania swoich obowiązków służbowych i zawodowych. Na podstawie zawartych porozumień winni być wskazani imiennie przedstawiciele podmiotów wchodzących bezpośrednio w skład zespołu interdyscyplinarnego. Zespół interdyscyplinarny powołuje wójt, burmistrz albo prezydent miasta. Przewodniczący zespołu jest wybierany na pierwszym posiedzeniu zespołu spośród jego członków. Sposób wyboru przewodniczącego winien być określony w uchwale Rady Gminy. Kolejne posiedzenia zwołuje przewodniczący zespołu, w zależności od zgłoszonych potrzeb, nie rzadziej jednak niż raz na trzy miesiące. Zespół interdyscyplinarny może tworzyć grupy robocze w celu rozwiązywania problemów związanych z występowaniem przemocy w rodzinie w indywidualnych przypadkach. Zadania zespołu interdyscyplinarnego i grup roboczych określone zostały w ustawie.

Powyższe uregulowania stanowią niezwykle ważne wsparcie w procesie sformalizowania tworzenia i funkcjonowania zespołu interdyscyplinarnego - jako obowiązku każdej gminy. Obowiązek taki został wprowadzony celem ujednolicenia procedur w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie, tak aby praca interdyscyplinarna rozwijała się we wszystkich gminach, z zapewnieniem tej formy pomocy i wsparcia każdej rodzinie jej potrzebującej. Przygotowanie gmin do wykonania tego zadania na terenie województwa podlaskiego następuje poprzez realizację przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Biuro Projektu w Białymstoku – projektu systemowego „Cykl dla Lokalnych Zespołów Interdyscyplinarnych”. Projekt realizowany jest w zakresie Priorytetu VII POKL w ramach projektu „Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007–2013. „Cykl dla

Lokalnych Zespołów Interdyscyplinarnych” został opracowany i wprowadzony do projektu w roku 2009 jako wsparcie szkoleniowo-doradcze, w oparciu o analizę potrzeb i wcześniejsze doświadczenia szkoleniowe ROPS w Białymstoku, celem usprawnienia współpracy międzyinstytucjonalnej w zakresie zapobiegania i zwalczania problemów społecznych.

Cykl dla LZI w 2010 roku obejmował następujące formy:

- wyłonienie koordynatora LZI, zapewniającego sprawną realizację modułu oraz wsparcie merytoryczne i organizacyjne gmin w zakresie tworzenia zespołów interdyscyplinarnych,
- warsztaty szkoleniowe w łącznym wymiarze 24 godzin dydaktycznych dla dwóch grup szkoleniowych, przy czym zasady rekrutacji osób określały wyłonienie reprezentacji gminy, złożonej z pracownika ośrodka pomocy społecznej oraz co najmniej dwóch przedstawicieli podmiotów wchodzących w skład zespołów interdyscyplinarnych. Do cyklu zgłosiły się 44 gminy, które wytypowały łącznie 175 uczestników. W efekcie przeszkolono 66 osób z 20 gmin, w tym 27 przedstawicieli z ośrodków pomocy społecznej, 5 przedstawicieli Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, 8 przedstawicieli Policji, 18 – oświaty, 5 - ochrony zdrowia, 2 kuratorów sądowych i 1 przedstawiciela organizacji pozarządowej. Tematyka warsztatów obejmowała m.in. formalne i prawne aspekty pracy lokalnego zespołu interdyscyplinarnego, w tym tworzenie LZI krok po kroku, misję i znaczenie LZI, opracowanie dokumentacji indywidualnej dla poszczególnych zespołów, określenie systemu pracy danego zespołu- cykliczności, zasad liderowania i dokumentowania posiedzeń, zadań, obowiązków i uprawnień poszczególnych służb/instytucji, ochronę danych osobowych w ramach LZI, prawa i obowiązki poszczególnych członków LZI oraz analizę konkretnych przypadków;
- doradztwo specjalistyczne, poprzez konsultacje z wyłoniętymi specjalistami w łącznym wymiarze 200 godzin. Doradztwo obejmowało zagadnienia z obszaru prawnego, psychologiczno-terapeutycznego i pracy socjalnej. Realizowane było indywidualnie, grupowo (w ramach dyżurów doradców w siedzibie ROPS w Białymstoku oraz w miejscu wskazanym przez beneficjenta, np. podczas posiedzenia zespołu interdyscyplinarnego), telefonicznie i mailowo.

Cykl dla LZI w 2011 roku obejmował następujące formy:

- wyłonienie opiekuna procesu LZI,
- doradztwo specjalistyczne z obszaru prawnego i psychologiczno-terapeutycznego, poprzez konsultacje z wyłoniętymi specjalistami w łącznym wymiarze 400 godzin,
- 10 jednodniowych warsztatów pt. „Praca z przypadkiem”, w których udział wzięło 144 członków zespołów interdyscyplinarnych 50 gmin woj. podlaskiego. Uczestnicy szkolenia reprezentowali wszystkie podmioty wchodzące w skład zespołów interdyscyplinarnych, w tym: 56 przedstawicieli jednostek pomocy społecznej, 16 – komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, 22 - Policji, 35 - oświaty, 14 - ochrony zdrowia, 2 - kuratorów sądowych i 2 organizacji pozarządowych. Uczestnicy szkolenia zapoznali się przede wszystkim z zasadami i korzyściami płynącymi z pracy metodą zespołów interdyscyplinarnych.
- seminaria dla kuratorów sądowych, pracowników ochrony zdrowia i oświaty. Łącznie 9 seminariów przeprowadzonych w 3 okręgach woj. podlaskiego: białostockiego, łomżyńskiego i suwalskiego. Łącznie seminariami objęto 543 osoby, przy czym najbardziej zainteresowaną i zaangażowaną grupą zawodową byli kuratorzy sądowi - 232 osoby, następnie przedstawiciele ochrony zdrowia – 183 osoby i oświaty – 128 osób.

Mając na uwadze potrzebę wsparcia podlaskich gmin w procesie tworzenia zespołów interdyscyplinarnych w ramach „Cyklu dla LZI” opracowane zostały także materiały pomocniczo-informacyjne, w postaci opisu procedury tworzenia zespołu interdyscyplinarnego oraz wzoru niezbędnych dokumentów (uchwały Rady Gminy, porozumienia i zarządzenia wójta/burmistrza/prezydenta miasta). Materiały powyższe zostały udostępnione na stronie internetowej Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku do wykorzystania, po uprzednim dostosowaniu do lokalnych warunków i akceptacji przez obsługę prawną gminy. W ramach cyklu dla LZI w 2011 roku wydany został poradnik „ABC Lokalnych Zespołów Interdyscyplinarnych”, stanowiący pomocniczy podręcznik w zapewnieniu sprawnego funkcjonowania zespołów interdyscyplinarnych na terenie województwa podlaskiego.

7. Analiza SWOT

Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie w województwie podlaskim

Analizę obszaru przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie podlaskim opracowano w oparciu o wnioski z prac nad Wojewódzką Strategią Polityki Społecznej na lata 2010-2018 oraz informacje przekazane przez podmioty współtworzące program przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • nowelizacja ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie • zakaz stosowania kar cielesnych wobec dzieci • lokalne programy wsparcia dziecka i rodziny, strategie rozwiązywania problemów społecznych • tworzenie gminnych zespołów interdyscyplinarnych ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie • realizacja procedury „Niebieskie Karty” przez policję i pomoc społeczną • zasoby wyspecjalizowanej i wykształconej kadry do świadczenia usług środowiskowych i instytucjonalnych oraz kadry dydaktyczno – naukowej • duże zainteresowanie doskonaleniem zawodowym i podwyższaniem kwalifikacji ze strony kadr • zwiększenie dostępności do kształcenia i szkoleń dla służb społecznych • dostosowanie tematyki szkoleń do potrzeb kadr • istniejąca baza pomocy instytucjonalnej • świadomość konieczności kompleksowego rozwiązywania problemów społecznych • uregulowania i programy unijne, możliwość wykorzystania dodatkowych źródeł finansowania 	<ul style="list-style-type: none"> • brak systemowych rozwiązań w sferze polityki społecznej • obciążenie zawodowe kadry utrudniające prowadzenie efektywnej pracy z klientem • niski prestiż zawodu, sfeminizowanie zawodu społecznego • niewystarczająca wzajemna współpraca pomiędzy instytucjami rozwiązującymi problemy społeczne • niedostatecznie rozwinięte lub brak instytucji wspierających w środowisku wiejskim • niedostatecznie rozwinięte usługi specjalistyczne • ciągle niskie nakłady na wydatki społeczne • wysoki poziom tolerancji społecznej na stosowanie przemocy w rodzinie i zachowania patologiczne prowadzące do uzależnień • zła sytuacja socjalno – bytowa gospodarstw domowych na skutek bezrobocia i zagrożeń cywilizacyjnych • zjawisko „dziedziczenia” biedy i bezradności społecznej • brak identyfikacji grup podatnych, zagrożonych i wykluczonych społecznie • niedostateczna ilość etatów dla pedagogów i psychologów (w szkołach wiejskich brak pedagogów) • dysproporcje pomiędzy funkcją dydaktyczną a wychowawczą szkoły • brak standaryzacji programów

<ul style="list-style-type: none"> • właściwa koordynacja efektywnego wdrażania programów operacyjnych (PO KL, RPO, PPWOW, PROW) • dotacje celowe z budżetu państwa na realizację zadań własnych samorządu województwa dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie w zakresie organizacji szkoleń dla osób zawodowo zajmujących się udzielaniem wsparcia ofiarom i sprawcom przemocy • ujęcie problematyki wykluczenia społecznego w programach aktywizacji zawodowej • zaangażowanie organizacji pozarządowych w realizację zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie • ustabilizowana pozycja i duża aktywność organizacji pozarządowych działających w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych i narkomanii na terenie województwa • potencjał do realizacji programów profilaktycznych, współpraca i zaangażowanie w obszarze profilaktyki • wysoki poziom i różnorodność prowadzonych działań profilaktycznych • przygotowanie i prowadzenie przez PARPA kampanii profilaktycznych z wykorzystaniem ogólnopolskich mediów • upowszechnienie w mediach ogólnopolskich kampanii profilaktycznych 	<p>profilaktycznych</p> <ul style="list-style-type: none"> • znaczny deficyt mieszkań w stosunku do liczby gospodarstw domowych, • brak w gminach mieszkań chronionych • skomplikowana i długa procedura kierowania osób na leczenie przymusowe, • niewystarczająca liczba łóżek, miejsc w oddziałach leczenia odwykowego, placówkach leczenia opieki długoterminowej i w DPS, • niewystarczająca polityka informacyjno - edukacyjna, • brak długofalowej strategii informacyjno - edukacyjnej na temat działania organizacji pozarządowych, • niewystarczająca oferta profilaktyczna, terapeutyczna i informacyjna dla całej rodziny • brak cykliczności, długofalowości działań profilaktycznych i terapeutyczno leczniczych • brak wzajemnego uzupełnianie się działań profilaktycznych w województwie • brak ewaluacji ogólnopolskich kampanii profilaktycznych • brak wojewódzkich kampanii społecznych dot. przeciwdziałania przemocy w rodzinie • niski poziom świadomości społecznej dot. programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • zmieniająca się świadomość społeczna w postrzeganiu przemocy w rodzinie • podnoszenie świadomości problemów społecznych w samorządach lokalnych • dostosowywanie regulacji prawnych do zmieniającej się rzeczywistości, nowych zagrożeń i obszarów • wprowadzenie instytucji asystenta rodzinnego • realizacja programów przeciwdziałania przemocy w rodzinie i ochrony ofiar przemocy w rodzinie • rozszerzenie procedury „Niebieskie Karty” • rozszerzanie katalogu środków stosowanych wobec sprawców • deklarowana i realizowana wola współpracy ze strony samorządów, mediów, instytucji i lokalnych społeczności • budowanie partnerstwa wszystkich sektorów w rozwiązywaniu problemów społecznych • inwestowanie w rozwój zasobów ludzkich 	<ul style="list-style-type: none"> • stały wzrost zadań ustawowych przewidzianych do wykonania przez służby społeczne • trudności w stosowaniu nowych rozwiązań prawnych dotyczących ochrony rodziny przed sprawcą przemocy • niestabilność i niespójność prawa • brak respektowania prawa • istnienie w społeczeństwie mocno zakorzenionych stereotypów i brak aktualnej wiedzy dotyczącej przeciwdziałania przemocy w rodzinie, szczególnie na wsi i w środowisku osób starszych • niska ranga problemów społecznych • niedoceniające roli służb społecznych • rozpad więzi społecznych • koncentracja na systemach interwencyjnych • brak stabilności systemu pomocy społecznej niestabilny system finansowania świadczeń • niestabilna sytuacja ekonomiczno-gospodarcza kraju • niekorzystne zmiany demograficzne powodujące starzenie się społeczeństwa przy

<ul style="list-style-type: none"> • aktywizacja mediów • oferta środków finansowych z programów UE • rozwój aktywności obywatelskiej • regulacje prawne umożliwiające działania z zakresu integracji społecznej, • możliwości pozyskania środków finansowych zewnętrznych - fundusze unijne i inne środki na rozwiązywanie problemów społecznych • wdrożenie do systemu prawnego modelowych rozwiązań przeciwdziałających wykluczeniu, • popularyzacja nowatorskich i efektywnych metod przeciwdziałania przemocy w rodzinie, propagowanie dobrych praktyk • wdrażanie programów aktywizacji obszarów wiejskich • współpraca z organizacjami pożytku publicznego, profilaktyka • pojawianie się w społeczeństwie tendencji do bardziej świadomego i prozdrowotnego stylu życia • zwiększenie współpracy służb społecznych z nauczycielami w zakresie ochrony dzieci • wysokie wskaźniki społecznego zaufania i zrozumienia zadań służb ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego 	<p>jednoczesnym odpływie osób młodych i wykształconych</p> <ul style="list-style-type: none"> • brak środków finansowych w gminach przeznaczanych na politykę mieszkaniową • wzrost poziomu bezrobocia i patologii społecznych • zjawisko bezrobocia ukrytego na wsi • postępujące ubożenie społeczeństwa • małe zaangażowanie rodziców w sytuację dzieci i młodzieży sprawiających trudności wychowawcze • zagrożenie uzależnieniami oraz patologiami społecznymi w szkołach zlokalizowanych w większych miejscowościach • trudności w pozyskiwaniu środków zewnętrznych ze względu na wymagany duży wkład własny
---	---

V. Podstawowe Założenia Programu

1. Adresaci programu

- osoby doznające przemocy, w tym grupy szczególnego ryzyka – dzieci, osoby niepełnosprawne, starsze,
- osoby stosujące przemoc,
- świadkowie przemocy w rodzinie,
- społeczności lokalne,
- samorządy lokalne,
- grupy zawodowe zaangażowane w pomoc dla ofiar i sprawców przemocy: psycholodzy, pedagodzy, nauczyciele, pracownicy placówek opiekuńczo – wychowawczych, wychowawcy świetlic socjoterapeutycznych, pracownicy ochrony zdrowia, pracownicy socjalni, sędziowie, prokuratorzy, kuratorzy sądowi, policjanci;
- instytucje, podmioty, służby, organizacje pozarządowe działające w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie,

2. Miejsce realizacji

Program swoim zasięgiem obejmuje obszar województwa podlaskiego oraz jego mieszkańców we wszystkich jednostkach administracyjnych – gminach i powiatach.

3. Koordynator programu

Koordynatorem programu jest Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku.

4. Podmioty współpracujące w realizacji programu

- Wydział Polityki Społecznej w Podlaskim Urzędzie Wojewódzkim w Białymstoku
- Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku
- Kuratorium Oświaty w Białymstoku
- Sąd Okręgowy w Białymstoku
- Sąd Okręgowy w Łomży
- Sąd Okręgowy w Suwałkach
- Sąd Rejonowy w Białymstoku
- Prokuratura Okręgowa w Białymstoku
- Prokuratura Okręgowa w Łomży
- Prokuratura Okręgowa w Suwałkach
- Kurator Okręgowy w Białymstoku
- Departament Zdrowia Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego
- Dziecięcy Szpital Kliniczny w Białymstoku
- Okręgowa Izba Lekarska w Białymstoku
- Okręgowa Izba Pielęgniarek i Położnych w Białymstoku
- Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Białymstoku
- Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Drohiczynie
- Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Białymstoku
- Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Mońkach
- Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Suwałkach – PCPR Suwałki
- Zakład Andragogiki i Gerontologii Wydziału Pedagogiki Uniwersytetu w Białymstoku
- Centrum Ochrony Dziecka i Rodziny PSPiA KLANZA Oddział Białostocki,
- Stowarzyszenie „Wybór” Suwałki,
- Stowarzyszenie „Rodzina” w Kolnie
- Stowarzyszenie Pomocy Rodzinie i Dzieciom „Szansa” w Białymstoku
- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w Białymstoku
- Areszt Śledczy w Białymstoku,
- Zakład Karny w Białymstoku,
- Pogotowie Opiekuńcze w Białymstoku,
- Zakład Poprawczy w Białymstoku,
- Poradnia psychologiczno – pedagogiczna nr 1 w Białymstoku,
- Poradnia psychologiczno – pedagogiczna nr 2 w Białymstoku,
- Rodzinny Ośrodek Diagnostyczno – Konsultacyjny w Białymstoku,
- Kuria Prawosławna,
- Kuria Katolicka,
- Wojewódzki Ośrodek Profilaktyki i Terapii Uzależnień w Łomży,
- Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Suwałkach,
- Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Mońkach,
- gminy i powiaty województwa podlaskiego.

5. Finansowanie programu

Podstawowymi źródłami finansowania zadań niniejszego Programu będą:

- środki finansowe Samorządu Województwa Podlaskiego,
- środki Europejskiego Funduszu Społecznego,
- środki w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki,
- środki w ramach Podlaskiego Regionalnego Programu Operacyjnego,
- środki pozyskiwane przez organizacje pozarządowe.

Zakres realizacji działań ujętych w Programie w znacznej części zależeć będzie od wielkości środków finansowych Samorządu Województwa Podlaskiego, a także powiatów i gmin. Zadania Programu, zlecane organizacjom pozarządowym uzależnione będą od wielkości środków finansowych przewidzianych corocznie w budżecie Samorządu Województwa Podlaskiego oraz możliwości finansowych samych organizacji pozarządowych. Ponadto istotnym elementem możliwości finansowych realizacji działań określonych w Programie będzie zdolność podmiotów wdrażających Program do pozyskiwania dodatkowych środków zewnętrznych, w tym funduszy strukturalnych, na realizację przyjętych celów.

VI. Cele strategiczne i cele operacyjne Programu

Cele strategiczne „Programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie podlaskim na lata 2012-2015” opracowane zostały w oparciu o ustawę o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, ustawę o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi oraz ustawę o pomocy społecznej. Są one tożsame z celami Krajowego Programu Przeciwdziałania w Rodzinie i przedstawiają się następująco:

- I. Zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie.
- II. Zwiększenie skuteczności ochrony ofiar przemocy w rodzinie i zwiększenie dostępności pomocy.
- III. Zwiększenie skuteczności działań interwencyjnych i korekcyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.

Cel strategiczny I - Zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie

Cele operacyjne

1. Rozwój działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Działania:

- 1.1 Organizowanie wojewódzkich kampanii profilaktycznych na rzecz przeciwdziałania szeroko pojętemu zjawisku przemocy tj. przemocy w rodzinie, rówieśniczej, wobec osób niepełnosprawnych, osób starszych, seksualnej wobec dzieci itp.
- 1.2 Udział w krajowych kampaniach społecznych dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
- 1.3 Wdrożenie działań informacyjno-edukacyjnych skierowanych do świadków przemocy w rodzinie, osób doznających i stosujących przemoc.
- 1.4 Opracowywanie i upowszechnianie materiałów informacyjno – edukacyjnych dotyczących przemocy.
- 1.5 Wspieranie działań związanych z wczesną profilaktyką krzywdzenia dzieci.
- 1.6 Opracowywanie i wdrożenie programów profilaktycznych dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie skierowanych do młodzieży.
- 1.8 Współpraca z Uniwersytetem Trzeciego Wieku w zakresie profilaktyki nt. przemocy w rodzinie wobec osób starszych.

- 1.9 Organizowanie i współorganizowanie działań promujących różnego rodzaju formy wspólnego spędzania czasu rodzin, wolnego od przemocy i sprzyjającego wzmocnieniu więzi rodzinnych, w tym kolejnych edycji Podlaskich Dni Rodziny.

2. Wspieranie działań społeczności lokalnych na rzecz przeciwdziałania zjawisku przemocy w rodzinie

Działania:

- 2.1 Wspieranie programów profilaktyczno – edukacyjnych realizowanych w środowisku szkolnym, rodzinnym i lokalnym uwrażliwiających na problem przemocy w rodzinie dla różnych grup docelowych.
- 2.2 Promowanie i wspieranie nowatorskich rozwiązań dotyczących zapobiegania i zwalczania przemocy w rodzinie.
- 2.3 Prowadzenie wojewódzkiej bazy „Dobrych Praktyk” w obszarze działań społeczności lokalnych na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

3. Wspieranie działalności organizacji pozarządowych w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Działania:

- 6.1 Zintensyfikowanie działań propagujących udział organizacji pożytku publicznego w otwartych konkursach ofert.
- 3.2 Wspomaganie i uaktywnianie działań organizacji pozarządowych realizujących zadania na rzecz osób doznających i stosujących przemoc w rodzinie.

4. Rozwój systemu informacyjnego dotyczącego możliwości uzyskania pomocy oraz działań na rzecz zapobiegania przemocy w rodzinie

Działania:

- 4.1 Upowszechnianie informacji o placówkach pomocowych i programach profilaktycznych realizowanych na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
- 4.2 Opracowanie bazy danych placówek zajmujących się terapią ofiar i sprawców przemocy w rodzinie.
- 4.3 Opracowanie bazy danych zespołów interdyscyplinarnych i ich przewodniczących
- 4.4 Dystrybucja materiałów informacyjnych w instytucjach pomocowych.

1. Rozwój działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie			
L.p.	Działania/zadania	Mierniki/wskaźniki	Realizatorzy
1.	Organizowanie wojewódzkich kampanii profilaktycznych na rzecz przeciwdziałania szeroko pojętemu zjawisku przemocy tj. przemocy w rodzinie, rówieśniczej, wobec osób niepełnosprawnych, osób starszych, seksualnej dzieci itp.	Liczba przeprowadzonych kampanii profilaktycznych na terenie woj. podlaskiego Liczba partnerów organizujących kampanię	PUW w Białymstoku, Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, Departament Zdrowia UMWP, samorządy powiatowe i gminne, organizacje pozarządowe, ochrona zdrowia , Kuratorium Oświaty, placówki oświatowe, Policja, uczelnie wyższe
2.	Udział w krajowych kampaniach społecznych dot. przeciwdziałania przemocy w rodzinie	Liczba krajowych kampanii realizowanych na terenie woj. podlaskiego	PUW w Białymstoku, Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, Departament Zdrowia UMWP, samorządy powiatowe i gminne, organizacje pozarządowe, ochrona zdrowia , Kuratorium Oświaty, placówki oświatowe, Policja, uczelnie wyższe
3.	Wdrożenie działań informacyjno-edukacyjnych skierowanych do świadków przemocy w rodzinie, osób doznających i stosujących przemoc w rodzinie	Rodzaj działań Liczba wdrożonych działań	PUW w Białymstoku, Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, Departament Zdrowia UMWP, samorządy powiatowe i gminne, organizacje pozarządowe, ochrona zdrowia , Kuratorium Oświaty, placówki oświatowe, Policja, uczelnie wyższe
4.	Opracowywanie i upowszechnianie materiałów informacyjno – edukacyjnych dotyczących przemocy w rodzinie	Rodzaj opracowanych materiałów Liczba opracowanych materiałów	PUW w Białymstoku, Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, Departament Zdrowia UMWP, samorządy powiatowe i gminne, organizacje

			pozarządowe, ochrona zdrowia, Kuratorium Oświaty, placówki oświatowe, Policja, uczelnie wyższe
5.	Wspieranie działań związanych z wczesną profilaktyką krzywdzenia dzieci	Rodzaj podjętych działań Liczba instytucji realizujących działania profilaktyczne	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, Departament Zdrowia UMWP, samorządy powiatowe i gminne, organizacje pozarządowe, ochrona zdrowia, Kuratorium Oświaty, placówki oświatowe, przedszkola, Policja
6.	Opracowywanie i wdrożenie programów profilaktycznych dot. przeciwdziałania przemocy w rodzinie skierowanych do młodzieży	Liczba opracowanych programów Liczba placówek oświatowych wdrażających programy	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, samorządy powiatowe i gminne, organizacje pozarządowe, Kuratorium Oświaty, placówki oświatowe,
7.	Współpraca z Uniwersyteciem Trzeciego Wieku w zakresie profilaktyki nt. przemocy w rodzinie wobec osób starszych	Liczba działań zrealizowanych na Uniwersytecie III Wieku	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, uczelnie wyższe, organizacje pozarządowe, Uniwersytet III Wieku
8.	Organizowanie i współorganizowanie działań promujących różnego rodzaju formy wspólnego spędzania czasu rodzin, wolnego od przemocy sprzyjającego wzmocnieniu więzi rodzinnych, w tym kolejnych edycji Podlaskich Dni Rodziny	Liczba działań Realizacja kolejnych edycji Podlaskich Dni Rodziny	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, samorządy powiatowe i gminne, organizacje pozarządowe, ochrona zdrowia, Kuratorium Oświaty, placówki oświatowe, Policja, instytucje i organizacje kościelne
2. Wspieranie działań społeczności lokalnych na rzecz przeciwdziałania zjawisku przemocy w rodzinie			
L.p.	Działania/zadania	Mierniki/wskaźniki	Realizatorzy

1.	Wspieranie programów profilaktyczno – edukacyjnych realizowanych w środowisku szkolnym, rodzinnym i lokalnym uwrażliwiających na problem przemocy w rodzinie dla różnych grup docelowych	Liczba wspieranych programów Rodzaj grup docelowych	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, samorządy powiatowe i gminne, organizacje pozarządowe, ochrona zdrowia, Kuratorium Oświaty, placówki oświatowe, Policja, instytucje i organizacje kościelne
2.	Promowanie i wspieranie nowatorskich rozwiązań dotyczących zapobiegania i zwalczania przemocy w rodzinie.	Liczba wspieranych rozwiązań	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, samorządy powiatowe i gminne, organizacje pozarządowe, ochrona zdrowia, Kuratorium Oświaty, placówki oświatowe, Policja, instytucje i organizacje kościelne
3.	Prowadzenie wojewódzkiej bazy „Dobrych Praktyk” w obszarze działań społeczności lokalnych na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie	Utworzenie wojewódzkiej bazy	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, samorządy powiatowe i gminne
3.Wspieranie działalności organizacji pozarządowych w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie			
L.p.	Działania/zadania	Mierniki/wskaźniki	Realizatorzy
1.	Zintensyfikowanie działań propagujących udział organizacji pożytku publicznego w otwartych konkursach ofert	Liczba zgłoszonych do konkursu organizacji Liczba zgłoszonych projektów	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, samorządy powiatowe i gminne, organizacje pozarządowe, ochrona zdrowia, placówki oświatowe, instytucje i organizacje kościelne
2.	Wspomaganie i uaktywnianie działań organizacji pozarządowych realizujących zadania na rzecz osób doświadczających i stosujących przemoc w rodzinie	Rodzaj działań wspierających Liczba przedmiotowych organizacji na terenie woj. podlaskiego	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, samorządy powiatowe i gminne, organizacje pozarządowe

4. Rozwój systemu informacyjnego dotyczącego możliwości uzyskania pomocy oraz działań na rzecz zapobiegania przemocy w rodzinie			
L.p.	Działania/zadania	Mierniki/wskaźniki	Realizatorzy
1.	Upowszechnianie informacji o placówkach pomocowych i programach profilaktycznych realizowanych na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie	Liczba inicjatyw upowszechniających	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, samorządy powiatowe i gminne, organizacje pozarządowe, ochrona zdrowia, placówki oświatowe, Policja, instytucje i organizacje kościelne
2.	Opracowanie bazy danych placówek zajmujących się terapią ofiar i sprawców przemocy w rodzinie	Opracowanie i aktualizacja bazy	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, samorządy powiatowe i gminne
3.	Dystrybucja materiałów informacyjnych w instytucjach pomocowych	Rodzaj materiałów informacyjnych Liczba materiałów informacyjnych	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, samorządy powiatowe i gminne, organizacje pozarządowe, ochrona zdrowia, Kuratorium Oświaty, placówki oświatowe, Policja, instytucje i organizacje kościelne
4.	Opracowanie bazy danych zespołów interdyscyplinarnych i ich przewodniczących	Stworzenie elektronicznej bazy danych	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, samorządy powiatowe i gminne

Cel strategiczny II - Zwiększenie skuteczności ochrony ofiar przemocy w rodzinie i zwiększenie dostępności pomocy

Cele operacyjne

1. Monitorowanie skali zjawiska przemocy w rodzinie na terenie woj. podlaskiego

Działania:

- 1.1 Prowadzenie lokalnych badań opinii publicznej dotyczących przemocy w rodzinie w ramach funkcjonowania Obserwatorium Integracji Społecznej ROPS w Białymstoku.
- 1.2 Współpraca z podlaskimi uczelniami wyższymi w ramach badania zjawiska przemocy w rodzinie.
- 1.3 Rozpoznanie i diagnoza zjawiska przemocy wobec osób niepełnosprawnych na terenie woj. podlaskiego.
- 1.4 Zbieranie danych dotyczących zjawiska przemocy w rodzinie będących w posiadaniu służb i instytucji.

2. Podnoszenie kwalifikacji kadr

Działania:

- 2.1 Organizowanie konferencji naukowych i seminariów dla przedstawicieli różnych grup zawodowych zaangażowanych w działania pomocowe i naprawcze wobec ofiar i sprawców przemocy
- 2.2 Organizowanie szkoleń umiejętnościowych/warsztatów/superwizji różnych grup zawodowych realizujących zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
- 2.3 Doskonalenie kadr we wczesnej diagnozie przypadków krzywdzenia dziecka.
- 2.4 Włączenie asystenta rodzinnego do pomocy rodzinom z problemem przemocowym.

3. Rozwój współpracy międzyinstytucjonalnej

Działania

- 3.1 Wspieranie funkcjonowania gminnych zespołów interdyscyplinarnych ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
- 3.2 Organizowanie interdyscyplinarnych szkoleń członków zespołów interdyscyplinarnych.
- 3.3 Organizowanie seminarium i spotkań edukacyjnych dla przewodniczących zespołów interdyscyplinarnych

4. Zapewnianie profesjonalnej pomocy interwencyjnej i terapeutycznej ofiarom przemocy i ich rodzinom

Działania:

- 4.1 Opracowywanie ramowych programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie.
- 4.2 Pozyskiwanie, opracowywanie i kolportaż materiałów informacyjnych skierowanych do osób doświadczających przemocy.
- 4.3 Badanie istniejącej na terenie woj. podlaskiego infrastruktury instytucji pomagających ofiarom przemocy w rodzinie.
- 4.4 Wspieranie działań samorządów terytorialnych w zakresie zwiększenia liczby punktów świadczących pomoc prawną i specjalistyczną ofiarom przemocy w rodzinie.

1. Monitorowanie skali zjawiska przemocy w rodzinie na terenie woj. podlaskiego			
L.p.	Działania/zadania	Mierniki/wskaźniki	Realizatorzy
1.	Prowadzenie lokalnych badań opinii publicznej dotyczących przemocy w rodzinie w ramach funkcjonowania Obserwatorium Integracji Społecznej ROPS w Białymstoku	Liczba przeprowadzonych lokalnych badań	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku
2.	Współpraca z podlaskimi uczelniami wyższymi w ramach badania przemocy w rodzinie	Liczba publikacji wyników przeprowadzonych badań z uczelniami	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, uczelnie wyższe
3.	Rozpoznanie i diagnoza zjawiska przemocy wobec osób niepełnosprawnych na terenie woj. podlaskiego	Ustalenie skali zjawiska przemocy wobec osób niepełnosprawnych na terenie woj. podlaskiego	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, uczelnie wyższe, samorządy powiatowe i gminne, organizacje pozarządowe, ochrona zdrowia,
4.	Zbieranie danych dotyczących zjawiska przemocy w rodzinie będących w posiadaniu służb i instytucji	Cykliczna diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie na terenie woj. podlaskiego	PUW w Białymstoku, Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, samorządy powiatowe i gminne, organizacje pozarządowe, ochrona zdrowia, Kuratorium Oświaty, placówki oświatowe, wymiar sprawiedliwości, Policja
2. Podnoszenie kwalifikacji kadr			
L.p.	Działania/zadania	Mierniki/wskaźniki	Realizatorzy
1.	Organizowanie konferencji naukowych i seminariów dla przedstawicieli różnych grup zawodowych zaangażowanych w działania pomocowe i naprawcze wobec ofiar i sprawców przemocy	Liczba konferencji/seminariów Liczba uczestników Rodzaj grup zawodowych objętych	PUW w Białymstoku, Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, samorządy powiatowe i gminne, organizacje pozarządowe, ochrona

		działaniami	zdrowia, Kuratorium Oświaty, placówki oświatowe, wymiar sprawiedliwości, Policja
2.	Organizowanie szkoleń umiejętnościowych/warsztatów/superwizji różnych grup zawodowych realizujących zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie	Liczba szkoleń Liczba uczestników	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, samorządy powiatowe i gminne, MGKRPA, ochrona zdrowia, Kuratorium Oświaty, placówki oświatowe, wymiar sprawiedliwości, Policja
3.	Doskonalenie kadr we wczesnej diagnozie przypadków krzywdzenia dziecka	Liczba szkoleń Liczba uczestników Rodzaj grup zawodowych objętych szkoleniami	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, samorządy powiatowe i gminne, organizacje pozarządowe, ochrona zdrowia, Kuratorium Oświaty, placówki oświatowe, wymiar sprawiedliwości, Policja
4.	Włączenie asystenta rodzinnego do pomocy rodzinom z problemem przemocowym	Liczba asystentów rodzinnych	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku samorządy powiatowe i gminne, organizacje pozarządowe
3. Rozwój współpracy międzyinstytucjonalnej			
L.p.	Działania/zadania	Mierniki/wskaźniki	Realizatorzy
1.	Wspieranie funkcjonowania gminnych zespołów interdyscyplinarnych ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie	Liczba posiedzeń zespołów interdyscyplinarnych Liczba powołanych grup roboczych	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku samorządy powiatowe i gminne, organizacje pozarządowe, ochrona zdrowia, placówki oświatowe, wymiar sprawiedliwości, Policja
2.	Organizowanie interdyscyplinarnych szkoleń członków zespołów interdyscyplinarnych	Liczba interdyscyplinarnych szkoleń Liczba uczestników szkoleń	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku samorządy powiatowe

			i gminne
3.	Organizowanie seminarium i roboczych spotkań edukacyjnych dla przewodniczących zespołów interdyscyplinarnych	Liczba uczestników seminarium Liczba roboczych spotkań	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, samorządy powiatowe i gminne
4. Zapewnianie profesjonalnej pomocy interwencyjnej i terapeutycznej ofiarom przemocy i ich rodzinom			
L.p.	Działania/zadania	Mierniki/wskaźniki	Realizatorzy
1.	Opracowywanie ramowych programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie	Ramowy program	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku
2.	Pozyskiwanie, opracowywanie i kolportaż materiałów informacyjnych skierowanych do osób doznających przemocy	Rodzaj materiałów Liczba materiałów	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku samorządy powiatowe i gminne, organizacje pozarządowe, ochrona zdrowia, Kuratorium Oświaty, placówki oświatowe, Policja, instytucje i organizacje kościelne
3.	Badanie istniejącej na terenie woj. podlaskiego infrastruktury instytucji pomagających ofiarom przemocy w rodzinie	Liczba instytucji pomagających	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku samorządy powiatowe i gminne
4.	Wspieranie działań samorządów terytorialnych w zakresie zwiększenia liczby punktów świadczących pomoc prawną i specjalistyczną ofiarom przemocy rodzinie oraz grup wsparcia dla osób doświadczających przemocy w rodzinie	Liczba punktów konsultacyjnych	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku samorządy powiatowe i gminne, organizacje pozarządowe, instytucje i organizacje kościelne

Cel strategiczny III - Zwiększenie skuteczności działań interwencyjnych i korekcyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.

Cele operacyjne

1. Rozwój działań ukierunkowanych na terapię osób stosujących przemoc

Działania:

- 1.1 Opracowywanie ramowych programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.
- 1.2 Monitorowanie środków stosowanych wobec sprawców przemocy w rodzinie.
- 1.3 Rozpowszechnienie wśród środowisk prawnych, placówek pomocowych i organizacji pozarządowych informacji nt. oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych.
- 1.4 Współpraca pomiędzy zespołami interdyscyplinarnymi a Powiatowymi Centrami Pomocy Rodzinie w zakresie kierowania osób stosujących przemoc na programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych.
- 1.5 Monitorowanie realizacji programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych przez PCPR

2. Wspieranie inicjatyw zwiększających udział osób stosujących przemoc w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych.

Działania:

- 2.1. Organizowanie szkoleń grup zawodowych pracujących ze sprawcami przemocy w rodzinie.
- 2.2. Organizowanie warsztatów przedstawicieli PCPR nt. opracowywania i realizacji programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc.
- 2.3. Pozyskiwanie, opracowywanie i kolportaż materiałów informacyjnych skierowanych do osób stosujących przemoc.
- 2.4. Upowszechnianie kontraktów socjalnych jako formy mobilizacji kierowania osób stosujących przemoc do udziału w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych.
- 2.5. Rozwój współpracy z instytucjami prawa penitencjarnego w zakresie realizacji oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych i terapeutycznych dla sprawców przemocy osadzonych w zakładach penitencjarnych, grup terapeutycznych itd.

1. Rozwój działań ukierunkowanych na terapię osób stosujących przemoc			
L.p.	Działania/zadania	Mierniki/wskaźniki	Realizatorzy
1.	Opracowywanie ramowych programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie	Ramowy program	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku
2.	Monitorowanie środków stosowanych wobec sprawców przemocy w rodzinie	Liczba osób skierowanych postanowieniem sądu do udziału w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, organy wymiaru sprawiedliwości, samorządy powiatowe i gminne
3.	Rozpowszechnienie wśród środowisk prawnych, placówek pomocowych i organizacji pozarządowych informacji nt. oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych	Liczba materiałów informacyjnych nt. oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych	PUW w Białymstoku, Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, organy wymiaru sprawiedliwości, samorządy powiatowe i gminne
4.	Współpraca pomiędzy zespołami interdyscyplinarnymi a Powiatowymi Centrami Pomocy Rodzinie w zakresie kierowania osób stosujących przemoc na programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjne	Liczba osób stosujących przemoc skierowanych do PCPR przez zespoły interdyscyplinarne	PUW w Białymstoku, Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, samorządy powiatowe i gminne
5.	Monitorowanie realizacji programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych przez PCPR	Liczba powiatów realizujących programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych	PUW w Białymstoku, Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, samorządy powiatowe i gminne
2. Wspieranie inicjatyw zwiększających udział osób stosujących przemoc w programach korekcyjno-edukacyjnych			
L.p.	Działania/zadania	Mierniki/wskaźniki	Realizatorzy
1.	Organizowanie szkoleń grup zawodowych pracujących ze sprawcami przemocy w rodzinie	Liczba szkoleń Liczba uczestników	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku samorządy powiatowe

		Rodzaj grup docelowych	i gminne
2.	Organizowanie warsztatów przedstawicieli PCPR nt. opracowywania i realizacji programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc	Liczba godzin dydaktycznych Liczba uczestników	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, samorządy powiatowe
3.	Pozyskiwanie, opracowywanie i kolportaż materiałów informacyjnych skierowanych do osób stosujących przemoc	Rodzaj materiałów Liczba materiałów	PUW w Białymstoku, Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, samorządy powiatowe i gminne, organizacje pozarządowe, ochrona zdrowia, placówki oświatowe, Policja, instytucje i organizacje kościelne
4.	Upowszechnianie kontraktów socjalnych jako formy mobilizacji kierowania osób stosujących przemoc do udziału w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych	Liczba osób objętych programami oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych	Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, samorządy powiatowe i gminne, organizacje pozarządowe, ochrona zdrowia, placówki oświatowe, Policja, instytucje i organizacje kościelne
5.	Rozwój współpracy z instytucjami prawa penitencjarnego w zakresie realizacji oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych i terapeutycznych dla sprawców przemocy osadzonych w zakładach penitencjarnych, grup terapeutycznych itd.	Liczba spotkań z przedstawicielami instytucji prawa penitencjarnego	PUW w Białymstoku, Samorząd Województwa Podlaskiego - ROPS w Białymstoku, samorządy powiatowe i gminne, jednostki penitencjarne

VII. Monitoring i ewaluacja działań programowych

Monitoring i ewaluacja realizacji Programu ma istotne znaczenie, gdyż pozwala na skuteczne wdrażanie założeń programowych, uzupełnianie treści Programu o bieżące, nowe postanowienia, dostosowując go do wymogów odbiorców oraz zmian zachodzących w otoczeniu zewnętrznym i wewnętrznym realizowanych celów.

Ocena realizacji programu dokonywana będzie przede wszystkim w oparciu o określone mierniki/wskaźniki, związane ze zbieraniem i analizą odpowiednich danych statycznych przez realizatorów programu.

Program będzie na bieżąco poddawany przeglądowi oraz aktualizacji. Monitoringiem Programu zajmować się będzie Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku. W celu zweryfikowania kierunków i skuteczności przyjętych działań we wszystkich wyznaczonych obszarach zaplanowane zostaną działania oceniające ich realizację. Materiał wyjściowy zawarty w Programie stanowić będzie bazę do analiz porównawczych w kolejnych latach podczas opracowywania raportów monitorujących (na podstawie informacji od realizatorów).

Program, po uchwaleniu przez Sejmik Województwa Podlaskiego zostanie upowszechniony poprzez opublikowanie i stałe udostępnianie na stronie www.rops-bialystok.pl. Ponadto dokument przekazany zostanie wszystkim jednostkom i instytucjom, których działalność może przyczynić się do realizacji Programu. Następnie opracowane zostaną narzędzia do monitorowania jakościowego i ilościowego, zestawianie analizy mierników/wskaźników. W oparciu o przygotowane narzędzia, każdego roku w trakcie realizacji Programu opracowywane będzie sprawozdanie/raport z jego realizacji. Wnioski wynikające z raportowania Programu, poparte analizą i opiniami ekspertów stanowić będą uzasadnioną podstawę do przyjęcia zmian i priorytetów programowych.

Wynik oceny realizacji celów upowszechniony będzie wszystkim realizatorom i odbiorcom Programu.

Bibliografia

1. Broszura „Przemoc nie jest oznaką siły lecz słabości. Kochasz? Nie bij” oprac. MOPR Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Białymstoku
2. Czerkawska M., Markiewicz M. „Przemoc wobec dzieci”, strona internetowa: www.mcps.mazovia.pl/plik.php?plik=mat20081229_8.doc Podobne – (29.09.2011 r.)
3. Ferenc B., Przemoc w rodzinie - zespół dziecka maltretowanego, strona internetowa: www.edukacja.edux.pl/p-1363-przemoc-w-rodziniezespoldzieckamaltretowanego.php (9.08.2011)
4. Halicka M., J. Halicki J. Przemoc wobec ludzi starych, Temida 2, Białystok, 2010
Jaszcak-Kuźmicka D., Michalska, K., Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych,
5. „Poradnik pierwszego kontaktu”, Warszawa 2010
6. Kluczyńska S., Zasady pomocy psychologicznej dla dorosłych ofiar przemocy w rodzinie, Strona internetowa: www.niebieskalinia.pl/przewodnik_ustawa/poradnik_eksperti_radza/02._Sylwia_Kluczynska.pdf (10.08.2011)
7. Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku „Sprawozdanie z zakresu rozpoznania i profilaktycznej pracy policji na rzecz zapobiegania demoralizacji nieletnich oraz patologiom społecznym”, Temida II i III dla woj. podlaskiego
8. Komunikat z badań: Przemoc i konflikty w domu, Warszawa, marzec 2009
9. Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie
10. Mellibruda J. „Charakterystyka zjawiska przemocy w rodzinie”, www.niebieskalinia.pl
11. Polanowski J. „Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Prawo i praktyka”, PARPA, Warszawa 2008
12. „Przemoc wobec kobiet w rodzinie. Niezbędnik kuratora” Zespół Centrum Praw Kobiet, Warszawa 2009
13. Różyńska J. „Niezbędnik pracownika socjalnego. Przemoc wobec kobiet w rodzinie” Warszawa 2007
14. Sasal H. D. „Przewodnik do procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie”, Wydawnictwo Edukacyjne PARPA, Warszawa 2005
15. Sprawozdanie z realizacji przez jednostki organizacyjne Policji w 2010 roku procedury „Niebieskie karty”, Warszawa 2011
16. Świtek T. „Jak pracować z osobami stosującymi przemoc”, Centrum Podejścia Skoncentrowanego na Rozwiązaniach
17. „Teczka procedur przeciwdziałania przemocy w rodzinie”, Wydawnictwo FORUM 2010
18. TNS OBOP dla MPiPS, „Polacy wobec zjawiska przemocy w rodzinie oraz opinie ofiar, sprawców i świadków o występowaniu i okolicznościach występowania przemocy w rodzinie”, Warszawa październik 2007
19. TNS OBOP „Zjawisko przemocy w rodzinie wobec kobiet i mężczyzn – jakościowa część badania”, listopad 2010
20. TNS OBOP dla MPiPS „Badanie dotyczące zjawiska przemocy w rodzinie wobec dzieci. Opinie ofiar, sprawców i świadków o występowaniu i okolicznościach występowania przemocy w rodzinie wobec dzieci.” Raport z badania. Warszawa, lipiec 2008 r.
21. Zjawisko przemocy w rodzinie wobec kobiet i mężczyzn – jakościowa część badania
Strona internetowa:
http://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/_public/3_2010_Raport%20z%20badania%20jakoosciowego_01-03-11.pdf

22. Raport z badania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku „Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie w województwie podlaskim. Przemoc jako przyczyna dysfunkcji rodzin”, Białystok, 2011 r. – Strona internetowa: www.rops-bialystok.pl

Strony internetowe:

www.mpips.gov.pl/pomoc-spoleczna/raporty-i-statystyki/statystykipomocy-spolecznej/

www.fdn.pl/co-trzeci-polski-nastolatek-doswiadczylpzemocy

http://www.cogito.com.pl/Artykul/6854/Co_Trzeci_Nastolatek_Doswiadcza_Przemocy.html

[http://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/_public/3_2010_Raport%20z%20badania%20jak
osciowego_01-03-11.pdf](http://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/_public/3_2010_Raport%20z%20badania%20jak%20oscioowego_01-03-11.pdf)

www.niebieskalinia.pl

www.mcps.mazovia.pl/plik.php?plik=mat20081229_8.doc Podobne –

<http://www.rops-bialystok.pl/downloads/ois-raport-przemoc.pdf>

Spis tabel

Tabela 1	Liczba stwierdzonych pokrzywdzonych i sprawców przemocy w rodzinie oraz liczba rodzin objętych pomocą społeczną
Tabela 2	Liczba sporządzonych NK – miasto, wieś
Tabela 3	Liczba osób objętych pomocą społeczną z powodu występowania przemocy w rodzinie – miasto, wieś
Tabela 4	Liczba dzieci pokrzywdzonych w wyniku przemocy w rodzinie
Tabela 5	Liczba dzieci, którym udzielono pomocy
Tabela 6	Liczba osób dorosłych, które uzyskały pomoc w formie interwencji kryzysowej
Tabela 7	Liczba osób dorosłych, które skorzystały z pomocy całodobowej
Tabela 8	Liczba kobiet i mężczyzn pokrzywdzonych w wyniku przemocy w rodzinie
Tabela 9	Liczba sprawców przemocy w rodzinie
Tabela 10	Punkty konsultacyjne
Tabela 11	Ośrodki Interwencji Kryzysowej
Tabela 12	Specjalistyczne Ośrodki Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie
Tabela 13	Dane dotyczące spraw o przestępstwo znęcania się nad członkami w 2010 r.
Tabela 14	Liczba NK
Tabela 15	Działania podejmowane w stosunku do osób stosujących przemoc w rodzinie
Tabela 16	Liczba osób, które uzyskały pomoc
Tabela 17	Liczba orzeczonych wobec sprawców przemocy środków karnych i probacyjnych
Tabela 18	Działania podejmowane w stosunku do osób stosujących przemoc w rodzinie
Tabela 19	Powiaty realizujące programy korekcyjno-edukacyjne dla osób stosujących przemoc
Tabela 20	Liczba orzeczonych wobec sprawców przemocy w rodzinie środków probacyjnych (art. 72§ 1 k.k.)